

Euroopa Komisjon

NO-90-07-187-ET-C

TARBIJAKAITSEAMET

ISBN 978-92-79-07308-3

9 789279 073083

EST

Euroopa päevik

Sina otsustad!

2008-2009

Euroopa päevik

Kirjastaja: Catie Thorburn
Rahvusvaheline koordinaator: Sylvie Huysmans
Logistika koordinaator:..... Stéphanie Racette
Riiklik koordinaator: Epp Adler
Graafika ja küljendus: Dominique Chasseur, Myriam Lequenne
Kaanekujundus Mattia Bergamini
Toimetajad: Pille-Mai Helemäe, Dianna Rienstra,
Johan Verheyden

Üle-euroopaline projekti koordinaator

Generation Europe Foundation
Chaussée St. Pierre, 123
B-1040 Brussels, Belgium
E-post: info@generation-europe.org
<http://www.generation-europe.org>
(tellimine)
<http://www.generation-europe.eu.com>
(foorumid, uuringud, küsitlused)

Projekti partnerorganisatsioon Eestis

MTÜ HeadEst
Post: Siidisaba 11a-15, Tallinn 11311
Tel 641 4526
Faks 641 5427
Kontaktisik: Epp Adler
E-post: headest@headest.ee
<http://www.headest.ee>

Euroopa päeviku on tõlkinud 20 keelde

Claudia Butaru - Csehi Viktória - Silvia Durán García - Nina
Stephanie Gerstenberg - Eili Heimets - Ifigenia Kastanara -
Monika Kavalir - Julie Kjestrup - Jan Kroupa - Nicola Olsson -
Lina Perkauskytė - Violetta Polese - Elina Ruhanen - Maria José
Santos - Edith Soonckindt - Simona Spassova - Ansis Štāls -
Veronika Vajdová - Valesca Vos - Judyta Wesolowska.

Tänuõnad

Soovime tänada neid paljusid inimesi ja organisatsioone, kes on selle päeviku valmimisele kaasa aidanud. Eriti tahaksime tänada CEPIt ja oma Eesti partnerit MTÜ HeadEst. Täname samuti kõiki organisatsioone, kes on eestikeelse väljaande valmimisele kaasa aidanud: Eesti Tarbijakaitseamet, Eestimaa Looduse Fond, Eesti Euroopa Liikumine, Euroopa Noored Eesti Büroo, Finantsinspeksioon ning Maksu- ja Tolliamet.

Selles väljaandes sisalduv teave on koostatud hoolikalt ja on meie parimate teadmiste kohaselt väljaande trükkimise hetkel ajakohane ning täpne. Kirjastaja ei vastuta vigade ega väljajätmistest eest. Väljaandes esitatud vaated ei kattu tingimata kirjastaja vaadetega.

Euroopa Komisjon ja kirjastaja ei vastuta veebilehekülgede sisu eest, millele selles väljaandes viidatakse, välja arvatud nende endi veebilehed. Teisi veebilehti on selles väljaandes mainitud ainult näitlikustamise eesmärgil ja need ei kujuta täielikku loetelu ega tähenda nende heakskiitmist.

<http://europa.eu>

© Euroopa Ühendused, 2008.
ISBN 978-92-79-07308-3
ISSN 1830-8392

Trükk: Lannoo Printers, Belgia

Euroopa päevik: Sina otsustad!

Nimi

Eesnimi

Sünnipäev

Address

Riik

Telefon

Mobiiltelefon

E-post

Kooli nimi

Kooli address

Klass

Klassijuhataja

Hädaolukorras palun teavitage

Telefon

Sina ja Euroopa	
Eessõna.....	3
Sinu õigused.....	4
Põhiõigused Euroopas.....	6
Vanus ja Sinu õigused.....	9
Aktiivsus ja osalemine.....	10
ELi 27 liikmesriiki.....	12
„Kelleks Sa suurena saada tahad?“.....	14
Vägivald spordis.....	20
Euroopa Liit	
Eesmärk – efektiivsem Euroopa Liit.....	21
Mis on Euroopa Liit?.....	22
Mobiiltelefonid tõeliselt mobiilseks.....	26
Euroopa Liidu ajalugu.....	28
Euroopa Liidu laienemine.....	30
Vaata kaarti.....	31
Sinu õigused ja valikud	
Nõuanded nutikale tarbijale!.....	40
Lennureisija õigused.....	44
Sinu raha!.....	46
Milline on Sinu meediakirjaoskus?.....	50
Turvaline internetikasutamine.....	52
Tervis ja ohutus	
Liikle ohutult.....	55
Toidukaupade märgistamine.....	58
Ohutusmärgistus.....	60
Täna blond, homme brünett.....	62
Päike – söber või vaenlane?.....	63
Ohtlikud tooted.....	66
Sinu keha – liiga suur või liiga väike.....	67
Seks ja suguhaigused.....	68
Suitsuvaba ühiskond.....	70
Alkohol ja joomine.....	71
Keskkond	
Bioloogiline mitmekesisus.....	72
Säästev areng.....	76
Kliimamuutus.....	78
Prügi.....	81
Mida teeksime ilma veeta?.....	82
Euroopa maailmas	
Üheskoos parema maailma nimel.....	83
Väliskaubandus.....	84
Tarbijakaitse ja ohtlikud tooted.....	86
Kaubandus ja vaesus.....	87
Globaalne partner.....	88
Naabrid kui partnerid – Euroopa naabruspoliitika.....	92
Õiglane kaubandus – soodne hind vs. orjapidamine.....	95
Tegusaks HeadEsti abil!.....	96
Eesti riigi sümbolid.....	97
Eurodesk / Sul on küsimus? Vastuse leiad NIPist!.....	98
Programm Euroopa Noored.....	99
Milleks meile maksud?.....	100
Eksootiline pagas ehk milliseid suveniire ära osta.....	101
Euro<26.....	102

Lugupeetud õpilased!

Sageli tundub, et Euroopa idee on midagi kauget, mingi abstraktne teema kuskil Brüsselis või Strasbourgis. Tegelikult on Euroopa aga konkreetne reaalsus, millega me kõik iga päev kokku puutume: Euroopa oleme meie ise – mitmekesisuses ühendatud inimesed!

Võrreldes muu maailmaga on Euroopal suuri eeliseid, isegi kui eurooplased ise sellega alati nõus ei ole. Euroopa annab eelise elada vabaduses ja te kõik võite iga päev kasutada ühinenud Euroopa pakutavaid võimalusi: kõikjal meie kaunis maailmajaos saab raskusteta reisida ja paljudes riikides eurode eest sisseoste teha; mõne aasta pärast on võimalus veeta Erasmus semester välismaal ja hiljem võib igaüks vabalt valida koha, kus töötada ja elada.

Võimalus elada rahulikult, majanduslikult heal järjel ja kõigile võrdseid võimalusi pakkuvas Euroopas nõuab ka vastutuse kandmist nii tänase päeva kui ka tuleviku ees. Selleks, et me võiksime elada rahu tingimustes, peab Euroopa toetama rahu, stabiilsust ja inimõiguste austamist nii meie naaberriikides kui ka kogu maailmas. Võimalus nautida majanduslikku heaolu kohustab meid teisi aitama ja kaitsma meie planeeti. Eelkõige on meie kui Euroopa tarbijaskonna ülesanne muuta oma tarbimisviise jätkusuutlikumaks, et kaista ümbritsevat keskkonda. See pole raske, igaüks meist saab kaasa aidata!

2007. aasta teisel poolel oli Portugalil Euroopa Liidu eesistujariigina võimalus juhtida Euroopas toimuvat. Tegemist oli ajalooliselt tähtsa perioodiga Euroopa projekti vormimisel. Esitati hulgaliselt ettepanekuid, kuidas võetud kohustusi täita. Eelmisel aastal Lissabonis allakirjutatud reformilepingust saab peamine vahend püstitatud eesmärkide saavutamiseks ja seetõttu on selle ratifitseerimine ülioluline.

Euroopa vajab informeeritud, aktiivseid ja vastutustundlikke kodanikke nii täna kui ka tulevikus. Uue põlvkonnana olete teie Euroopa projekti tulevased kujundajad ning peatselt on Euroopa tulevik teie kättes. Seepärast püüab see päevik anda teile rohkem teavet Euroopa Liidu, selle institutsioonide ja poliitikavaldkondade kohta, samuti teie kui Euroopa kodanike õiguste ja kohustuste kohta. Päeviku materjal peaks võimaldama kriitiliselt arutada Euroopa tulevikusuundi ja aitama kujundada teie visiooni ühisest Euroopast.

Kutsun teid aktiivselt osalema meie ühisest Euroopa projektis. Teie ideede, vaimuse ja pühendumuseta ei ole võimalik ehitada tugevat ja vastutustundlikku Euroopat! ■

José Manuel Barroso
Euroopa Komisjoni president

Sinu õigused

Enamik eurooplasi seostab ELi vabadusega reisida, õppida ja töötada mistahe ELi liikmesriigis, kuid need on vaid mõned ilmsetest eelistest. ELi elanikuna on Sul eraldi õigused nii tarbija, reisija, immigrandi, töötaja kui pereliikmena. Samuti on Sulle tagatud kõik põhi- ja inimõigused.

Tarbija õigused

Euroopa tarbijana on Sul palju õiguseid, muu hulgas on tagatud kaitse interneti-pettuste eest, Sul on õigus muuta oma meelt peale ostu tegemist ja võimalus soodsamatele rändlusteenuse hindadele välismaal helistades. Selles päevikus saad kõigi nende õiguste kohta lähemalt lugeda! Vaata lk 40-54.

Reisija õigused

Rongi- või lennureisijana tasub alati tunda oma õigusi. Näiteks on Sul reisi ärajätmise või suure hilinemise korral õigus saada hüvitist või hoolitsust, sh majutust, toitlustust, telefonikõnesid. Vaata lk 44-45.

Minu meelet on parim asi, mille EL on saavutanud, Bologna protsess, sest see toetab üliõpilaste vahetusprogramme.

Edouard, 18

Minu meelet on ELis kaks head asja: euro ja ühisturg. See võimaldab meil lihtsalt reisida ja muudab firmade jaoks tegutsemise eri riikides lihtsamaks.

Hadrien, 18

Immigrandid

EL edendab ja kaitseb ka võõrtöötajate õiguseid. Võõrtöölised on väljastpoolt ELi liikmesriike tulnud inimesed. Loe lähemalt: Eesti Kodakondsus- ja Migratsiooniamet www.mig.ee.

Töötajad

Töötajate õiguste hulka kuuluvad muu hulgas piirangud tööajale ja õigus tasustatud puhkusele. Näiteks on lapse

Liikumisvabadus on ELi kodanike üks põhiõiguseid. See tähendab õigust reisida, elada, õppida ja töötada ükskõik millises ELi riigis. Enamikku ELi riikidest võid reisida ilma passita ja piirikontrolli läbimata, kuid isikuttõendav dokument peaks Sul siiski alati kaasas olema! Eestis on kehtiv isikutunnistus ID-kaart. EList välja reisisid peab Sul ALATI kaasas olema kehtiv pass!

Loe lähemalt:
Euroopa kodaniku õigused
<http://ec.europa.eu/youreurope/nav/et/citizens/index.html>
Välisministeeriumi konsulaarinfo ja soovitus: www.vm.ee/est/kat_428/

sünni või lapsendamise korral mõlemal vanemal õigus puhkusele jääda. Üle Euroopa on tagatud üldised töötaja õigused, igas riigis võivad tegelikud tingimused veidi erineda, nii et tutvu riigi reeglitega kuhu lähed. Loe lähemalt: <http://ec.europa.eu/eures/>; www.eesti.ee/est/teemad/too_ja_ettevotlus/

Pereliikmed

Vanematel ja lastel on pereliikmetena omad õigused. Need on olulised näiteks lahutuse korral, kus ka lastel on õigus kaasa rääkida. Nii tuleb arvestada ka laste arvamusega, kui otsustatakse, kumba vanema juurde lapsed jäävad. Loe lähemalt: www.eesti.ee/est/teemad/perekond/

Põhi- ja inimõigused

EL seisab nii Euroopas kui mujal maailmas kõikide inimeste põhiõiguste tagamise eest. Samuti tagab EL oma kodanike inimõiguste kaitset. Loe lähemalt: www.eesti.ee/est/inimoigused?style=2, www.lastekaitseliit.ee. ■

Kas teadsid?

ELi kodanikel on õigus konsulaar- ja diplomaatilisele kaitsele, nii võid pöörduda kõigi liikmesriikide diplomaatilistesse esindustesse kõikjal maailmas. See on oluline näiteks siis, kui oled mõnes välisriigis väljaspool ELi ja Sinu riigil ei ole selles riigis saatkonda. Sellist abi võid vajada näiteks siis, kui reisir olles kaotad või varastatakse Sinu pass, mida vajad koju tagasi sõitmiseks. Kui külastatavas riigis ei ole Eesti esindust, siis saad abi küsida ükskõik millise teise ELi liikmesriigi esindusest.

Välismaal õppimine

Üle kahe miljoni noore on kasutanud ELi programmide abi mõnes teises Euroopa riigis õppimiseks või praktilisel käimiseks. Õpinguid välismaal toetab Elukestva õppe programm, sh Comenius, Erasmus ja Leonardo da Vinci. Taotluse pead esitama läbi oma kooli. Noorena saad aga ka ise toredaid projekte algatada, selleks taotle raha programmilt Euroopa Noored. Kas Sinu kool juba teeb rahvusvahelist koostööd ja osaleb mõnes põnevas programmis? Kui ei, siis kutsuge mõni välisprogrammi esindaja oma kooli esinema!

Loe lähemalt:
EL haridusprogrammid Eestis: www.hkk.ee
EL programmid
http://europa.eu/pol/educ/overview_et.htm
Programm Euroopa Noored
<http://europa.noored.ee>

Põhiõigused Euroopas

ELi riikide üldised põhiväärtused on seaduste järgimine, demokraatia ja inimõiguste kaitsmine. Ühiste aluspõhimõtete seadmiseks ja neist ühtse arusaamise tagamiseks on EL oma alusdokumentidesse olulise osana lisanud ka Euroopa põhiõiguste harta.

Euroopa Liidu põhiõiguste harta

Euroopa Liidu põhiõiguste harta on oluline seetõttu, et väljendab Euroopa demokraatlike ühiskondade olemuseks olevaid ühiseid põhimõtteid. Harta koondab Euroopa kodanike õigused ühte selgesse dokumenti, sest varem olid need segaselt kirjeldatud paljudes erinevates õigusaktides ja Euroopa kohtute lahendites. Põhiõiguste harta on dokument, millega peaks iga kodanik tutvuma, et teada oma õiguseid.

Harta koosneb 50 artiklist, mis käsitlevad erinevaid õiguste valdkondi, näiteks tsiviil- ja poliitilised õigused, millega sätestatakse näiteks sõnavabadus ja piinamise keelustamine, sotsiaalsed õigused ehk näiteks kaitse põhjendamatu vallandamise korral ja streigiõigus ning hea halduse tagamine, mis tähendab iga inimese õigust kirjutada ELi institutsioonidele mistahes ELi ametlikus keeles ja samas keeles vastust saada. Lisaks sellistele õigustele sisaldab harta erinevaid moodsa aja ja teadusega seotud õiguseid, näiteks isikuandmete kaitse ja bioetikaga seotud õigused.

EL peab oluliseks iga isiku põhiõiguste tagamist ELi institutsioonides ja ELi seaduste rakendamisel liikmesriikides.

Ma arvan, et põhiõigused peaksid olema Euroopas seadusena kehtestatud ja inimesed peaksid oma õigusi teadma. Nii muutuvad õigused oluliseks ja neid hakatakse tunnustama.
Enric, 23

Euroopa Liidu põhiõiguste harta preambula ütleb -

„Euroopa rahvad on üha tihedamat omavahelist liitu luues otsustanud jagada rahulikku, ühistele väärtustele rajatud tulevikku. Liit teadvustab oma vaimset ja moraalselt pändit ning rajaneb inimväärikuse, vabaduse, võrdsuse ja solidaarsuse jagamatutel ning universaalsetel põhiväärtustel; liidu aluseks on demokraatia ja õigusriigi põhimõte. Liidu kodakondsuse kehtestamise ning vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala loomisega seab liit üksikisiku oma tegevuse keskmesse.“

Mis on diskrimineerimine?

Diskrimineerimine tähendab ühe isiku või isikute rühma ebaseadusliku ebavõrdset kohtlemist. Keelatud on diskrimineerida rassi, keele, etnilise päritolu, rahvusvähemusse kuulumise, usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse ja seksuaalse orientatsiooni alusel. Nii näiteks tuleb naisi ja mehi kohelda võrdselt igal pool, sh töölevõtmisel ja palga maksmisel.

Ahistamine on ebaseaduslik!

Euroopa seaduste järgi on ahistamine keele, etnilise päritolu, rahvusvähemusse kuulumise, usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse või seksuaalse orientatsiooni alusel diskrimineerimise üks osa. Ahistamine on ebaseaduslik. Ahistamine on isiku väärikust teotav tegu, sõna või žest.

Osale Euroopa Komisjoni õigus-, vabadus- ja turvalisusküsimuste peadirektoraadi korraldataval põhiõiguste-teemalisel laste- ja noorteloomingu konkursil. Tööde esitamise tähtaeg on oktoobri lõpus.
http://ec.europa.eu/justice_home/news/intro/news_intro_en.htm (i.k.)

Loe lähemalt:
www.eihr.ee/Est/HartaEst.html
www.delfi.ee/jti/
www.eesti.ee/est/inimoigused?style=2
http://ec.europa.eu/justice_home/unit/charte/index_en.html (i.k.)

Inimkaubandus

Inimkaubandus ja laste seksuaalne väärkohtlemine on ülemaailmne probleem, millel on kümneid tuhandeid ohvreid. Inimkaubandus on ebaseaduslik ja rikub inimõigusi ning erinevalt eksiarvamusele ohustab nii naisi kui mehi. Inimkaubitsejad võivad ohvri meelitamiseks ja tema vastupanu murdmiseks kasutada pettust, ähvardusi, füüsilist vägivalda, tema abitud seisundit või muid meetodeid. Inimkaubandus rikub väga paljude inimeste põhiõigusi. Inimkaubitsejad kasutavad osavalt ära inimeste vaesusest, töötusest, majanduslikust- ja soolisest ebavõrdsusest tingitud soovi minna välismaale või suurlinna paremat elu otsima. Ohvritelt võetakse nende põhiõigused, neid sunnitakse tööle prostitueidina, orjana, sunnitöölisena või isegi organidoonoriks. Kui Sulle tundub, et mõni pakkumine on liiga hea, et olla tõsi, siis tõenäoliselt ta seda ka on!

Loe lähemalt:

www.kuriteoennetus.ee/17128
www.toovalismaal.ee

Lastel on rohkem õigusi

Harta sisaldab ka lapse õigusi puudutavat artiklit, mis näeb ette, et kõigis lastega seotud toimingutes, mida teevad avalik-õiguslikud asutused või eraõiguslikud institutsioonid, tuleb esikohale seada lapse huvid.

Need õigused kehtivad eranditult kõigile alla 18-aastastele isikutele:

- õigus elule, ellujäämisele ja arengule;
- õigus lapse arvamuse austamisele ja selle arvestamisega igal võimalusel;
- õigus nimele ja rahvusele, sõnavabadusele ning juurdepääsule neid puudutavale teabele;
- õigus elada peres või alternatiivse hoolekande tingimustes ning õigus olla võimalusel kontaktis mõlema vanemaga;
- õigus tervisele ja tervishoiule ning ülalpidamisele;
- õigus haridusele, vabale ajale, kultuurile ja kunstile;
- erikaitse põgenike lastele, kinnipidamissüsteemis viibivatele lastele, vabaduse kaotanud lastele ning majandusliku, seksuaalse või muu väärkohtlemise all kannatavatele lastele. ■

Loe lähemalt:
www.lastekaitseliit.ee

Vanus ja Sinu õigused

Peaaegu kõikides riikides saab inimene täisealiseks 18-aastaselt, mil tekivad korraga nii õigused, kohustused kui vastutus. Enne seda on inimene alaealine ehk laps, kellel on piiratud teovõime ja piiratud õigused ning kohustused.

Kindlasti oled nende piirangutega hästi kursis ja oled neid ka kogenud. 18-aastaseks saades lisanduvad Su ellu uued võimalused, aga samas kaovad ka mõningad senised õigused. Näiteks ei ole lapsevanem peale 18. eluaastat enam kohustatud last ülal pidama, kui laps ei õpi põhikooli, gümnaasiumi või kutseõppeasutuse päevases vormis. Samuti hakkavad täisealisele kehtima täistööaja normid.

Laste õigused lisanduvad vanusega. Näiteks võib noor inimene piiratud ajaga teatud ametitel töötada juba 13-aastaselt, kriminaalvastutus tekib 14-aastaselt, piiratud õigusega juhiluba saad taotleda 16-aastaselt jne. Osad õigused saab noor inimene aga alles 21-aastaselt, siis lisandub näiteks õigus kandideerida Riigikokku ja mängida hasartmänge.

Vahel arvavad noored, et kehtestatud reeglid on loodud ainult piiramiseks ja piirangute kadumisel on kõik lubatud. Õigused ei tulene ainult vanusepiirist, vaid inimene peab juhinema ka tervest mõistusest. Näiteks õigus osta ja tarbida alkoholi ning tubakatooteid ei vähenda nende kahjulikku mõju tervisele, õigus abielluda ei tähenda automaatselt, et noor selleks psühholoogiliselt ja majanduslikult ka valmis on ega tähenda õigus öö läbi väljas olla, et tänavam oleksid ohutumad või et noor ei peaks ise vastutama hommikul õigel ajal ärkamise eest. Oma õiguste kasutamine eeldab teadlikkust ja vastutusvõimet. ■

© Alexander Redmon

Laste kaitse Euroopa Liidus

Eurooplased muutuvad aina liikuvamaks ja inimesed otsustavad asuda elama, töötama või õppima mõnda teise liikmesriiki. Seetõttu on tekkinud ka rohkem abielusid eri riikide kodanike vahel. Lahutuse korral võib juhtuda, et pereliikmed hakkavad elama eri riikides. EL tegutseb eesmärgiga, et lapsed saaksid selliste perede lahutuse korral endiselt suhelda mõlema vanemaga ja et elatise maksmine oleks tagatud sõltumata sellest, millises EL liikmesriigis vanemad või lapsed elavad.

Loe lähemalt:

http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_ec_et.htm

Loe lähemalt laste õigustest:

www.eesti.ee www.lastekaitseliit.ee/?id=11412
www.nip.ee

Aktiivsus ja osalemine

Ühiskonnas on väga erinevaid aktiivse osalemise viise. Osad neist on mitteformaalsed, näiteks mõnes organisatsioonis osalemine või heategevuse tegemine, ja teised formaalsed, näiteks valimisõigus, mis on üks peamisi demokraatia aluspõhimõtteid ja kodanike võimalus otsuste mõjutamiseks.

Aktiivne kaasa löömine on igale noorele kasulik. Selle läbi saab vajalikke oskuseid ja kogemusi, mille võib kirja panna oma CV-sse kui lisaväärtuse. Noorteorganisatsioonid korraldavad väga erinevaid tegevusi nii Eestis kui välismaal. Nende kaudu on võimalik kohtuda toredate uute inimestega ja veelgi olulisem, sageli annavad organisatsioonid oma liikmetele tänapäeva elus ja tööturul väga vajalikke korraldamis-, esinemis-, väitlemise ja palju muid oskuseid, mida koolist sageli ei saa.

Ma arvan, et iga riik säilitab oma kultuuri, seda isegi Euroopa Liidus. Oma kodus olles kuulad ikka palju rohkem seda, mis sinu riigis toimub, mitte nii palju üldisi teemasid – sa tunned ennast tõesti rohkem kodus.

Carmen, 18

Paljud noored ei tea kuidas ja kust alustada. Kõige lihtsam võimalus on kaasa lüüa oma klassi või kooli aktiivis - avalda arvamust, mis peaks koolis teisiti olema, anna õpetajatele nõu ja infot, kui kuuled mõnest uuest projektist. Teiseks surfa internetis, tutvu oma kodukandi ja kogu Eesti noorteorganisatsioonidega, osale nende üritustel, lisa end infolisti või astu päris liikmeks.

Mõned Eesti noorteorganisatsioonid ja võimalikud infoallikad:

Eesti Noorteühenduste Liit - SINA-noorteprogramm www.sinanoored.ee
www.enl.ee

Euroopa Noored - <http://euroopa.noored.ee>
MTÜ HeadEst meilinglist - www.headest.ee
Noorte osaluskampaania <http://osale.enl.ee>
Parle-portaal www.parle.ee/wp/

Eesti Väitlusselts www.debate.ee
Tegusad Eesti Noored www.ten.ee
Eesti noorteportaal NIP - www.nip.ee
Euroopa Noorteportaal <http://europa.eu/youth>

Ütle oma sõna sekka nii Eestis kui Euroopas

Demokraatia tähendab, et kõrgeima võimu kandja on rahvas. Varasematel aegadel on kodanikud ühiskonnaelus osalenud peamiselt valimiste kaudu, avaldanud arvamust ajakirjanduses või liitunud mõne erakonnaga, et ise poliitika kujundamises osaleda. Moodsa tehnoloogia arenguga on arenenud oluliselt ka kodanike osalemise võimalused.

© Karin Müller

Euroopa tuleviku debatt internetis http://europa.eu/debateeurope/index_et.htm
Täna Otsustan Mina <https://www.eesti.ee/tom>
Kodanikuportaal www.eesti.ee

Parlamendiliikmed esindavad oma valijaid

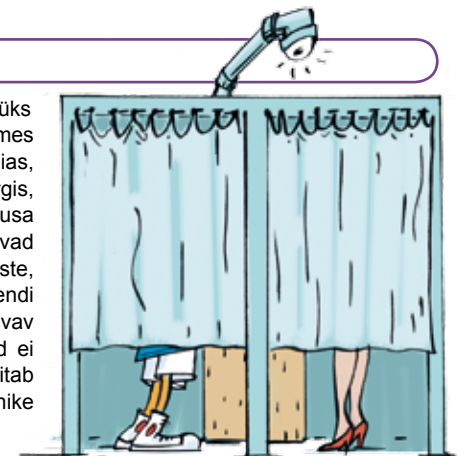
Üks võimalus oma mõtete edastamiseks ja info saamiseks on suhelda kohaliku omavalitsuse volikogu liikmetega või oma piirkonna esindajatega Riigikogus ja Eesti esindajatega Euroopa Parlamendis. Tee oma koolis ettepanek külastada Riigikogu, teha klassiekskursioon Euroopa Parlamenti või kutsuda mõni parlamendisaadik kooli esinema. Lisaks neile ideedele on võimalik Eesti ja Euroopa parlamentide kodulehtedelt saadikutele ka küsimusi esitada.

Riigikogu www.riigikogu.ee
Euroopa Parlament www.europarl.europa.eu/

Valimised ja kodanik

Valimistel osalemine on üks peamine kodaniku õigus. Mitmes ELi liikmesriigis, näiteks Belgias, Kreekas, Küprosel ja Luksemburgis, on valimistel osalemine lausa kohustuslik. Eesti kodanikud saavad osaleda kohalike omavalitsuste, Riigikogu ja Euroopa Parlamendi valimistel. Kõikjal Euroopas on kasvav trend, et inimesed ei eriti noored ei osale enam valimistel. See näitab lõhet riigi valitsemise ja kodanike vahel ning on riigi seisukohast väga ohtlik.

2007. aasta Riigikogu valimistel osales 61% Eesti valimisõiguslikest kodanikest, 2004. aasta Euroopa Parlamendi valimistest võttis osa vähem inimesi kui eales varem. ELis tervikuna osales 45% ja Eestis vaid 27% valijatest.

Mida arvad Sina, miks inimesed ei taha valimas käia? Kas nõustud pigem nendega, kes väidavad, et inimesi ei huvita Euroopa valimised, kuna see ei puuduta neid? Või arvad pigem, et probleem on sügavam ja et inimesed ei usu poliitikat ning poliitikutuid?

Eesti Noorteühenduste Liit on Eestis alustanud kampaaniat, et noored saaksid kohalike omavalitsuste valimistel osaleda juba 16-aastaselt. Kas oled sellega nõus? ■

Valimistel saavad osaleda vähemalt 18-aastased kodanikud.

Järgmised valimised Eestis on:

Euroopa Parlamendi valimised juunis 2009

Kohalike omavalitsuste valimised oktoobris 2009

Riigikogu valimised märtsis 2011

ELi 27 liikmesriiki

	Pindala (km ²)	Rahvastik (2006)	Pealinn	SKT inimese kohta PPSis (2008. aasta ennustus)	Töötuse määr (2006)	Taastuv- energia (2005)	Naiste osakaal teaduses (2005)	
Austria	83,858	8,265,925	Viin	124	4.70%	57,90%	24%	
Belgia	30,510	10,511,382	Brüssel	117	8.20%	2,80%	28%	
Bulgaaria	110,910	7,718,750	Sofia	39	9.00%	11,80%	42%	
Eesti	45,226	1,344,684	Tallinn	74	5.90%	1,10%	44%	
Hispaania	504,782	43,758,250	Madrid	99	8.50%	15,00%	31%	
Holland	41,526	16,334,210	Amsterdam	128	3.90%	7,50%	20%	
Iirimaa	70,280	4,209,019	Dublin	138	4.40%	6,80%	31%	
Itaalia	301,230	58,751,711	Rooma	99	6.80%	14,10%	37%	
Kreeka	131,940	11,125,179	Ateena	87	8.90%	10,00%	43%	
Küpros	9,250	766,414	Nicosia	89	4.60%	0,00%	39%	
Leedu	65,200	3,403,284	Vilnius	61	5.60%	3,90%	36%	
Luksemburg	2,586	459,500	Luxembourg	276	4.70%	3,20%	-	
Läti	64,589	2,294,590	Riia	61	6.80%	48,40%	33%	
Malta	316	404,346	Valletta	72	7.30%	0,00%	31%	
Poola	312,685	38,157,055	Varssavi	55	13.80%	2,90%	37%	
Portugal	92,391	10,569,592	Lissabon	71	7.70%	16,00%	40%	
Prantsusmaa	547,030	62,998,773	Pariis	108	9.50%	11,30%	29%	
Rootsi	449,964	9,047,752	Stockholm	118	7.10%	54,30%	35%	
Rumeenia	237,500	21,610,213	Bukarest	40	7.30%	35,80%	41%	
Saksamaa	357,021	82,437,995	Berliin	110	8.40%	10,50%	25%	
Slovakkia	48,845	5,389,180	Bratislava	67	13.40%	16,50%	36%	
Sloveenia	20,253	2,003,358	Ljubljana	88	6.00%	24,20%	27%	
Soome	337,030	5,255,580	Helsingi	113	7.70%	26,90%	31%	
Taani	43,094	5,427,459	Kopenhaagen	121	3.90%	28,20%	34%	
Tšehhi	78,866	10,251,079	Praha	80	7.10%	4,50%	28%	
Ungari	93,030	10,076,581	Budapest	63	7.50%	4,60%	31%	
Ühendkuningriik	244,820	60,393,044	London	114	5.30%	4,30%	31%	

Märkused:

SKT inimese kohta PPSis: Ostujõu standardi (PPS – Purchasing Power Standard) kasutamine kõrvaldab riikide vahel esinevad hinnaerinevused ja võimaldab riikide SKTd (sisemajanduse kogutoodang) paremini võrrelda. Kui näitaja on suurem kui 100, on riigi SKT inimese kohta kõrgem kui Euroopa keskmine ja vastupidi.

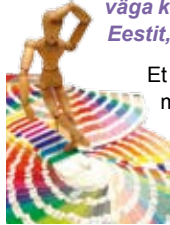
Taastuvenergia: Taastuvatest energiaallikatest toodetud elektri ja riikliku elektritarbimise suhe.

Naiste osakaal teaduses: Naiste osakaal kõikide teaduskraadi omanike hulgas.

Allikad: CIA World Factbook, Eurostat. ■

„Kelleks Sa suurena saada tahad?”

Kindlasti oled seda küsimust tühimuseni kuulnud ja arvatavasti sellele ka ise sama palju mõelnud. Kui Sul on sellele juba kindel vastus olemas, oled õnnelik, sest paljude noorte jaoks on oma tulevase elu planeerimine väga keeruline. Kasvõi seetõttu, et valikud ei puuduta enam ainult Eestit, vaid kogu maailma.

Et iseseisvalt hakkama saada, tuleb esmalt valida endale meelepärane elukutse ja seejärel leida ka sobiv töökoht. Elukutse valimine on keeruline, sest võimalusi on väga palju. Kuigi Euroopas on tööpuudus suureks probleemiks, siis mitmetes valdkondades on tegemist hoopis tööjõupuudusega. Elukutset valides ja õppima asudes pea meeles, et Sa ei lähe tööle täna ega homme, vaid alles kolme, viie või enama aasta pärast. Mõtle, kas need ametid, mis on populaarsed täna, on seda ka tulevikus ja tagavad Sulle soovitud töökoha? Enne kui teed lõpliku otsuse, vii end kurssi, millised ametid on tõenäoliselt hinnas viie või kümne aasta pärast.

Eestis on senimaani kõige populaarsemad igasugused juhtimisega seotud erialad ja vähem noori omandavad konkreetseid oskuseid, kuigi kõikjal Euroopas vajatakse just kvalifitseeritud oskustöölisi. Näiteks on interneti ja e-teenuste areng kõikjal Euroopas suurendanud arvutisüsteemide projekteerijate, arendajate ja programmeerijate vajadust. Teada on ka see, et Euroopa elanikkond vananeb, millega kaasneb suurem tervishoiutöötajate, sotsiaalhooldusspetsialistide ning meditsiini- ja sotsiaalvaldkonna tugi- ning halduspersonali vajadus. Rääkimata pidevast traditsiooniliste elukutsete esindajate vajadusest - alati on vaja õpetajaid, tuletõrjujaid, politseinikke, advokaate, insenere, juuksureid jne.

Õige elukutse valik on küll väga oluline, aga sellega ei pea Su haridustee lõppema. Kui vanasti omandati noorena üks elukutse ja töötati sel erialal kogu oma elu, siis tänapäeval on levinud elukestva õppe põhimõte. See tähendab, et võid omandada täiesti uue elukutse ja teha muudatusi oma karjääris ka edaspidi, just siis, kui tunned selleks vajadust.

Karjääriplaneerimise info Rajaleidjast www.rajaleidja.ee
Euroopa elukestva õppe programm www.hkk.ee

Mitteformaalne õpe

Moodsal tööturul väärtustatakse lisaks kooliteadmistele aina enam ka muid oskuseid ja kogemusi. Olulised on näiteks hea võõrkeelte oskus, suhtlemisoskus, rahvusvahelised kogemused jms. Tööandjad hindavad töötajate osalemist erinevate organisatsioonide tegevuses ja väärtustavad mitmekesiste huvialadega inimesi. Selliseid kogemusi ja oskusi saad omandada näiteks noorteorganisatsioonis või vabatahtlikku tööd tehes.

Mitteformaalse õppimise veeb www.mitteformaalne.ee

Eesti Noorteühenduste Liit www.enl.ee

Aktiivsete noorte tegemised www.sinanoored.ee

Vabatahtlik töö Eestis www.vabatahtlikud.ee

Programm Euroopa Noored <http://europa.noored.ee>

Loe lähemalt:
www.rajaleidja.ee
www.nip.ee

<http://firstjob.ee>
www.kutsekoda.ee
www.europassikeskus.ee

Euroopa vajab rohkem teadlasi!

Nõudlus teadlaste ja uurimistöötajate järele kasvab pidevalt, samas väheneb nende noorte arv, kes asuvad õppima ja töötama teadusvaldkonnas. Miks see nii on? Kas arvatakse, et teadus on ainult geeniuustele ja nohikutele? Et see on liiga keeruline, liiga igav või lihtsalt ei ole cool?

Paljude inimeste jaoks on teadus elukauge ja laborites toimuv tegevus. Tõesti, teaduses peab tundma matemaatikat ja füüsikat, kuid see ei piirdu vaid raamatute ja faktidega, vaid puudutab otseselt meie igapäeva elu. Teadustöö tulemus ümbritseb meid kõikjal: mp3-mängijad, mobiiltelefonid, sülearvutid, energiasäästlikud trammid, autod, kosmeetikatooted, ravimid, kortsumatud riided, kasulike bakteritega keefir jne.

Moodsad tehnoloogiad arenevad suurel kiirusel, mis omakorda tähendab, et teadus vajab uuendajaid ja leiutajaid. Moodne teadus ei toimu ainult laboris, vaid ka internetis ning rahvusvahelistel kohtumistel, kus koos töötavad teadlaste grupid erinevatest riikidest. Teadus on võrdseks sobiv valdkond nii naistele kui meestele.

Kas Sa tunned huvi, mis on maailm, kuidas see toimib ja mis kõik veel on leiutamata? Kas oled mõelnud tööle mõnes teadusvaldkonnas – äkki oled just Sina uue kütuseliigi leiutaja, mis hakkab tulevikus naftat asendama, kui see otsa lõpeb?

Loe lähemalt:

Teaduse populariseerimise keskus www.archimedes.ee/teadpop

Teaduskoostöö keskus www.archimedes.ee/teadus/

Akadeemilised stipendiumid www.archimedes.ee/nos/

Kas teadsid?

Naised vallutavad tööstusuuringud!

Naistealasi on avaliku sektori uurimisasutustes, näiteks ülikoolides ja instituutides, umbes 30%, tööstusuuringutes hetkel aga vaid 16%. Samas on tööstusuuringud kõige mahukamad kogu Euroopas – enam kui 50% kõigist teadustöödest viiakse läbi tööstuses. Et Euroopast saaks kõige innovaatilisem piirkond maailmas, on oluline, et teadusuuringutes osaleks maksimaalne inimressurs sõltumata soost. Täna ongi Euroopas näha tendentsi, kus naiste osakaal on kõige enam kasvanud just tööstuse arendamise ja uuringute valdkonnas.

Loe lähemalt: <http://gender.sm.ee>

<http://ec.europa.eu/research/science-society/index.cfm?fuseaction=public.topic&id=27> (i.k.)

Avasta enda jaoks teadus!

Avasta põnevaid fakte maailmast, pane ennast proovile ja lase end üllatada – külasta teaduskeskuseid ja muuseume!

Teadusnäitused on Euroopas olnud populaarsed juba alates 19. sajandist, laiemalt levima hakkasid teaduskeskused ja muuseumid aga 1970ndatel. Täna on neid Euroopas sadu, kui mitte tuhandeid, ning nad meelitavad ligi miljoneid külastajaid. Teadusnäitused on erakordsed, kuna pakuvad mitmeid interaktiivseid ja praktilisi eksponaate, mida saab kohapeal ka ise järgi proovida.

Võta ette üks külaskäik teaduskeskusesse!

Teaduskeskus Ahhaa Tartus www.ahhaa.ee

Teaduskeskus Energiakeskus Tallinnas www.energiakeskus.ee/

Teaduskeskus Heureka Soomes www.heureka.fi (i.k, s.k)

Eesti muuseumide portaal www.muuseum.ee

www.teadus.ee

Teaduskeskused kõikjal Euroopas

<http://ec.europa.eu/research/science-society/index.cfm?fuseaction=public.topic&id=111>

Üliõpilased aitavad kujundada tuleviku merendust

Enamik suurtest laevatehastest on juba välja töötanud järgmise põlvkonna laevade kontseptsioonid. Lisaks laevadele arendatakse pidevalt ka merendust üldiselt ja selle korraldust. Euroopa merendusülikoolide üliõpilased teevad koostööd VISIONS Networki nimelise ümarlaua raames, mis aitab kujundada laevatööstuse tulevikku.

Igal aastal loovad eksperdid viies merega seotud ärivaldkonnas uusi turu- ja ühiskonnastseenaariumeid. Valdkonnad on merekruisid ja vaba aeg, lühikesed meresõidud, sisemaalaevandus, süvaveelaevandus ning laevanduse infrastruktuur. Seejärel esitatakse stsenaariumid ideede saamiseks ja edasiarenduseks tudengitele, kes saavad neid vormida vastavalt oma visioonidele ja innovaatilistele ideedele. Uusi ideid hindavad uuesti merendusspetsialistid, kes valivad välja parimad, millest kolm esimest saavad CESA (Euroopa Laevaehitajate Liitude Ühendus) auhinna. Kõik projektid edastatakse Euroopa laevaehitustööstustele, mis võivad ideid ise edasi arendada.

Loe lähemalt noorte inimeste ideedest ja merendusvisioonidest:
www.maritime-visions.org

Kas teadsid?

Üks kolmandik maailma teadusalasest informatsioonist on pärit Euroopast ja EL on esirinnas sellistes valdkondades nagu keskkonnateadus, meditsiiniuringud, transport, kosmos ja telekommunikatsioon.

- Kas teadsid, et Euroopa finantseeritavate projektide raames on välja töötatud tähtsaid rahvusvahelisi standardeid? Sinu mobiil töötab näiteks GSM-standardi alusel, mille töötasid välja Norra teadlased. Ka põlemismootor ja pastapliiats on Euroopas leiutatud.
- Kas teadsid, et animatsioonitarkvara, mida kasutati mängufilmides Shrek ja Harry Potter, töötati samuti välja Euroopas?

Teadlased on liikumapanev jõud

Teadustegevus on ühiskonna majanduslikus ja sotsiaalses arengus väga oluline, kuna uued leiud aitavad muuta meie elu mugavamaks ja paremaks.

Euroopal on teadusmaailmas pikaajaline kogemus ja kõrge maine suuresti tänu kvalifitseeritud tööjõule, teadlaste oskustele ja teadmistele. Eesti ja terve Euroopa konkurentsivõime säilitamiseks maailmas on vaja seda mainet hoida ja teadustegevust edasi arendada. Selle saavutamiseks on loodud mitmeid toetavaid programme, mis on mõeldud igas vanuses inimestele noortest akadeemikuteni. Programmid toetavad teadustööde tegemist, teadlaste ja teadushuviliste koostumisi, praktikat teistes riikides jms.

Teaduse arenemise jaoks on mobiilsus väga oluline - teadlased peavad maailmas ringi liikuma ja teiste riikide teadustööga tutvuma. Murranguliste avastuste tegemiseks peavad erinevatest paikadest pärit teadlased koostööd tegema, tulemusi võrdlema ja uusi ideid koguma. Rahvusvaheline koostöö on oluline ka seetõttu, et moodne teadustöö tegemine maksab palju ja on keerukas. Teadusasutused ei pea hankima ühesuguseid miljoneid kroone maksvaid masinaid, vaid saavad koostööd teha ja üksteise aparate kasutada.

ELi teadlasi toetav programm „Inimesed” toetab igas vanuses, igasuguse kogemuse ja rahvusliku taustaga teadlaste koolitust, rahvusvahelist liikumist ja karjäärivõimalusi. Programm on jätk Marie Curie programmile, mis loodi juba ligi kümme aastat tagasi selleks, et aidata teadlastel leida huvitavaid töövõimalusi kõigis uurimis- ja arendusvaldkondades alates biokütustest, päikese- ja tuuleenergiast, nanotehnoloogiast ja toiduteadusest kuni biotehnoloogia, kliimamuutuse, kosmose- ja polaaruuringuteni.

Loe lähemalt:

Teaduskoostöö keskus Eestis www.archimedes.ee/teadus

Teadusest noortele www.archimedes.ee/teadpop

Testi oma teadmisi!

- Milline teadlane uurib liikumist, jõudu ja energiat?
A. Füüsik B. Keemik C. Bioloog
- Mis masina leiutas Johannes Gutenberg?
A. Pastapliatsi B. Trükipressi C. Puuvillapuhasti
- Mida tähendab sõna „dinosaur“?
A. Kohutav sisalik B. Suur sisalik C. Vana sisalik
- Millist mõõteriista kasutatakse tuule kiiruse mõõtmiseks?
A. Psühromeetrit B. Anemomeetrit C. Baromeetrit
- Millises silma osas veri ei liigu?
A. Sarvkestas B. Iirises C. Võrkkestas
- Kellel on rohkem luid?
A. Täiskasvanul B. Teismelisel C. Imikul
- Neutroni laeng on...
A. positiivne B. negatiivne C. neutraalne
- Kumb on kergem?
A. Külma õhk B. Kuum õhk
- Miks on maasikas punast värvi?
A. Sest ta neelab punast valgust B. Sest ta peegeldab punast valgust
- Milline planeet on tuntud oma rõngaste poolest?
A. Marss B. Jupiter C. Saturn
- Milline neist planeetidest on päikesest kõige kaugemal?
A. Maa B. Merkuur C. Jupiter
- Mis kasvavad koobastes alt üles?
A. Stalagmiidid B. Stalaktiidid
- Mis on suurem?
A. Vaikne ookean B. Atlandi ookean
C. Aasia manner D. Antarktika manner
- Mitmekraadise pöörde teeb Maa ühe päevaga?
A. 90 B. 180 C. 360
- Mis päeva tähistame 9. mail?
A. Euroopa B. UNICEFi C. Punase Risti

Huvitavat!

Põnevad teaduseksperimentid
[www.stevespanglerscience.com/
experiments/](http://www.stevespanglerscience.com/experiments/) (i.k)

Vastused:
1-A 2-B 3-A 4-B 5-A 6-C 7-C
8-B 9-B 10-C 11-C 12-A 13-A
14-C 15-A

Võta osa! Õpilaste teadustööde riiklik konkurs

Kas Sa oled kirjutanud uurimustöö, teinud mõne avastuse või hoopis midagi leiutanud? Esita oma töö õpilaste teadustööde konkursile, millest parimad pääsevad edasi EL noorte teadlaste konkursile. Eesti õpilased on üle-euroopalisel võistlusel võitnud mitmeid auhindu. ■

Õpilaste teadustööde riiklik konkurs Tööde esitamise tähtaeg: 15. märts 2009

Mida peaksid teadma?

- Konkursil saavad osaleda kõik 14-19-aastased õpilased üksi või kuni 3-liikmeliste gruppidega.
- Sinu teadustöö peab olema valminud põhikoolis või gümnaasiumis.
- Konkursitöök on võib olla kirjalik uurimus, leiutus, arvutiprogramm, projektitöö vms. Olgu see siis matemaatikas, füüsikas, bioloogias, kirjanduses või kunstiajaloo.
- Esitama pead õiged dokumendid! Loe reegleid tähelepanelikult.

Loe lähemalt: www.archimedes.ee/teadpop

EL noorte teadlaste konkurs <http://ec.europa.eu/research/youngscientists/indexflash.htm>

Liitu Õpilaste Teadusliku Ühingu!

Õpilaste Teaduslik Ühing koondab teadusest huvitatud noori. Ühing korraldab toredaid üritusi – laagreid, konverentse, kohtumisi teadlastega ja palju muud. Loe lähemalt: www.archimedes.ee/teadpop

Hillar Liiv (18), Saaremaa Ühisgümnaasium

Auhinnad

- Õpilaste teadustööde riikliku konkursi I preemia
- EL noorte teadlaste konkursi eripreemia. Võiduga kaasnes 1-nädalane praktika Valencia Ülikooli bioloogilise mitmekesisuse ja –evolutsiooni instituudis.

Projekti pealkiri: Lõuna-urvalind Sörves Valdkond: bioloogia

„Oma uurimuse tulemusena leidsin Eestis uue linnuliigi. Uuris lõuna-urvalinnu ja hariliku urvalinnu erinevusi ning tõestasin lõuna-urvalinnu talvitumist ja läbirännet Eestis. Arvan, et oma tulevikus olen kuidagi seotud bioloogia või keskkonnakaitsega.“

Vägivald spordis

Sport on alati olnud üks inimeste võimete proovile panemise viis, mis on üldiselt rahumeelne, kuid paraku on Euroopas hakanud spordiga kaasnema ka probleemid ja vägivald. Kõige enam puudutab see jalgpallivõistluseid, kus pealtvaatajate hulgas leidub spordist mitte hoolivaid vägivaldseid huligaane. Vägivald spordis avaldub erinevalt, paremal juhul piirdub see üksikute inimeste vahelise tõuklemisega, aga on ka suuri kuritegelike rühmituste poolt korraldatud rahutusi.

Spordivõistlused on midagi enam kui lihtsalt mängud – nende abil tähistatakse sotsiaalseid sidemeid ja kultuuridevahelist mõistmist ning teineteise aktsepteerimist. Spordis on kõige olulisem mänguul, konkreetse spordiala reeglid ja tulemused aga mitte sportlase päritolu. Näiteks olümpiamängud on alati olnud maailmarahu sümboliseerija, mis toob kokku isegi sõjajalal olevad riigid. Selleks, et see nii ka edaspidi oleks ja et spordivõistlustel käimine oleks jätkuvalt turvaline, on vaja võidelda vägivald vastu spordis.

1985. aastal algatasid Liverpooli fännid Heyseli staadionil toimunud jalgpallivõistlustel rahutuse, mille käigus sai surma 39 inimest, enamik neist Itaalia Juventuse fännid, ning vigastada rohkem kui 350 inimest. See ajendas Euroopat spordivägivald vastu vastasele koostööle.

Et suurtel spordiüritustel liiguvad ühest riigist teise suured fännide massid, on välja töötatud ühised turva- ja avaliku korra standardid, samuti vahetatakse teavet võimalike vägivaldsete fännide kohta. EL teeb tööd õiguskorra tagamise ja ennetuspoliitika väljatöötamise nimel. Sealjuures arvestatakse ka noorte fännide sotsiaalhariduslike tegevustega. Näiteks 2007. aasta suvel kontrollis Eesti piirivalve hoolikalt kõiki Eesti-Inglismaa mängu vaatama tulnud isikuid, et vältida juba tuntud huligaanide saabumist Eestisse.

Suurtel spordivõistlustel rakendatakse väga rangeid turvareegleid. Kuigi need võivad sulle kui tavalisele pealtvaatajale tunduda ahistavate ja piiravatena, on need halbade kogemuste tõttu loodud just pealtvaatajate endi kaitsmiseks ja ohutuse tagamiseks. ■

 Loe lähemalt:

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=225579>
www.kul.ee/index.php?path=256
www.eurofan.org (i.k)

Esimene samm jalgpallihuligaansuse vastu võitlemisel on aus mäng ja suurem rangus mängu ajal. Jérémy, 20...

...samuti peaks agressiivsete inimestega

rangem olema, eriti nendega, kes on juba varem vägivaldatsenud. Probleemitekitajaid ei tohiks enam staadionile lasta.

Edouard, 20

Eesmärk – efektiivsem Euroopa Liit

Viimase kümne aastaga on EL oluliselt muutunud, liikmesriikide arv on suurenenud 15lt 27ni ja lisandunud on uusi valdkondi. Seetõttu vajab EL uuendusi ja ajakohastamist, et tulla efektiivsemalt toime ning esindada endiselt kõikide liikmesriikide huve nii Euroopas kui kogu maailmas.

ELi reformimiseks töötasid liikmesriikide juhid 2004. aastal välja ELi põhiseadusliku lepingu, mida ei ratifitseeritud, kuna selle lükkasid referendumil tagasi Hollandi ja Prantsusmaa elanikud. Nüüdseks on leping põhjalikult ümber tehtud, mille eesmärk ei ole võrreldes eelmisega muutunud. Uut lepingut nimetatakse Euroopa reformilepinguks ehk Lissaboni lepinguks.

Uue lepingu koostamiseks tulid 2007. aasta suvel kokku kõikide liikmesriikide valitsuste esindajad. Kohtumise eesmärk oli muuta kehtivaid aluslepinguid nii, et uus dokument suurendaks liidu efektiivsust, demokraatlikkust ja paremat ühtset toimimist maailmas. Uus dokument kiideti liikmesriikide poolt heaks 2007. aasta detsembris, millele järgnes uue lepingu ratifitseerimine liikmesriikides. Eesmärk on uus leping jõustada enne järgmisi Euroopa Parlamendi valimisi, mis toimuvad 2009. aasta juunis.

Uue leppega kaasnevad peamised muudatused on:

- demokraatlikkuse suurendamine läbi vastutuse, avatuse, läbipaistvuse ja osaluse;
- rohkem võimu Euroopa Parlamendile ja rahvuslikud parlamendid saavad edaspidi ELi poliitikas suurema sõnaõiguse;
- efektiivsemad institutsioonid ja otsustusprotsess, mis võimaldab ELil paremini võidelda kuritegevuse, terrorismi ja inimkaubandusega;
- parem koostöö maailma kontekstis, et liit saaks ühehäälselt tegutseda kliimamuutuse, energiaohutuse, humanitaarabi, jätkusuutliku arengu ja teiste teemadega. ■

Loe lähemalt:

http://europa.eu/lisbon_treaty/index_et.htm
www.riigikantselei.ee
<http://elik.nlib.ee>

Mis on Euroopa Liit?

Euroopa Liit (EL) on demokraatlike riikide ühendus, mida iseloomustab vastastikune koostöö ja veendumus, et koos tegutsedes suudavad riigid tagada inimestele parema, turvalisema ja tervislikuma elu. ELi põhiväärtused on demokraatia, solidaarsus, vabadus ja sotsiaalne õiglus. EL on ainulaadse juhtimissüsteemiga kooslus, mis ei ole liitriik ega ka tavaline rahvusvaheline organisatsioon. ELi juhivad liikmesriikide poolt loodud ühised asutused, mis võtavad osades valdkondades otsuseid vastu kõigi 27 liikmesriigi eest.

Ühinenud mitmekesisuses

EL ühendab tänaseks 27 Euroopa riiki ja 490 miljonit inimest, kes esindavad väga erinevaid kultuuri- ja keelegruppe. „Ühinenud mitmekesisuses“ on ELi moto, mis väljendab ühenduse põhimõtet tunnustada erinevate riikide kultuurilist ja keelelist mitmekesisust. ELis on küll 23 ametlikku keelt, kuid nendele lisaks toetatakse ja tunnustatakse ka väiksemaid kultuuri- ning vähemusgruppe. Näiteks kaitstakse võru ja setu keele säilimist Eestis, lapi keele säilimist Soomes, sardo keele säilimist Sardiinias jne.

Euroopa Liidu idee sai alguse II maailmasõja järel, kui sõjas osalenud Euroopa riigid soovisid vältida edasiste suurte konfliktide tekkimise võimalust Euroopas. Selleks leppisid koos Euroopa riiki kokku ühises majandus- ja kaubandusalases koostöös. Efektive koostöö tagamiseks löid riigid ühised juhtimisasutused, mille eesmärk oli välja töötada ühised reeglid nende kuue riigi majandusalaseks koostööks. Tänapäevaks on koostöö arenenud majandusest kaugemale ja riigid töötavad ühiselt peaaegu kõikides meie elu puudutavates valdkondades nagu keskkond, haridus, noorsootöö, sotsiaaloigused, tarbija õigused jms.

Loe ja küsi ELi kohta: EL lühidalt http://europa.eu/abc/index_et.htm
EL infokeskus <http://elik.nlib.ee>
Tasuta Euroinfo telefon 800 3330

Euroopa Liidu juhtimine

Euroopa Parlament – kodanike esindus

Parlament esindab ELi kodanike häält ja on inimeste otsene esindus ELis. 27 liikmesriiki valivad iga viie aasta järel oma esindajad Euroopa Parlamenti, mille istungid toimuvad vaheldumisi Prantsusmaal Strasbourgis ja Belgia pealinnas Brüsselis. Hetkel kuulub Euroopa Parlamenti 785 liiget, mis teeb sellest suurima mitmerahvuselise parlamendi maailmas. Eestit esindavad EPs koos saadikut – Katrin Saks, Marianne

Mikko, Siiri Oviir, Andres Tarand, Toomas Savi ja Tunne Kelam.

EP peamine ülesanne on ELi seaduste vastuvõtmine. Kui Euroopa Komisjon esitab omalt poolt seaduseelnõu, siis parlamendiliikmed teevad sellesse omad muudatused. EP on kohustatud kõik oma muudatused ja otsused kooskõlastama

Euroopa Liidu Nõukoguga. Lisaks jälgib EP teiste ELi asutuste tegevust ja omab ainuõigust kinnitada ELi eelarve.

EP saadikud ei osale parlamendi töös riikide kaupa, vaid koonduvad poliitilistesse rühmadesse ehk fraktsioonidesse lähtudes oma poliitilistest vaadetest. Kuigi EP tervikuna on ELi pooldav asutus, siis nagu tavaliseski parlamendis, esineb ka seal arvamuste ja poliitiliste vaadete paljusust. Nii arvavad osad parlamendiliikmed, et ELil on liiga palju võimu või et liit tuleks hoopis laiali saata.

NB! Järgmised EP valimised toimuvad juunis 2009. aastal. Osale valimistel!

★ **Hans-Gert Pöttering**
Euroopa Parlamendi president
Sündinud: 15. septembril 1945 Bersenbrückis, Alamsaksimaal, Saksamaal.

Loe lähemalt: www.europarl.europa.eu

Euroopa Liidu Nõukogu - liikmesriikide valitsuste esindus

EL Nõukogu on ELi kõige olulisem seadusandlik organ, mille ülesanne on võtta koos Euroopa Parlamendiga vastu ELi seaduseid. Nõukogu koosneb liikmesriikide valitsuste esindajatest ja on seega koht, kus riikide valitsused saavad kõikides ELi puudutavates küsimustes oma arvamust väljendada ja oma huve esindada. Brüsselis asuv nõukogu võib Euroopa Komisjoni esitatud seaduseelnõusid muuta, heaks kiita või tagasi lükata.

EL Nõukogu teeb otsuseid üha enam kvalifitseeritud häälteenamuse põhimõttel, st vastu võetakse seadused, mille poolt on enamus liikmesriikidest. Liikmesriikide jaoks tundlikes valdkondades (nt välispoliitika, kaitseküsimused, maksundus) võetakse otsused vastu endiselt ühehäälselt ehk nõustumata peavad kõik liikmesriigid. Arvestades, et ELs on 27 liikmesriiki, siis ühise otsuseni jõudmine võib olla üpris keeruline.

EL Nõukogu on ühine nimetus paljude valdkondade ministrite kohtumistele. Teemast sõltuvalt nimetatakse nõukogu kas keskkonnanõukoguks, haridusnõukoguks, tervisenõukoguks jm. Neis osaleb iga liikmesriigi vastava valdkonna minister. Nõukogu eesistujaks ehk juhiks on kordamööda kõik liikmesriigid. Eesistuja vahetub iga kuue kuu järel. Prantsusmaa on eesistujaks juunist detsembrini 2008. aastal ja seejärel juhib Nõukogu kuus kuud Tšehhi. Eesti saab ELi eesistujariigiks 2018. aastal.

Loe lähemalt: www.consilium.europa.eu

Euroopa Komisjon – ELi esindus

Brüsselis asuv Euroopa Komisjon on ELi täitevõimu esindaja ja sarnaneb riigi valitsusega. EK peamine ülesanne on algatada uusi seaduseid ja kontrollida, et liikmesriigid järgivad kokkulepitud reegleid ning ELi õigusakte. Kui reegleid rikutakse, on komisjonil õigus liikmesriigid Euroopa Kohtusse kaevata, kus süüdimõistmise korral on karistuseks enamasti suur rahaline trahv.

Komisjon koosneb liikmesriikide poolt viieks aastaks ametisse määratud 27 volinikust. Komisjoni juhib president, kelleks praegu on portugallane José Manuel Barroso. Iga volinik vastutab konkreetse valdkonna eest ja juhib ministeeriumiga sarnast asutust ehk peadirektoraati. Volinikud esindavad komisjonis kogu ELi, mitte oma kodumaad ja annavad enne tööle hakkamist ametivande, milles lubavad tegutseda kogu ELi huvides. Eesti volinik komisjonis on Siim Kallas, kes on ühtlasi ka komisjoni asepresident ja vastutab haldusküsimuste, auditi ning pettustevastase võitluse eest.

EK heaks töötab ligi 24 000 inimest. Enamik neist asuvad Brüsselis, aga ka liikmesriikides asuvates esindustes üle kogu Euroopa ja väljaspool Euroopat. Lisaks töötab EK heaks ligi 3000 tõlkijat ja tõlki, et tagada ELi toimimine kõigis ametlikes keeltes.

José Manuel Barroso

Euroopa Komisjoni president

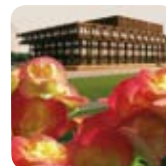
Sünniaeg: 23. märts 1956

Rahvus: portugallane

Loe lähemalt: http://ec.europa.eu/index_et.htm

Euroopa Kohus

kohtusse edasi kaevata.

ELi seaduseid tuleb kõigis liikmesriikides rakendada ühtemoodi ja see ei ole alati lihtne. Seaduste õige ja õiglase tõlgendamise tegeleb Euroopa Kohus, mis asub Luksemburgis. Euroopa Kohtu koosseisu kuulub üks kohtunik igast liikmesriigist, kes on sinna nimetatud kuueks aastaks. Eesti kohtunik Euroopa Kohtus on Uno Lõhmus. Euroopa Kohtu otsused on lõplikud - neid ei saa ühegi liikmesriigi

Loe lähemalt: www.curia.europa.eu

Euroopa Kontrollikoda

ELi finantseeritakse maksumaksjate rahast. Maksumaksjatel on õigus teada, kas tema raha kulutatakse õigesti. Luksemburgis asuva Kontrollikoja ülesanne on kontrollida, kas ELi eelarvet täidetakse õigesti – kas kulud ja tulud on seaduslikud ning ausad, ja kas rahalisi vahendeid kasutatakse hästi. Kontrollikoda koostab igal aastal ELi rahakasutuse kohta aruande. ■

Loe lähemalt: <http://eca.europa.eu>

Teised Euroopa Liidu juhtimisasutused:

- Majandus- ja Sotsiaalkomitee – www.eesc.europa.eu
- Regioonide komitee – www.cor.europa.eu
- Euroopa Keskpank – www.ecb.int
- Euroopa Investeerimispank – www.eib.org

Mobiiltelefonid tõeliselt mobiilseks

Mobiiltelefon on muutunud iseenesestmõistetavaks tarbeesemeks, milleta ei kujuta paljud inimesed enam elu ettegi. Kui Eestis teevad mobiilsidefirmad väga suuri allahindlusi ja on isegi tasuta pakette, siis välismaal mobiili kasutamine on seni olnud väga kallis, seda roaming- ehk rändlustasude tõttu. Alates 2007. aastast kehtib aga ELis seadus, mis vähendas Euroopas rändlustasusid kuni 70% ja kehtestas ELi piires tehtavatele ning vastuvõtavatele kõnedele maksimumtariifid.

Enne ja pärast

Enne eurotariifi võis nelja minuti pikkune kõne Saksamaalt Prantsusmaale maksta kuni 60 krooni. Nüüd maksab kõne ühest ELi riigist teise maksimaalselt 8.49 krooni (0,46 €) minutis ja kõne vastuvõtmine 4.06 krooni (0,22 €) minutis, hinnale lisandub käibemaks.

Selgita välja!

Tänaseks peavad kõik mobiiloperaatorid pakkuma oma klientidele eurotariifi ja kliendid saavad ise otsustada, kas võtavad pakkumise vastu või mitte. Mõned operaatorid pakuvad madalamaid tariife kui seadusega ettenähtud maksimumtasu.

Eurotariif on rändlustasusid vähendanud vaid ELi piires, teistes riikides on rändlustasud endiselt kõrged ja erinevad riigiti. Sinu mobiilifirmal on hinnakiri, kus on toodud, kui palju maksab kõikides maailma riikides mobiilteenuse kasutamine. Firmadel on

Kuidas rändlustasu toimib?

Roaming- ehk rändlusteenust kasutad välismaal olles oma mobiiltelefoniga helistades. Reisides pead kasutama välisriigi operaatori mobiilivõrku, sest Sinu kohalik operaator enamasti teistes riikides võrku ei oma ega teenuseid paku. Iga tehtava kõne eest osutab välisriigi operaator Sinu mobiilifirmale teenust ja võtab selle eest tasu. Sellise vahendustasu maksab lõpuks kinni siiski tarbija, sest see lisatakse Sinu arvele.

Mina kasutan mobiil- telefoni puhkuseraisidel, aga mitte väga pikkadeks kõnedeks. Helistan ainult oma perele, et öelda, et minuga on kõik korras, pikemate kõnede jaoks kasutan telefoniautomaate. Tatiana, 20

erinevate riikide operaatoritega konkreetsed kokkulepped ja nii võib hind erineda sõltuvalt sellest, millise mobiiloperaatori teenuseid kasutad. Enne reisile minekut uuri järgi kui kulukas on helistamine Sinu reisi sihtkohas!

Kuidas tehakse Euroopa Liidu seaduseid?

Euroopa Komisjoni peamisi ülesandeid on algtada ja koostada uusi seaduseelnõusid lähtudes omatähelepanekutest, liikmesriikide ning kogu ELi vajadustest. Enne eelnõu koostamist tutvutakse põhjalikult teemaga ja viiakse läbi laiaulatuslik avalik arutelu, kuhu on kaasatud kõik huvitatud osapooled, näiteks riikide, regioonide, kohalike omavalitsuste, tarbijaorganisatsioonide, tööstusharude ja teiste osapoolte esindajad. Lisaks analüüsib Euroopa Komisjon uue seaduseelnõu võimalikku majanduslikku, sotsiaalset ja keskkonna mõju.

Seejärel saadetakse eelnõu ELi seadusandjatele – Euroopa Parlamendile ja Euroopa Liidu Nõukogule. Mõlemad asutused koostavad selle kohta oma seisukohad. See protsess võib kesta pikka aega, kuna parlamendis on vaja leida kompromiss kõikide poliitiliste gruppide vahel ja nõukogus peavad kokkuleppele jõudma liikmesriikide valitsuste esindajad.

Kui parlament ja nõukogu on seaduseelnõuga nõus, saab uue seaduse kohe vastu võtta. Nii läks ka EL rändlusteenuse seadusega. Kui parlament ja nõukogu on eriarvamustel, käivitub nende kahe asutuse vahel üksmeele saavutamiseks lepitusmenetlus, mille käigus kohtuvad mõlema asutuse esindajad, et selgitada oma seisukohti ning leida ühine ja mõlemale osapooltele sobiv arusaam. ■

Kiire ja hea koostöö

Uus eurotariifi seadus on üks kiiremini vastu võetud seaduseid ELis. Rändlustaseadus võeti vastu kõigest 11 kuud peale seda, kui Euroopa Komisjon esitas parlamendile ja nõukogule selle eelnõu. Uue rändlustaseaduse tulemusena saad puhkusele minnes nüüd koju jäänud sõprade ja koduga oluliselt soodsamalt suhelda.

Loe lähemalt:

Sideteenuste kalkulaator <https://www.sa.ee/pk/www.consumer.ee/?id=1655>
<http://ec.europa.eu/roaming> (i.k)
<http://elik.nlib.ee/>
Tasuta infonumbri: Euroinfo Telefon – 800 3330
Europe Direct – 00 800 6 7 8 9 10 11

Euroopa Liidu ajalugu

Euroopa Liit sai alguse peale II maailmasõda eesmärgiga tagada Euroopas turvalisus ja heaolu. Viiskümmend aastat hiljem ei ole Euroopa Liit ikka veel „valmis“ ja kõik Euroopa kodanikud saavad selle arendamisse oma panuse anda.

1946

Teise Maailmasõja järel on Euroopa juhtide eesmärk **tagada rahu** sõja võitnud ja kaotanud riikide vahel.

1950

Schumani deklaratsioon.

Prantsusmaa välisministri Robert Schumani ettepaneku põhjal sõlmitakse 1951. aasta aprillis Pariisi leping, mille alusel luuakse Euroopa Sõe- ja Teraseühendus. Ühenduse asutavad kuus riiki: Belgia, Holland, Itaalia, Luksemburg, Prantsusmaa ja Saksamaa Liitvabariik. Schumani deklaratsiooni esitamise kuupäeva, 9. maid, tähistatakse kui Euroopa päeva, mis on sümboliseeriks ELi sünnipäevaks.

1957

Belgia, Holland, Itaalia, Luksemburg, Lääne-Saksamaa ja Prantsusmaa kirjutavad alla **Rooma lepingule**, millega luuakse Euroopa Majandusühendus (EMÜ) ja Euroopa Aatomienergia Ühendus (Euratom). Kõiki kolme organisatsiooni nimetatakse ühiselt Euroopa Ühendusteks. Luuakse liikmesriike ühendav ühisturg, kus kehtib kaupade vaba liikumise põhimõte.

1946

1950

1957

1960

1960

Asutatakse Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsioon (EFTA), kuhu kuuluvad need Lääne-Euroopa riigid, mis ei ole EMÜ liikmed. EFTA asutavad Austria, Taani, Norra, Portugal, Rootsi, Šveits ja Suurbritannia.

1968

Liikmesriikide vaheline koostöö areneb edasi **tolliliiduks**, kus kaovad kuue liikmesriigi vahelised impordipiirangud.

Eestis ja Euroopas on loodud tasuta Euroopa Liidu infonumbrid, et kodanikel oleks võimalus saada lihtsalt ja kiiresti infot!

- Europe Direct: ühtne number kogu Euroopas 00 800 6 7 8 9 10 11 või leia lähim infopunkt <http://europedirect.europa.eu>
- Euroinfo telefon Eestis 800 3330 ja internetis <http://elik.nlib.ee>

1979

Liikmesriikide kodanikud valivad esmakordselt Euroopa Parlamendi. Käivitatakse **Euroopa Rahasüsteem** eesmärgiga stabiliseerida vahetuskursse. Kasutusele võetakse ühine arvestuslik rahaühik – eküü (ECU: ei ole kunagi sularahana kasutusel olnud).

1986

1986

Liikmesriigid võtavad vastu **Ühtse Euroopa Akti**, millega tugevdatakse ühiste institutsioonide rolli ja luuakse Euroopa siseturg. See erineb varasemast ühisturust laienenud majanduslike vabaduste poolest. Siseturg põhineb neljal põhivabadusel: kaupade, teenuste, kapitali ja isikute vaba liikumine liikmesriikide piires. (Siseturg teostub tegelikkuses alles 1. jaanuaril 1993. a.)

2007

2007

ELi liidrid hakkavad töötama välja reformilepet, mis peab asendama põhiseadusliku leppe, mis allkirjastati 2004. aastal, kuid mis ei jõustunud. Põhiseadusliku leppe lükkasid tagasi Prantsusmaa ja Hollandi elanikud. Vaja on lühemat ja lihtsamat dokumenti, mis sätestab ELi eesmärgid. ■

2002

2002

Euro võetakse 12s liikmesriigis käiberahana kasutusele. Rahvusvaluutad kaovad ja need vahetatakse euro paberaha ja müntide vastu. Liikmesriikidest ei tule euro käibele vaid Rootsis, Suurbritannias ja Taanis.

2001

2001

Nizza lepingu allkirjastamine, mis toob kaasa institutsioonide täiendavad reformid ja tugevdab põhiõigusi, julgeolekut ning õigusala koostööd kriminaalasjades.

1999

1999

1999

15st liikmesriigist 11s võetakse ühise "nähtamatu" valuutana kasutusele **euro (€)** - Euroopa ühisraha, mida kasutatakse sularaha-vabades tehingutes. Järgmisel aastal kasvab nende riikide arv 12ni, liitub Kreeka.

1992

1989

1997

Kirjutatakse alla **Amsterdami lepingule**, mille eesmärk on reformida Euroopa Liidu ametiasutusi ja lihtsustada olemasolevaid EL alusdokumente.

1992

Kirjutatakse alla **Maastrichti lepingule**, mille tulemusel muutuvad senised Euroopa Ühendused Euroopa Liiduks. Leping seab liikmesriikidele uued ambitsioonikad eesmärgid: rahaliit 1999. aastaks, Euroopa kodakondsus, uued ühised poliitikavaldkonnad ning ühine välis- ja julgeolekupoliitika.

1989

Langeb "raudne eesriie" ja esmakordselt peale II maailmasõda tekib võimalus ühendada seni lõhestatud Euroopa. See viib **Saksamaa ühendamiseni** 3. oktoobril 1990. a. ja demokraatia võimuletulekuni Kesk- ja Ida-Euroopa riikides.

Euroopa Liidu info internetis:

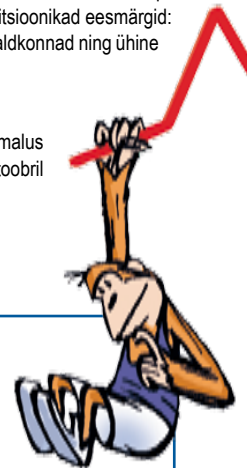
http://europa.eu/abc/index_et.htm

http://europa.eu/lisbon_treaty/index_et.htm

www.euroopaliit.ee

EL selgeks mängides <http://europa.eu/europago/> (i.k)

www.europarl.ee/euroopaviktoriin

Euroopa Liidu laiendumine

Euroopa Liidu arengut kirjeldab hästi ütlus „Rooma linna ei ehitatud ühe päevaga“. ELi kujunemisele tänapäevaseks liiduks on kulunud 50 aastat. 1957. aastal asutasid ELile aluse pannud Euroopa Majandusühenduse kuus riiki. Vahepeal on ühendus ümber nimetatud Euroopa Liiduks ja sellesse kuulub juba 27 liikmesriiki.

1957
Kuus riiki - Belgia, Holland, Itaalia, Luksemburg, Prantsusmaa ja Saksamaa asutavad Euroopa Majandusühenduse, et alustada tihedat majanduskoostööd.

1973
Liituvad Iirimaa, Taani ja Ühendkuningriik.

1981
Liitub Kreeka.

1986
Liituvad Hispaania ja Portugal.

1987
Türgi esitab taotluse ELiga liitumiseks.

1990
Peale Berliini müüri langemist ühendatakse Lääne- ja Ida-Saksamaa ning Ida-Saksamaast saab ELi osa.

1995
Liituvad Austria, Rootsi ja Soome.

1999
Türgi kinnitatakse kandidaatriigiks.

2003
Horvaatia esitab taotluse ELiga liitumiseks.

2004
ELi läbi aegade suurim laiendumine. Liituvad Eesti, Küpros, Leedu, Läti, Malta, Poola, Slovakkia, Sloveenia, Tšehhi ja Ungari.
Endine Jugoslaavia Vabariik Makedoonia esitab taotluse ELiga liitumiseks.

2005
Algavad liitumisläbirääkimised Türgi ja Horvaatiaga.

2007
Liituvad Bulgaaria ja Rumeenia. ■

Vaata kaarti

Kaarte on väga erinevaid, mõned neist kujutavad lihtsalt riikide geograafilist asukohta, teised on koostatud keelte jaotuse, sisserände trendide või ajaloo põhjal.

Kaardid, mida EL oma veebilehtedel esitab, on aja jooksul palju muutunud. Vanemad neist kujutavad 1951. aastal söe- ja terasetööstuse ühisturu loonud kuut riiki ja uuemad juba 27-liikmelist liitu oma lõputu hulga teemavaldkondadega. Vaadates praegust ELi kaarti, näed sellel kahte auku – üks neist on Šveits, mis on otsustanud rahvusvaheliste organisatsioonidega mitte liituda ja teine ala on Lääne-Balkan, mille suurus on võrreldav Ühendkuningriigiga. Sellesse piirkonda jääb mitu ELi liikmeks saada soovivat riiki - Albaania, Bosnia ja Hertsegoviina, Endine Jugoslaavia Vabariik Makedoonia, Horvaatia, Montenegro ja Kosovo*. Need riigid on täielikult ümbritsetud EL liikmesriikidega ning kuuluvad geograafiliselt läbi ja lõhki Euroopasse.

* Kosovo staatus ei ole trükise koostamise hetkeks selgunud.

Veidi edasi kagu poole liikudes, kahe mandri – Euroopa ja Aasia – ristumiskohas, on teine hele laik ehk Türgi, mille ELi liikmeks saamine otsustamisel. Türgi on Euroopa tsivilisatsiooni tugevalt mõjutanud, olles päritolumaaks nii kreeklastele, roomlastele kui ka bütsantslastele ning seejärel kuni 20. sajandi alguseni Otomani impeeriumi südameks.

Kagu-Euroopa on lähedal

Lääne- ja Kagu-Euroopal on sajanditepikkune ühine ajalugu. Ühest küljest on Türgi kindlustanud oma ainulaadset positsiooni, olles sillaks Euroopa, araabia maailma ning Aasia vahel, samal ajal jagades kaasaegseid Euroopa väärtuseid. Teisest küljest on Lääne-Balkan ja Türgi ülejäänud Euroopale võõrad ning neid ei mõisteta. Lääne-Balkani riigid moodustasid kunagi ühe suure riigi, Jugoslaavia. Kuigi 90ndate aastate etnilistes konfliktides toimus verevalamine ja riikide jagunemine, jagavad selle piirkonna elanikud siiski ühist pärandit, ajalugu ja väärtuseid.

Kagu-Balkani kultuur on väga mitmenäoline. Horvaatiast teatakse näiteks Dubrovniku linna, mis on tuntud oma kultuuripärandi ja ilu poolest ning on seetõttu kantud ka UNESCO maailma kultuuripärandi nimekirja. Balkani muusika on leidnud oma koha Euroopas. Alates 2000. aastast korraldatakse Serbias Novi Sadi linnas Doonau jõe kallastel Kagu-Euroopa suurimat muusikasündmust Exit Festival, mis võitis 2007. aastal lausa parima Euroopa festivali preemia. Serbia võitis 2007. aastal ka Eurovisiooni lauluvõistluse.

Dubrovniku sadam (Horvaatia)

Kas teadsid?

Türgi megastaar Tarkan on üks vähestest Euroopa staaridest, kellel on õnnestunud ilma inglise keeles laulmata saavutada edu kolme mandri edetabelites. Kui tema hittlugu „Simarik“ (Suudlused) vallutas edetabelid, ütles ta: „See on täiesti meeletu, ma poleks uskunud, et see päriselt juhtub. Kõik on türgi keeles ja keegi ei saa sõnagi aru. Aga see on lahe. Suudlused on universaalsed.“

Taolisi näiteid on lisada mitmeid.

Kagu-Euroopa regioon on riikidevahelised mõjud ilmselged, alates toidust ja riietest kuni kommete ja uskumusteni. Kogu sealne elu on kirev. Võtame näiteks kohapealse toidu nagu kebab, liha- ja juustupirukad, täidetud piprad, maitseained, mille kohta väidavad kõik Balkani riigid, et teevad piirkonna parimat ja just neile ainuomast toitu.

© www.flickr.com

BALKANI HAUTISE retsept

2 sl oliivõli	1 suur sidrun (seemnetest puhastatud ja õhukesteks viiludeks lõigatud)
1 kg kuubikuteks lõigatud lambakaelakarbonaadi	½ baklažaani (kooritud ja tükeldatud)
150 g noori okra vilju	1 purk veisepuljongit
3 suurt viilutatud sibulat	Veidi soola, tšümiani ja pipart
1 hakitud küüslauguküüs	
1 suur purk tomateid	

Vala oliivõli malmipotti ja aja kuumaks. Lisa lambaliha, sibulad ja küüslauk ning prae, kuni liha on pruunistunud. Lõika okra viljadelt otsad ära ja aseta potti. Lisa tomatid, sidrun, baklažaan, veisepuljong, tšümian, sool ja pipar. Keeda tasasel tulel 1 tund. Retsept 4 inimesele. (Pikem hautamine muudab toidu veelgi paremaks.)

Tänapäeva Türgi on endiselt oluline ristumispunkt, sest Türgi alad asuvad nii Euroopas kui ka Aasias. See teeb Türgist erinevate kultuuride, poliitiliste põhimõtete ja äritavade ühenduskoha. Konstantinoopol ehk tänapäevane Istanbul oli üle 1000 aasta Ida-Rooma impeeriumi pealinn ja selle haridus-, kunst- ning võimukeskus. Seda on läbi aegade himustanud Otomani türklased, ristirüütlid ja erinevad rändkarjused Aasia steppidest, ning linn on alati olnud inimeste ja kultuuride sulatusahi.

Kagu-Euroopa regioon on keerulise ajaloolise taustaga, mida on mõjutanud enamik Euroopa riike. Kuigi mõneti erinevad, on selle piirkonna riigid Euroopaga kultuuriliselt tihedalt seotud ja ainuüksi geograafiline lähedus on põhjuseks, miks Euroopa tervikuna vajab selle regiooni stabiilsust.

Mis edasi?

Nii Lääne-Balkani riigid kui ka Türgi soovivad saada ELi liikmeks. EL ei pea laienema, vaid tahab seda teha, sest uued liikmed tähendaksid suuremat turvalisust, stabiilsust ja nii äri- kui ka isikutevahelise suhtluse aktiveerumist. Seetõttu on EL investeerinud aastate jooksul aega, jõudu ja raha Lääne-Balkani riikide ülesehitusse ning omavahelisse leppimisse, samuti Türgi ettevalmistamisse liitumiseks.

EL jälgib hoolikalt nii seniseid kui ka eesolevaid arenguid ja reforme. ELiga liitumine on nendele riikidele küll kaugem väljavaade, kuid edasiminekuks on siiski toimunud. Osad Lääne-Balkani riigid on juba esitanud avalduse ELiga liitumiseks, sest nende meelest on see parim viis suhete parandamiseks naabritega, kellega nad minevikus sõdisid. ELiga liitumine tagaks regioonis head etnilised suhted, usuvabaduse ja majandusarengu. Selle protsessi edukuse kohta on juba tõendeid - Horvaatia ja endine Jugoslaavia Vabariik Makedoonia on saavutanud kandidaatriigi staatuse, kusjuures Horvaatia läbirääkimised ELiga on jõudnud juba poole peale.

Teiste Lääne-Balkani riikide puhul on EL rõhutanud oma soovi toetada nende võimalikku liitumist tulevikus. Tuge pakutakse stabiliseerimis- ja assotsiatsiooniprotsessi kaudu. Tegemist on ELi regionaalse ja riigikeskse lähenemisega Lääne-Balkani riikidele. Edasine liikumiskiirus ELi suunas sõltub Lääne-Balkani riikide edust reformide elluviimisel.

Istanbul (Türgi)

© EC/EPA/PHOTO/Keirim Okten

Krka rahvuspark (Horvaatia)

© EC

Mängureeglid

Laienemise mängureeglid on lihtsad - liitumiseks peab riik täitma terve rea nõuded, mille EL on kindlaks määranud. Need nõuded on tuntud **Kopenhaageni kriteeriumitena**, mis on samad nõuded, mida kunagi pidi Eesti täitma. Liikmelisus ei tähenda ainult teatud reeglite järgimist, vaid riik peab parandama ka oma toimimist riigina ja tõestama, et suudab juhtida riigi poliitilist, majanduslikku ja institutsionaalset arengut kooskõlas ELi põhiväärtustega, milleks on demokraatlik valitsus, õigusriik, inimõiguste austamine, vähemuste kaitse ning täieliku turumajanduse taastamine. EL aitab riikidel neid kriteeriume täita andes rahalist abi ja oskusteavet. Edusammud tasuvad end ära, sest mida paremini riik end liikmelisuseks ette valmistab, seda rohkem abi ta saab.

Istanbul (Türgi)

© EC/EPA PHOTO/Keirim Okten

© EC/G.Solev

Vanurite sotsiaalne kaitse
(endine Jugoslaavia Vabariik Makedoonia)

Lääne-Balkani riikidele on kehtestatud veel täiendavaid nõudeid nagu regionaalne koostöö ja heanaaberriikude suhted, täielik koostöö rahvusvahelise sõjakohtuga Haagis ning tagasitulekuvõimaluste loomine neile, kes lahkusid oma kodudest 1990ndatel aastatel toimunud sõdades.

Türgi jaoks on suhted ELiga olnud alati välispoliitika keskmes. Riik taotles Euroopa Majandusühenduse liikmeks saamist juba 1987. aastal, lõi tolliliidu ELiga 1995. aastal ning võeti 1999. aastal kandidaatriigiks. Liitumisläbirääkimised Euroopa Liiduga algasid 2005. aastal.

Mostari sild (Bosnia ja Hertsegoviina)

© EC

Mis minul sellest?

Päris palju. Kõigile on kasulik elada rahumeelses riigis, kus inimesed austavad seaduseid ja teevad pingutusi turvalisuse parandamiseks. Ohtlikud naabrid on ohuks ka Sulle. Sama kehtib riikide kohta, mistõttu on julgeoleku eesmärgil kasulik toetada oma naabreid. Kuigi Eestist vaadatuna tunduvad kõik need riigid väga kaugetena, siis tegelikkuses on Euroopa väga väike ja omavahel tihedalt seotud piirkond.

EL usub kultuurilisse mitmekesisusse, mida väljendab ka ELi moto "Ühinenud mitmekesisuses". ELi jaoks on oluline säilitada selle mandri unikaalne kultuuriline, traditsioonide ja keeleline mitmekesisus.

Kas teadsid?

Maailmakuulsa filmi „Bluusivennad“ näitlejad James ja John Beluchi on Albaania sisserändajate järeltulijad.

Albert Einsteini esimene naine, usaldusisik, kolleeg ja relatiivsusteooria kaasautor oli Mileva Maric, kes sündis tänase Serbia territooriumil.

Dražen Petrović sai korvpallimaailmas kuulsaks Horvaatia Mozartina.

Serbia tennisistid Jelena Janković ja Novak Đoković on saavutanud rahvusvahelise tunnustuse, nagu ka Serbiast pärit Monica Seleš aastaid varem.

Split (Horvaatia)

endine Jugoslaavia Vabariik Makedoonia

Eelarvamused on kõige suurem vastastikuse mõistmise takistaja. Eelarvamuste vältimiseks on vaja teisi tundma õppida ja seda peaksid tegema ka eestlased. Eestlased on läbinud selle katseaja, kus vanad ELi liikmesriigid õppisid meid alles tundma. Kujuta ette, kui Eesti ei oleks saanud ELi liikmeks vaid seetõttu, et teiste riikide jaoks tundusid eestlased imelike ja võõrastena. Kui palju tead Sina Türgist või Lääne-Balkani riikidest? Vii end teemaga kurssi ja kujunda oma arvamus nende liitumisest ELiga!

Väikelaenude projekt (Bosnia ja Hertsegoviina)

© ECU, Fazlagić

Kõikidele ELi üliõpilastele on avatud mitmed võimalused õppimiseks teises liikmesriigis. Alates 2007. aastast on see võimalus avatud ka Lääne-Balkani ja Türgi üliõpilastele, sest Euroopa üliõpilasvahetuse programme saavad nüüd kasutada ka Albaania, Bosnia ja Hertsegoviina, endise Jugoslaavia Vabariigi Makedoonia, Horvaatia, Montenegro, Serbia (sh Kosovo*) ja Türgi tudengid. Selline muudatus avab uued võimalused ka ELi liikmesriikide üliõpilastele, kes saavad luua uusi kontakte Kagu-Euroopa tudengitega või minna ise nendesse riikidesse õppima.

* Kosovo staatus ei ole trükkise koostamise hetkeks selgunud.

Nõuanded nutikale tarbijale!

Kui sageli teadvustad endale, et iga ost, mille sooritad, teebki Sinust tarbija? Sind kui tarbijat kaitseb tarbijakaitseadus, mille eesmärk on kaitsta turusuhetes nõrgema poole ehk tarbija huve. Tüliküsimuste lahendamine on kergem, kui tead oma õiguseid. Kui Sul ei õnnestu müüjaga ühist keelt leida, võta ühendust tarbijakaitsega tegelevate asutustega või loe nende materjale.

Mida teha, kui Sinu uuel ostul esinevad puudused?

- **Pöördu kaupleja poole ja esita kaebus** – tutvusta probleemi ja uuri, kuidas oleks võimalik seda lahendada.
- **Kui müüja ei nõustu Sinu suulist kaebust lahendama, esita kirjalik kaebus.** Kaebuses peavad olema kirjas Sinu nimi ja kontaktandmed, kaebuse esitamise kuupäev, probleemi kirjeldus ja Sinu poolt soovitud lahendus. Kaebusele lisa ostu tõendava dokumendi koopia. Endale jäta kaebuse koopia ja originaaltšekk.
- Kauplus peab kaebusele vastama 15 päeva jooksul. Kui kaupleja keeldub kaebust rahuldavast, on Sul õigus abi saamiseks pöörduda Tarbijakaitseametisse ja selle juures tegutseva Tarbijakaitse komisjoni poole. Samuti on tarbijal õigus pöörduda kohtu poole.

NB! Kaebust ei ole mõtet esitada, kui:

- kaup (nt jalats) on pidevast kasutamisest lihtsalt ära kulunud;
- kaupa on valesti kasutatud või ei ole järgitud kasutusjuhendis toodud nõudeid;
- kaupa on valesti hooldatud, mille tulemusena on see mehaaniliselt kahjustatud (põletused, sisselõiked, rebendid, kemikaalidega kahjustumine).

Tarbijal on õigus

- saada ohutut kaupa ning teenust;
- saada kaupade ja teenuste kohta vajalikku ja tõest informatsiooni;
- valida kvaliteetsete kaupade ja teenuste hulgast;
- esitada kauplejale kaebus ebakvaliteetse kauba või teenuse kohta ning nõuda tekitatud kahju hüvitamist.

Sinu kui tarbija kohustused

- Tutvu põhjalikult ostetavate kaupade ja teenustega – loe märgistusi, kasutus- ja ohutusjuhendeid, kasuta kaupasid õigesti.
- Küsi infot alati enne ostu sooritamist.
- Võrdle enne ostmist erinevate müüdavate kaupade hindu ja omadusi.
- Hoi aialles ostu tõendavad dokumendid.

Pea meeles!

- Kui avastad probleemi, tegutse kohe, ära hääbene küsida abi ja ära lükka kaebuse esitamist edasi! Tugine oma kaebuses faktidele.
- Sind aidatakse kõige tõenäolisemalt, kui oled rahulik ja väljendad ennast selgelt.
- Paku välja omapoolne lahendus: toote parandamine või asendamine, raha tagastamine, uue kvaliteetse teenuse või hinnaalanduse saamine.
- Hoi aialles kõik olulised dokumendid: reklaamid, tellimused, lepingud, garantiidokumendid, maksmist tõendavad dokumendid, kirjad.
- Kui pead saatma või üle andma mõne ülalnimetatud dokumendi, saada alati koopia ja jäta originaal endale. Märgi enda jaoks üles ka vestluste kuupäevad ja inimeste nimed, kellega rääkisid.
- Esita alati enda kontaktandmed: nimi, aadress, telefoninumber ja e-posti aadress.

Probleemid välismaal?

Kui Sul on probleem mõnest teisest ELi liikmesriigist ostetud toote või teenusega, võid pöörduda Euroopa tarbijakaitsekeskuste võrgustiku (ECC-Net) poole, mis aitab piiriüleste tarbijaprobleemide lahendamisel. Euroopa tarbijakaitsekeskused (European Consumer Centres) asuvad ELi kõigis 27 liikmesriigis, lisaks Norras ja Islandil.

Juhul kui elad Eestis ja Sul on probleeme mõne tootega, mille ostsid näiteks Hispaaniast või Saksamaalt, võta ühendust Eesti Tarbijakaitseameti juurde loodud EL tarbija nõustamiskeskusega. Seal saad infot oma õiguste kohta ja lisaks aitab keskus Sul leida müüjaga tekkinud probleemile lahendust. ECC-keskused aitavad tarbijatel ka kaebustega seotud dokumente tõlkida ja selgitavad erinevate Euroopa riikide seaduste eripärasid.

Loe lähemalt:

Tarbijakaitseamet www.tka.riik.ee
EL tarbija nõustamiskeskus www.consumer.ee

Eesti Tarbijakaitse Liit www.tarbijakaitse.ee
Noorte tarbijate infoportaal www.nupukas.ee
www.headest.ee/galactor
www.dolceta.eu

EL tarbija
nõustamiskeskus Eestis:
www.consumer.ee

Uus moodne kaubanduskeskus – internet

Internet on muutunud tavaliseks osaks elust, kus me suhtleme, otsime infot ja ka ostmise. 2006. aastal kulutasid Euroopa tarbijad internetis üle 1 550 miljardi krooni ja mõned analüütikud arvavad, et järgmise viie aasta jooksul suureneb see arv enam kui kaks korda.

Internetist ostmine on kiire ja mugav, sest vaid mõne hiireklikiga saab võrrelda kümnete kaupluste hindu üle kogu maailma. Ja kuna internetikauplustel on väiksemad tegevuskulud, siis saavad nad ka oma hindu madalamana hoida. Internetist ostetakse väga erinevaid kaupu, sh tehnikat, riideid, raamatuid, muusikat, kuid ka mobiilihelinaid, taustapilte ja suhtlusportaalide erinevaid teenuseid. Pea meeles, et ostmine ei ole vaid riiete ja plaatide tellimine internetist, aga ka see, kui ostad endale bussipileti või tõmbad telefoni uue helina.

Ostsin ükskord internetist ja ei saanud seda, mida olin tellinud. Jätsin kauba endale, sest tagasisaatmine ja raha tagasisaamine oleks võtnud liiga kaua aega. Aga ma andsin müüja kohta negatiivset tagasisidet.
Alexandre, 21

Mida pead teadma internetist ostmisest?

- **Kõik tavalist ostmist puudutavad õigused kehtivad ka internetist ostmisel.**
- **Tutvu hoolikalt müüjaga. Usaldusväärsed internetipoed avaldavad oma kontaktandmed ja vastavad Sinu küsimustele.**
- **Vali endale sobivaim ja ohutuim makseviis! Uuri, milliseid maksevõimalusi internetipood pakub.**
- **Prindi oma tellimisvorm ja e-kirjaga saadetak tellimuse kinnitus alati välja ning hoia need alles.**
- **Enne ostu sooritamist selgita välja kauba lõplik hind – kas hinnale lisandub käibemaks ja palju maksab kohaletoimetamine.**
- **Edasta oma pangakaardi andmed ainult turvalise internetiühenduse kaudu, ära kunagi saada krediitkaardi infot e-kirjaga ega ütle kellelegi oma PIN-koodi.**
- **ELis on Sul üldiselt võimalik oma interneti-tellimus katkestada ja raha tagasi nõuda seitsme päeva jooksul, kuid see erineb riigiti. Eesti seadused võimaldavad tellimuse tühistada 14 päeva jooksul.**
- **Finantsteenuste puhul on Sul internetis sõlmitud lepingust taganemiseks aega 14 tööpäeva.**
- **Kui ei ole kokku lepitud teisiti, peab edasimüüja täitma tellimuse 30 päeva jooksul alates tellimuse saamisest.**
- **Kontrolli hoolikalt oma pangakaardi väljavõtet ja informeerri pankka kahtlastest tehingutest või kui Su kontolt on maha võetud suurem summa.**

Kui palju see tegelikult maksab?

Internetist ostes pead tavaliselt maksma ka saatmiskulude eest. Müüja veebilehel peab olema selgelt kirjas, kui palju maksab saatmine ja millal tellimus kohale jõuab. Kui ostad ELis asuvalt veebilehelt, pead enamiku kaupade eest maksma ka käibemaksu. Erinevates riikides on käibemaksu suurus erinev, seega peaksid enne kindlaks tegema, kui suur see konkreetses ELi liikmesriigis on. Tutvu erinevate riikide käibemaksumääraga isegi siis, kui hinnad sisaldavad käibemaksu, sest vahel on võimalik hinnas võita, kui ostad sellise riigi internetipoest, kus käibemaks on madalam.

Ostes väljaspool ELi asuva riigi internetipoest, veendu, et nad üldse täidavad Sinu tellimuse, näiteks mõned USA veebilehed saadavad kaupa ainult USA piires. Väljastpoolt ELi ostes võib hinnale lisanduda ka tollimaks ja Sul ei ole samasugust tarbijakaitset nagu on kehtestatud ELis.

Mida teha kui tekivad probleemid?

Kui miski läheb valesti, pöördu oma kaebusega kohe müüja poole. Kui nad ei saa või ei taha aidata, esita oma kaebus kirjalikult. Kui see ikkagi ei aita, siis pöördu kohaliku tarbijakaitseorganisatsiooni või ELi tarbija nõustamiskeskuse poole. ■

Loe lähemalt:

www.consumer.ee
www.nupukas.ee
www.galactor.org
www.netikuller.ee/index.php?leht=faq

Lennureisija õigused

Lennureisimise üha suureneva populaarsuse tõttu ja lennureisijate kaitseks on välja töötatud reeglid, mis kohustavad lennufirmasid reisijaid nende õigustest teavitama. Tark reisija tunneb oma õiguseid juba enne reisile minemist!

Lennufirmad vastutavad hilinemisest tulenevate kahjude, pagasi kahjustamise ja kaotamise ning vigastuste või surma eest õnnetuste tagajärjel. Lennufirma ei vastuta, kui ta on teinud endast kõik olenevat, et kahjusid vältida või kui abinõude rakendamine oli võimatu. Alates 2008. aastast kehtib uus reegel, mis kaitseb puude või piiratud liikumisvõimega inimesi diskrimineerimise eest ja kohustab lennufirmasid tagama neile teiste reisijatega võrdse ligipääsu lennureisimisele.

Kui Sul tekivad lennureisil probleemid, pöördu lennufirma töötaja poole. Kui Sa ei saa abi või Sulle tundub, et Sinu õiguseid on ikkagi rikutud, pöördu abi saamiseks Tarbijakaitseametisse.

Lennu tühistamine

Lennu tühistamisel on lennufirma kohustatud pakkuma kas piletihinna hüvitamist või muid võimalusi reisi lõppsihtkohta jõudmiseks. Samuti peab lennufirma pakkuma reisijatele hoolitsust (toitlustamist, telefonikõnesid, majutust). Hüvitist ei pea maksma, kui lennu tühistamisest teavitatakse ette vähemalt 14 päeva, kui lend asendatakse või kui lend tühistatakse näiteks halbade ilmastikutingimuste tõttu.

Lennukist mahajätmine

Kui lend on ülebroneeritud ja Sind jäetakse vastu Sinu tahtmist lennukist maha, on Sul õigus saada hüvitust 125 kuni 600 eurot (1955-9388 krooni). Sul puudub õigus hüvitisele, kui loovutasid oma koha vabatahtlikult, kuid lennufirma peab tagama Sinu jõudmise sihtpunkti.

Suur hilinemine

Lennu hilinemise korral ei ole reisijal õigust nõuda hüvitist, küll aga on tal õigus hoolitsusele. Lennufirma peab tagama piisava söögi, kaks telefonikõnet, vajadusel majutuse jms.

Puhkusereisid

Puhkusereiside korraldajad on kohustatud reisijale andma täpset teavet broneeritava reisi tingimuste (sh hinna, lisakulude, kestvuse, elamis- ja söömistingimuste jms) kohta, täitma lepingulisi kohustusi ja tagama reisijatele hüvitise maksmise reisikorraldaja pankroti korral.

Puhkusereisid

Puhkusereiside korraldajad on kohustatud reisijale andma täpset teavet broneeritava reisi tingimuste (sh hinna, lisakulude, kestvuse, elamis- ja söömistingimuste jms) kohta, täitma lepingulisi kohustusi ja tagama reisijatele hüvitise maksmise reisikorraldaja pankroti korral. ■

Loe lähemalt

Tarbijakaitseamet www.tka.riik.ee

EL tarbija nõustamiskeskus www.consumer.ee

ELis keelustatud ohtlikud lennufirmad <http://air-ban.europa.eu>

Rongireisija õigused Euroopas

Kas oled mõelnud Euroopasse reisima minna? Kui tahad läbida mitut riiki, võivad lennupiletid osutuda liiga kulukaks ja hääletamine on ohtlik. Heaks alternatiiviks on kasutada reisimisel rongi – saad sõita kiiresti ja kaugele ning vaguniaknast näed ka ümbrist loodust, lisaks on see keskkonnasõbralik.

Euroopas on loodud eelkõige noortele mõeldes rongiga reisimise süsteem Interrail. Interrailiga saad osta ühe pileti, millega saab kuni ühe kuu jooksul reisida 30 Euroopa riigis. Kuna Eestis ei ole Interrailiga liitunud rahvusvahelist rongiühendust, siis saad pileti osta internetist ja oma reisi alustada näiteks Poolast, Soomest või Rootsisit.

Loe lähemalt: www.interrailnet.com

Sarnaselt ELi lennureisijate õigustega paranevad 2009. aasta sügisest ka rongireisijate õigused. Uute reeglite kohaselt on kõigil rongireisijatel nii kodu- kui välismaal sõites ühesugused põhiõigused, millest reisirongifirma peab reisijaid teavitama. Reisijate põhiõiguste hulka kuuluvad hüvitise saamise õigus rongi hilinemise korral, paremad reisitingimused puudega inimestele ja õigus võtta jalgratas rongi kaasa.

Uute reeglite kohaselt on reisijatel, kes kasutavad Brüssel-Köln rongi, et sõita Belgiast Saksamaale, samad õigused, kui nad väljuvad rongist Lièges ehk viimases Belgia peatuses või kui väljuvad samast rongist Achenis, mis on esimene peatus Saksamaal. ■

Loe lähemalt: Uued rongireisija õigused

http://ec.europa.eu/transport/rail/package2003/new_en.htm

Me elame tarbimisühiskonnas, kus ostmisest on saanud meelelahutus ja populaarne vaba aja veetmise viis. Ostukeskustest on saanud noorte kogunemiskohad ja kõikjal leidub atraktiivseid reklaame, mis meelitavad nii raha kulutama kui ka laenudena raha saama. Ole oma raha peremees ja tee endale selgeks, mida pakutavad finantsteenused tegelikult tähendavad.

Paber või plastik?

Moodsas maailmas on sularaha kõrval tavaliseks maksevahendiks muutunud pangakaart. Kaardiga maksmine on väga lihtne, kuid ole hoolas, sest nii võid kergesti kaotada ülevaate oma rahaasjadest, kuna maksmisel ei taju Sa reaalselt raha väljaminekut.

Kaardiga makstes palutakse üha sagedamini allkirja asemel sisestada kaardi PIN-kood. Kaitse oma koodi:

- Ära kasuta lihtsaid ja äraarvatavaid numbreid, nagu näiteks 1234 või sünnikuupäev.
- Pea kood meeles, ära kirjuta numbrit pangakaardile, eraldi paberile ega hoiu seda rahakotis, kust seda lihtne leida on.

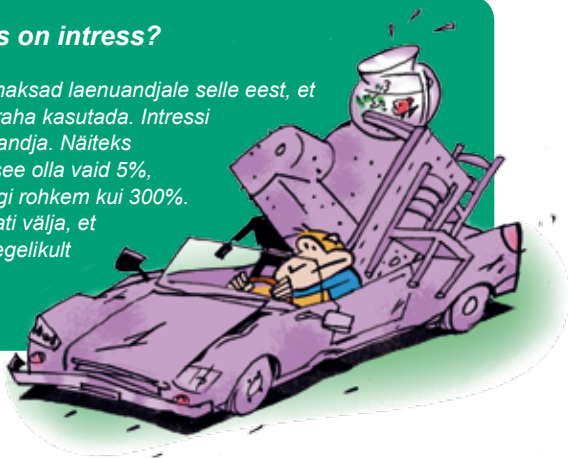
Erinevad laenu võimalused

Pangakonto ületamine ja arvelduskrediit

Konto limiidi ületamine on võimalik lubatult ja lubamatult. Lubamatu ületamine võib juhtuda siis, kui kaupluses kasutatakse selliseid kaardimaksemasinaid, mis ei kontrolli Sinu kontoseisu. Sellisel juhul pead oma kontol ise silma peal hoidma ja võla õigel hetkel tasuma. Vastasel juhul maksad pangale võla pealt ka intressi ja pikaajalise võlgnevuse korral Sinu pangakaardid suletakse.

Mis on intress?

Intress on tasu, mida maksad laenuandjale selle eest, et ta võimaldas Sul oma raha kasutada. Intressi suuruse määrab laenuandja. Näiteks kodulaenu puhul võib see olla vaid 5%, kuid SMS-laenudel isegi rohkem kui 300%. Selgita intressimäär alati välja, et teaksid palju Su laen tegelikult maksma läheb!

Arvelduskrediit tähendab, et oled pangaga sõlminud lepingu, mille kohaselt lubab pank Sul kasutada teatud summa ulatuses lisaraha ka siis, kui kontol raha otsa saab. Arvelduskrediidi kasutamise eest maksad suhteliselt kõrget intressi, seega mõtle enne, kui plaanid arvelduskrediidi võtmist.

Deebet- ja krediitkaardid

Deebetkaart on tavaline pangakaart, mis võimaldab Sul maksta täpselt nii palju, kui Su kontol reaalselt raha on. Krediitkaart võimaldab Sul kasutada teatud summas pangavõi kaupluse raha, mille pead hiljem koos intressiga tagasi maksma. Uuri oma krediitkaardi tingimusi hoolikalt, et teaksid millal

ja kui palju pead pangale või kauplusele raha tagasi maksma ning kuidas vältida võimalikke trahve.

Pangalaen

Pangalaen on üks enam levinud raha laenamise viise, mis on tavaliselt madalama intressimääraga kui krediitkaart. Sa laenad konkreetse summa raha ja saad selle korruga kätte. Enamasti kasutatakse pangalaenu suurte ostude tegemiseks, nt auto või korteri soetamiseks. Seejärel maksad laenu tagasi igakuiste maksetena teatud perioodi jooksul, mis võib ulatuda kuuest kuust 30 aastani.

SMS-laen

SMS-laen on kõige kallim rahalaenamise viis, mille aastane intressimäär võib olla üle 300%. Kuigi SMS-laenusid reklaamitakse kui head ja lihtsat rahaprobleemide lahendamise viisi, siis suhtu sellesse kriitiliselt, sest need võivad põhjustada rohkem probleeme juurde kui nad ise lahendavad. SMS-laenu on väga lihtne saada, kuid võid sattuda väga suurtesse võlgadesse isegi kui tagasimaksmine viibib vaid mõned päevad.

Kui palju Sa tegelikult oma asjade eest maksad?

Soovid osta uut mobiiltelefoni, sülearvuti või muusikakeskust, kuid Sul ei ole korraka piisavalt raha. Kauplus võimaldab Sul neid osta järelmaksuga. Mida teed – kas ootad ja kogud veel raha või võtad vastu laenupakumise?

NÄIDE: Sülearvuti hinnaga 15 990 kr, püsikliendisoodustus 5%. Ostes hind: 15 190.50 kr.

Järelmaksuga 24 kuuks – sissemaks 4000 kr ja aastane intressimäär 16%. Lõplik hind 17 268.08 krooni.

Järelmaks ja liising

Kauplused pakuvad makseviisina järelmaksu ja liisingut, mõlemal juhul maksad oma ostu eest osade kaupa ja võla pealt maksad intressi. Järelmaks tähendab, et tasud osamakseid otse kauplusele, kust kauba ostsid. Liisingu puhul maksab liisingufirma kauplusele 100% kauba hinna ja Sina maksad osamakseid koos intressiga liisingufirmale.

Ära lange võla lõksu!

Üha rohkem noori kõikjal Euroopas kulutab üle oma võimete sattudes nii võlgadesse. Laenu saamine on väga lihtne, millesse peaks siiski suhtuma kriitiliselt, sest laenatud summale lisandub ka intress ja laenuandjad on tagasimaksete osas väga ranged.

Kui Sul tekivad rahalised raskused ja tagasimaksed viibivad, hakkavad intressid kuhjuma ja võlasumma suureneb veelgi.

Mida teha, kui oled võlgu?

Ära tee nii:

- Ära ignoreeri laenuandjaid ega peida oma kuhjuvaid võlgu. See ei tee neid olematuks.
- Ära jäta arveid ja pangaväljavõtteid avamata – see on kõigest pea liiva alla peitmine.
- Ära võta uut laenu vanade võlgade maksmiseks enne, kui oled selle suhtes nõu pidanud.

Tee nii:

- Otsi abi enne, kui olukord muutub kriitiliseks. Mõtle reaalselt läbi oma võimalused ja olukorra tõsidus. Vajadusel räägi laenuandjaga.
- Tea, et enamik laenuandjaid soovib oma võlgnikega nende probleemide arutada ja on nõus leidma võla tagasimaksmiseks uusi lahendusi.
- Ole ise aktiivne. Võta oma laenuandjatega ühendust võimalikult kiiresti, sest mida kiiremini nad probleemist teavad, seda tõenäolisemalt leiad mõlemale sobiva lahenduse.

Minu meelest soodustavad krediitkaardid liigset kulutamist, sest need tekitavad mulje, et sul on alati vaba raha.
Hadrien, 18

Sinu krediidialalugu

Kõik laenuandjad koguvad Sinu kohta krediidiinfot, mida kasutatakse Sinu kui võimaliku laenuaaja hindamiseks ja analüüsimiseks. Krediidialalugu sisaldab infot Sinu praeguste laenude ja laenuaotluste ning maksmise korrapärasuse kohta.

Krediidiinfo musta nimekirja satud, kui Sinu makseprobleemid kestavad pikka aega, seetõttu on oluline oma makseraskustest rääkida!

Firmade ja eraisikute krediidiinfo Eestis www.krediidiinfo.ee ■

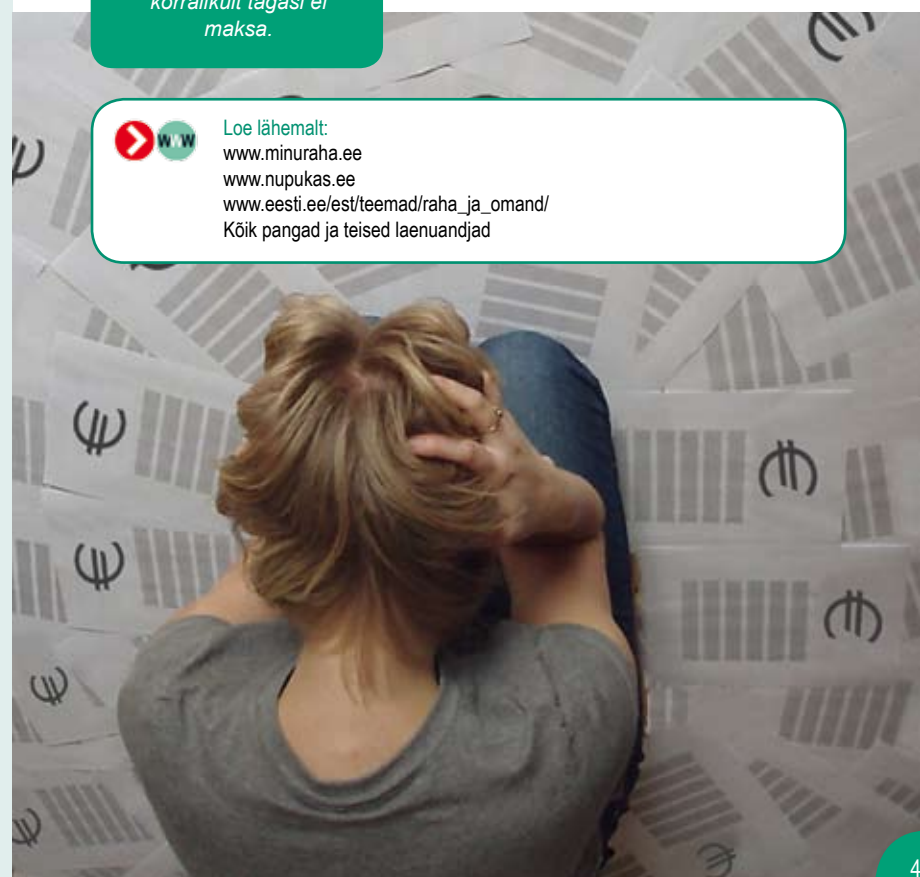
Loe hoolikalt lepinguid ja laenuitingumusi!
Loe ka peenikeses kirjas teksti, kus ongi tavaliselt märgitud, mis juhtub, kui Sa laenu korralikult tagasi ei maksa.

Mina kasutan krediitkaarti toidupoes ja lennupiletite ostmisel internetist.
Enric, 23

Loe lähemalt:
www.minuraha.ee
www.nupukas.ee
www.eesti.ee/est/teemad/raha_ja_omand/
Kõik pangad ja teised laenuandjad

Milline on Sinu meediakirjaoskus?

Kõige esimesed asjad, mida koolis õpetatakse on lugemine, kirjutamine ja arvutamine. Kui Sa neid oskad, tunduvad need enesestmõistetavatena. Kujuta oma elu ette, kui Sa ei oskaks lugeda tänavanimedid, reklaame bussipeatuses, kaubaetikette, hinnasilti või kirjutaksid oma allkirjana kolm X-i, sest muud Sa ei oska. Moodsas maailmas on raamatu ja pliatsiga võrdselt olulised või isegi olulisemad kommunikatsioonivahendid televisioon, raadio, arvuti ja internet. Lisaks üldisele kirjaoskusele on hakatud rääkima ka meediakirjaoskusest ja üldisest meediakompetentsusest.

Tänapäeval ümbritseb meid kõikjal kujutispõhine elektrooniline meedia, kus lisaks sõnadele on kõikjal ka pildid ja helid. Sõnast, helist ja pildist koosnevad sõnumid ning info on nii raamatutes ja ajakirjades, televisioonis, raadios, CD-l ja MP3-mängijas ning üha rohkem ka Sinu arvutiekraanil ja mobiiltelefonis. Nende meediakanalite kaudu saame üksteisega suhelda, osta ja müüa kaupu ning teenuseid ja leida eluks, kooli ja tööelu jaoks vajalikku teavet. Me lahutame oma meelt, suhtleme pere ja sõpradega, tutvume uute inimestega ning jagame teavet ja mõtteid kõikvõimalikest maailma asjadest, näiteks armastusest, poliitikast, rahast ja tervisest.

Selle kõige mõistmiseks on vajalik oskus "lugeda" ja "kirjutada" mitmeid erinevaid sõnumite vorme (näiteks reklaame, pilte, videosid). Meediakirjaoskus tähendab nii lugemist ja kirjutamist, rääkimist ja kuulamist, kriitilist vaatamist kui ka suutlikkust erinevaid sõnumeid vastu võtta ja omaenda sõnumeid luua.

Meedia kasutusoskus on oluline

Meedia kasutus- ja kirjaoskus on tänapäeval väga olulised, sest midu ei saaks inimesed neid ümbritseva infoga hästi hakkama. Meediakirjaoskus on ka hädavajalik baasoskus aktiivseks osalemiseks moodsas demokraatlikus ühiskonnas. Meediakirjaoskus eeldab oskust olla kriitiline uudiste lugeja ja vaataja, head analüüsi- ja arutlemisvõimet ning suure uudistekogumi kriitilist hindamist. Moodsal ajal peab televiisori vaatamiseks oskama kasutada pulti, digi-televisiooni puhul isegi kahte pulti, arvuti kasutamiseks peab oskama seda käima panna, klaviatuuri ja hiirt kasutada, palju erinevaid programme tundma ja internetist info saamiseks pead teadma veebiaadresse või oskama otsingumootorisse sobivaid märksõnu sisestada. Kõik see tundub täiesti loomulik, kui Sa seda oskad, kuid esmakordsel hiire katsumisel võib hirm peale tulla. Võib-olla oled seda näinud kui Su vanaema või vanem naaber on otsustanud moodsa tehnikaga sõbraks saada. Tänapäeval räägitakse palju põlvkondade erinevusest. Kuigi Eestis on suurem osa inimestest interneti-kasutajad, siis nende oskuste tase on väga erinev. Mõni oskab ainult konkreetseid lehti kasutada, sh. lehti lugeda ja meili saata, kuid erinevatest e-teenuste portaalidest ei oska endale vajalikku infot otsida.

Teabe leidmine, analüüsimine ja hindamine

Meediakirjaoskajad inimesed suudavad kasutada kaasaegset tehnikat, seal hulgas leida, salvestada ja kasutada teavet, mida neil on vaja analüüsida, töödelda ja kasutada ning teistega jagada. Et erinevatest allikatest on võimalik leida väga palju infot, on oluline teha vahet heal, usaldusväärsel ja väärtuslikul infol ning ebausaldusväärsel, valel ja erapoolikul infol. Igal inimesel ja organisatsioonil, kes teavet jagab, on oma huvid ja eesmärgid. Meediakirjaoskaja suudab tuvastada, miks talle midagi räägitakse ja näidata ning kujundada oma seisukoha. Näiteks kui mõni kuulus kutsus Sind üles hääletama valimistel ühe konkreetse kandidaadi poolt või kasutama mõnda uut toodet, siis ei pea Sa seda tingimata tegema. Meediakirjaoskaja suhtub ümbritsevasse, eriti poliitilistesse ja reklaamsõnumitesse, kriitiliselt ning kujundab oma arvamuse. Milline on Sinu meediakirjaoskus? ■

Minu meelest üritavad raadio ja televisioon oma uudistega avaldada emotsionaalset mõju, kuigi uudised peaksid olema objektiivsed. Ajalehed on minu arvates kõige objektiivsem meediakanal. Ma ei loe uudiseid internetist. Cécile, 19

Meie meelest on usaldusväärsed ainult avalik-õiguslikud kanalid ja ajakirjandus. Erakanalid on subjektiivsed. Georgia ja Charlotte, 18

Kaitse ennast!

Meedia pakub suhtlemiseks palju võimalusi, samas sisaldab see ka riske ja ohte. Internetist ostmisel ja võõrastega suhtlemisel võidakse inimesi petta. Mõned inimesed kasutavad internetti laste kuritarvitamiseks. Meediakirjaoskus tähendab ka seda, et Sa tead, kuidas ennast meedia kasutamisel kaitsta!

Loe lähemalt:

<http://laste.arvutikaitse.ee>
www.arvutikaitse.ee

Loe lähemalt:

www.sotsioloogia.ee/vana/esso3/12/kadri_ugur.htm
http://ec.europa.eu/avpolicy/media_literacy/index_en.htm (i.k)
Arvutikasutaja oskustunnistus www.ao.ee

Turvaline internetikasutamine

Mitut noort inimest Sa tunnend, kes ei kasuta interneti? Internet on muutunud elu loomulikuks osaks, kus me suhtleme, mängime, hangime infot, ostame, kuulame muusikat jpm. Paraku liiguvad internetis lisaks Sinule ringi ka pahatahtlikud inimesed. Küberkuritegevus on üha kasvav internetikasutajaid ohustav valdkond.

Üha enam inimesi langeb iga päev küberkurjategijate ohvriks. Kelmid kasutavad varguse eesmärgil erinevaid petuskeeme, olgu selleks siis krediitkaardi andmete või identiteedi varastamine. See aga põhjustab suurt kahju nii üksikisikutele kui firmadele, mistõttu firmad ja valitsused tegelevad aktiivselt küberkuritegevuse vastase võitlusega. Kuna küberkuriteo oht ei ole avalikult nähtav, võib inimestele jääda mulje, et nende kaitsmisega virtuaalmaailmas ei tegeleta. Ohtu saavad tegelikult ennetada inimesed ka ise. Internetis käitumise olulisimad märksõnad on ettevaatlikkus ja teadlikkus.

Enamlevinud internetipettused ja küberkuriteod:

- **Krediitkaardipettus** tähendas varem seda, et keegi varastas ja kasutas teise inimese krediitkaarti. Tänapäeval võib see tähendada ka krediitkaardil oleva info kopeerimist ja teise samasuguse krediitkaardi valmistamist ning selle kuritarvitamist.
- **Identiteedivargus** tähendab teise inimesena esinemist, millele aitab kaasa inimese prügikastis tuhnimine ja kontoväljavõtete, kõnekaartide ning isikukoodide teadmine. Tänapäeva nutikas varas kasutab aga identiteedivargusel tõenäoliselt erinevaid e-pettuse vahendeid, mille abil püüavad inimese kohta infot saada.

- **Internetipettused** nagu loteriid, püramiidskeemid, kahtlase sisuga e-kirjad jpm. Tõenäoliselt on kõik meist saanud kirju, mis teavitavad mingist imeteenusest, loteriivõidust või milles palutakse abi oma päranduse kätte saamiseks. Ära sellistele kirjadele kunagi vasta, sest võid sattuda andmeid koguvatele libakodulehtedele, kallistele telefoniteenustele või muude Sind kahjustavate pettuste ohvriks.

- **Internetis tutvumine ja ahistamine** – kahjuks liigub jututubades ringi ka palju pahatahtlikke ja kahtlaste huvidega inimesi, kes proovivad internetis tutvuda laste või teismelistega seksuaalsuhete eesmärgil.

Olen saanud mõned e-kirjad, kus on küsitud mu pangaandmeid. Aga ma olin ettevaatlik ja eirasin neid kirju. Jahori, 24

ID-kaart on uue aja isikutunnistus

2007. aasta lõpus oli Eestis enam kui 970 000 ID-kaardi omanikku!

- ID-kaart on ainus internetis kehtiv dokument;
- ID-kaart on lihtsaim, mugavaim ja turvalisim enesekaitsevahend interneti- ja mobiiliteenuste kasutamiseks;
- ID-kaardiga saad internetis mugavalt avaldusi esitada, dokumente allkirjastada, oma andmed kontrollida jpm.

Loe lähemalt, kuidas ID-kaarti saada ja mida sellega teha www.id.ee

Internet

http://www

Kuidas end internetis kaitsta?

- Ole teadlik ja ettevaatlik! Vii end võimalike ohtudega ja enda kaitsemisega kurssi. Teavita sellest ka oma vendasid-õdesid, vanemaid ja vanavanemaid, kes ei pruugi olla nii kogenud arvutikasutajad kui Sina!
- Mõtle enne, kui avaldad kellelegi oma isiklikke andmeid. Kas andmete küsija on Su tuttav ja kas tead, kuidas ta plaanib Sinu andmeid kasutada ning hoida?
- Eelista veebipõhist e-posti aadressi, nii kaitsed ennast ja oma arvutit. Selleks saad kasutada erinevaid tasuta veebimeili pakkujaid, näiteks mail, hot, hotmail, yahoo, gmail jt. Ära kasuta e-posti aadressis oma nime ega aadressi.
- Ole ettevaatlik „cookie-de“ lubamisega oma arvutis. Cookie'd on väikesed installeeruvad jälgimisprogrammid, mille eesmärk on Sind internetis ära tunda. Enamasti on cookie'd küll ohutud, kuid nad võivad sisaldada ka kuritahtlikke elemente.
- Blokeeri oma veebibrauseris pop-up reklaamid. Esiteks on need tüütud ja nendega võivad arvutisse kaasa tulla ka arvutit ja Sinu turvalisust ohustavad programmid.
- Ära viska isiklikke andmeid sisaldavaid dokumente lihtsalt prügikasti. Rebi need hoolikalt puruks, kasuta paberihunti või põleta need.
- Hoiu oma krediitkaardi väljavõttel silm peal. Veendu, et sealt on maha läinud õiged ja ainult Sinu enda poolt tehtud kulutused!
- Kaitse oma arvutit viirusekaitse tarkvaraga ja kasuta tulemüüri, et arvutisse ei saaks luba küsimata keegi siseneda.
- Kasuta erinevaid, keerulisi ja raskesti äraarvataavaid parooli. Eelista numbrite, tähtede ja sümbolite kombinatsioone ning ära kasuta kõikjal sama parooli. Parool ei tohiks olla Sinu nimi, aadress ega sünniaeg. Ja pea paroolid meeles, mitte ära kirjuta neid kergesti leitavasse kohta.
- Jututoas käitu turvaliselt. Ära kasuta ega levita oma päris nime, aadressi ega muid andmeid, mis võimaldavad Sind lihtsalt identifitseerida.
- Interneti-sõbrad jäägu interneti-sõpradeks. Kui kindlasti pead mõne võõraga kohtuma, siis ära tee seda kunagi üksi, vaid võta usaldusväärne täiskasvanud saatja endaga kaasa. ■

Loe lähemalt:

www.nupukas.ee
www.consumer.ee/?id=1594
<http://laste.arvutikaitse.ee>
www.arvutikaitse.ee

Liikle ohutult

2007. aastal sai Euroopa teedel surma 40 000 ja vigastada 1,9 miljonit inimest. Kahjuks satuvad liiklusõnnetuste ohvriteks sageli just noored. Liiklusõnnetused on peamine teismeliste surmapõhjus Euroopas.

Eestis toimus 2007. aastal ligi 2500 liiklusõnnetust, neis hukkus peaaegu 200 ja vigastada sai üle 3000 inimese. Sõltumata sellest, kas osaled liikluses jalakäija, rulluisutaja, jalgratturi, mopeedi-, rolleri- või autojuhina, pead oma käitumises arvestama lisaks endale ka teiste liiklejatega. EL soovib muuta teed ohutumaks ja vähendada liiklussurmade arvu 2010. aastaks poole võrra, kuid Sa ise saad ennast samuti kaitsta. Jalgsi käies ole tähelepanelik, seda ka sõpradega või telefoniga rääkides, vajadusel keskendu ainult liiklusele ja ära tegele kõrvaliste asjadega. Kõikides liiklusvahendites kasuta sobivat kaitsevarustust – turvavööd, kiivrit, kaitsmeid jms.

Hea liikleja!

- Pea meeles, et Sa ei ole liikluses üksi. Reeglid on loodud kõigi liiklejate ohutuse tagamiseks. Suhtu teistesse ja iseendasse hoolivalt ning lugupidavalt.
- Ole kaasliiklejatele nähtav – kasuta alati helkurit ja pane oma sõiduki tuled tööle.
- Ületa teed selleks ette nähtud kohas.
- Liikle õiges kohas. Sõiduteel käies hoiu tee vasakule poolele ja jalgrattaga sõites parempoolsesse tee äärde.
- Reeglite eiramine ei tee Sind mitte ägedaks, vaid ohtlikuks kaasliiklejaks.
- Hoolitse enda turvalisuse eest - kinnita turvavöö, kannu kiivrit ja teisi kaitsevahendeid.
- Pea kinni kiiruspiirangutest – need ei ole välja mõeldud Sinu piiramiseks, vaid liiklusohutuse tagamiseks.
- Ole liikluses alati tähelepanelik!

Jalgratturi meelespea!

Jalgratas on sõiduk ja jalgratturil on liikluses samad õigused ning kohustused, mis autojuhilgi.

- Vali õige suurusega jalgratas ja hoolda seda korralikult. Kontrolli pidureid ja kasuta tulesid.
- Kanna alati sobiva suurusega kiivrit, kukkudes ei suuda Sa oma pead kontrollida.
- Õpi jalgrattaga korralikult sõitma, mine vajadusel kursustele!
- Kasuta alati jalgrattateid ja -ridu, kui need on olemas.
- Ära kunagi sõida vastassuunavööndis.
- Ära eira punast valgusfoori tuld.
- Ole nähtav – kannu eredaid, helkurpaelttega rõivaid.
- Ära vingerda ega tee ootamatuid manöövreid. Anna teistele liiklejatele oma kavatsustest märguannete abil teada.
- Ära sõida teel sõbraga kõrvuti, nii tekitab liiklusohutlikku olukorra.
- Ära sõida kõnniteel, nii muutud jalakäijatele ohtlikuks. Võõtrada on jalakäijatele, ületa seda ratast käekõrval lükates.

Kas teadsid?

Kuigi jalgrattakiiver päästab elusid, ei kasuta seda paljud. Punase Risti läbiviidud uuringu kohaselt kannab kiivrit alati 81% Rootsi, 64% Tšehhi ja 53% Saksa noortest. Kõige vähem kasutatakse kiivreid Bulgaarias, kus ilma kiivrita sõidab 73% noortest, ja Itaalias, kus kiivrit ei kasuta 69% noortest.

Ohutus autos

- Pea kinni piirkiirusest ja hoi a teiste sõidukitega ohutut vahet, et jõuaksid ohuolukorras reageerida.
- Kinnita turvavöö alati nii esi- kui tagaistmel. Statistika kohaselt on 80% sõiduautos hukkunutest ja 49% vigastunutest turvavöö kinnitamata. Kõige enam saavad kinnitamata turvavöö tõttu liikluses vigastada 10-19-aastased noored. Turvavöö ei ole enamasti kinnitatud ka joobes juhtidel.
- Ära kunagi istu autosse, mille juht on joonud alkoholi või tarbinud narkootikume. Asi pole riskimist väär.
- Ära istu ülerahvastatud autosse. Raske on keelduda pakkumisest saada pärast pidu öösel autoga koju, kuid kui autos on liiga palju inimesi, ei jätku kõigile turvavöösid ning õnnetuse korral on suurem oht saada vigastusi.

Puhas ja nutikas autolõbu

Rühm Euroopa teadlasi töötas ELI toetusel välja nutika auto (Clever car – Compact Low Emission Vehicle for Urban Transport ehk vähese emissioonitasemega kompaktna linnaauto), mille arendamise eesmärk oli lisaks säästlikule energiatarbimisele ka ohutus ja keskkonnasõbralikkus. Tulemuseks saadi voolujooneline ja kaldpinnaga kolmerattaline masin, millel on 213 cm³ mootor, ühesilindriline gaasimootor (tihendatud maagaas ehk CNG), mis võimaldab Cleveril kiirendada nullist kuni 60 km/h vähem kui seitsme sekundiga. Clever mahutab kaks inimest, kusjuures kaassõitja istub juhi selja taga. Sõidukit testinud inimeste sõnul on sellega ka lõbus sõita.

Loe lähemalt ja vaata demovideot:
www.clever-project.net/gb/gb_design_sketches.htm

Soovitused rulluisutajale

- Ole kindel, et Sinu uisud on töökorras.
- Kinnita rulluisud korralikult, et nad pakuksid tuge ja Sa suudaksid ohu korral oma jalgu ning uiske kontrollida.
- Kanna alati kaitsevarustust – kiivrit, põlve-, randme- ja küünarnukikaitsmeid. Asfaldil kukkudes võid saada väga tõsiseid vigastusi.
- Väldi märga asfaldi, kus rattad haakuvad halvemini ja võid kukkuda. Ära kunagi sõida läbi lompide, nii rikud oma uiske.
- Kontrolli kiirust. Sõida kiiresti ainult siis, kui oled kindel, et oskad ka pidurdada.

Soovitused rulatajale

- Esimene rulasõidu katsetus tuleks teha kellegi teise juuresolekul ja tasasel pinnal.
- Kontrolli oma rula seisukorda iga kord enne sõitmist.
- Kasuta alati turvavarustust.
- Esmalt tuleb õppida lihtsat liikumist, kurve ja pidurdustehnikaid. Enne asfaldile minemist proovi liikumist murul või selleks ettenähtud vaibal.
- Kiirus vali vastavalt oma oskuste tasemele. Ära sõida kiiremini kui Sa jooksed.
- Järgi kehtivaid eeskirju. Jälgi liiklust ja alasid, kus tohib rulaga sõita.
- Ära sõida rulaga tänaval ja jalakäijate hulgas.
- Korraga tohib rulaga sõita ainult üks inimene.
- Ära sõida kunagi autost, jalgrattast vms kinni hoides.
- Ära riski - keerulised trikid nõuavad hoolikat harjutamist ja spetsiaalset kohta. ■

Loe lähemalt:
www.mnt.ee
www.pol.ee

www.liiklus.ee/1371
www.hot.ee/peib/rulluisutamine.htm

Toidukaupade märgistamine

Kaupade atraktiivne pakendamine on üks enim kasutatav reklaamimeetod. Pakendi abil eristuvad sama tootegrupi, kuid erinevate tootjate kaubad. Kujuta ette, kui poes oleksid kõik kaubad sarnases pakendis ja neile oleks kirjutatud lihtsalt toote nimi, näiteks piim, siirup või näts. Tarbijate kaitsmiseks on ELis kehtestatud kaupade märgistamisele ühesugused reeglid, et saaksid kõikjal sama infot, millise tootega on tegemist.

Tea, et:

- Koostisosad on toodud kaalu vähenevas järjekorras. Ära peab märkima kõik koostisosad, kaasa arvatud vesi ja lisaained, kui toode neid sisaldab.
- Märgistusel tuleb välja tuua, milliseid allergeene või allergiat tekitavate ainete koostisosi toidukaup sisaldab.
- Sildil peavad olema selgelt kirjas tootja kontaktandmed, et tarbijad saaksid toote kohta rohkem teavet küsida või vajadusel kaebuse esitada.
- Pakendil olevad pildid peavad vastama tootele. Nii ei tohi ainult kunstlikke vaarika maitse- ja lõhnaaineid sisaldava vaarikajogurti pakendil olla vaarika pilti.
- Tutvu „Kõlblik kuni“ ja „Parim enne“ kuupäevadega. „Kõlblik kuni“ on kiirestirikneva toidu müügi lõpptähtpäev, peale märgitud kuupäeva ei tohiks toodet enam tarbida. Väljenditega „Parim enne“ ja „Parim enne ... lõppu“ tähistatakse minimaalset säilimisaega, enne mida on soovituslik toode ära tarbida.
- Tutvu sulatus-, keetmis- ja küpsetusaegadega, et saaksid toitu nautida selle parimal viisil ja et bakterid ning pisikud häviks.
- Toiteväärtuse tabel peab andma ülevaate, kui palju sisaldab toiduaine keskmiselt energiat (kcal või kJ), valke, süsivesikuid, rasva, kiudaineid, naatriumi, vitamiine ja mineraale. Vitamiinide ja mineraalide sisaldus tuleb esitada protsentidena soovitatavast päevasest kogusest.
 - Toidu päritolu peab vastama tegelikkusele. Näiteks parma sink peab olema pärit Itaalia linnast Parmast. Parmast ja šampanja nime all müüdiv vahuvein Prantsusmaa samanimelisest regioonist.

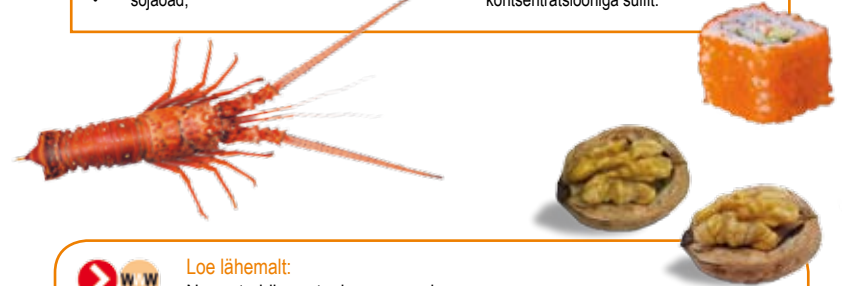

Allergikud ja kaubamärgistus

Umbes kaks protsenti täiskasvanutest ja viis protsenti lastest on allergilised mõnele toidule või toiduainele. Allergia sümptomid on väga erinevad, alates kergest sügelusest kuni surmani. Kuna allergiat ei saa ravida ja parim on allergiat tekitavaid aineid vältida, siis on põhjalikud tootesildid hädavajalikud.

Levinuimad allergeenid

- gluteeni sisaldavad teraviljad;
- koorikloomad (mereelukad nagu krabid, vähid, garneelid, krevetid jne);
- munad;
- kala;
- maapähklid;
- seesamiseemned;
- sojaoad;
- piim;
- muud pähklid (mandlid, metspähklid, kreeka pähklid, india pähklid, pekaanipähklid, brasiilia pähklid, makadaamia pähklid);
- seller;
- sinep;
- vääveldioksiid ja suurema kontsentratsiooniga sulfit.

Loe lähemalt:

Noore tarbija portaal www.nupukas.ee
Tarbijakaitseamet www.tka.riik.ee
Eesti Allergialiit www.allergialiit.ee
Infoportaal Allergialaps <http://allergialaps.kolhoos.ee>

Mis on GM-märgistus?

Moodsas maailmas räägitakse üha enam GMOdest ehk geneetiliselt muundatud organismidest. GM organismid, nt GM mais, soja või raps, erinevad tavalistest taimedest selle poolest, et nende DNAd on muudetud, mille tulemusena omandab taim soovitud omadused. Näiteks muundatud kahjurikindel maisitaim hukkab muidu maisile kahjulikud kahjurid. ELi reeglite kohaselt tuleb GM-organismidest valmistatud tooted vastavalt märgistada. Mida arvad Sina GM-toodetest?

Loe lähemalt:

Veterinaar- ja Toiduamet www.vet.agri.ee
Ühendus GMO-vaba Eesti
www.eko.org.ee/gmo/
Eestimaa Looduse Fond www.elfond.ee
EL toiduohutuse koduleht http://ec.europa.eu/food/food/index_en.htm (i.k) ■

Ohutusmärgistus

Mõned tooted, mida igapäevaselt kasutatakse, võivad olla ohtlikud ja nendega tuleb väga hoolikalt ümber käia. Kõik tervisele ohtlikud tooted peavad olema ka vastavalt märgistatud. Et end kaitsta, õpi tundma märgistuse tähendust.

Ohtlikud tooted

Enamikku ohutusmärgistusega tooteid tuleb kasutada ainult hästiventileeritud ruumis. Nendega kokku puutumisel peab kandma kindaid ja silmade- ning nahakaitsevahendeid, et vältida toote sissehingamist või allaneelamist. Pakendil olevaid juhiseid ja hoiatusi tasub hoolega lugeda, et teada täpselt, mida tohib ja mida ei tohi teha.

Kahjulik

Valesti kasutamise korral avaldab toode tervisele kahjulikku mõju.

Ärritav

Toode võib tekitada paikset ärritust või naha, silmade, nina- või kopsupõletikku.

Söövitav

Toode võib nahka põletada ja tekitada silmadele jäädavaid kahjustusi.

Mürgine

Kui sümbolile on lisatud tähis "T+", on tegemist väga mürgise tootega. Toode võib tervist tõsiselt kahjustada, tekitada jäädavaid kahjustusi või põhjustada isegi surma.

Kui nahk või silmad puutuvad ohtlike toodetega kokku, loputa neid külma või leige veega vähemalt kümme minutit. Kui neelad toodet alla, ära kutsu esile oksendamist ega söö või joo midagi peale. Erinevalt levinud arvamusest ei aita sellises olukorras piima joomine, see võib olukorra veel halvemaks muuta. Järgi pakendil olevaid juhiseid ja pöördu kohe arsti poole ning näita talle etiketti.

AGA MIDA SIIS PEAB TEGEMA?

Helista hädaabinumbrile!

Hädaabinumber Eestis: 112.

Tuleohtlikud tooted

Toote tuleohtlikkuse tähistamiseks kasutatakse tulenevalt tuleohtlikkuse liigist kolme märgistust. Ka neid tooteid tuleb kasutada hästiventileeritud ruumis. Kasuta ja säilita toodet soojusallikatest (pliidist, küünlast, sigaretist, valgumihklist jms) eemal.

Tuleohtlik

Koos tähisega F+ tähendab eriti tuleohtlikku.

Plahvatusohtlik

Toode võib leegiga kokku puutudes plahvatada.

Oksüdeeriv

Aine reageerib väga kergesti ja seda tuleb hoida teistest toodetest eraldi.

Keskkonnaohtlik

Toote vale likvideerimine võib tekitada keskkonnakahju. Helista kohalikku jäätmejaama ja uuri välja, kuidas toodet kõrvaldada.

Allergiad

Mõnel inimesel tekib teatud toodete, näiteks kosmeetika- või puhastusvahendite, kasutamisel nahaallergia (nt punetus, paistetused, lööve, sügelus). Kui Sul tekib allergiline reaktsioon, pöördu perearsti ja/või nahaarsti poole. Võta kaasa tooted, mida oled viimase paari nädala jooksul kasutanud, võimalusel ka nende toodete pakendid. Koos arstiga saate kindlaks teha, milline toode või selle koostisosa allergiat tekitab. Lahenduseks on lõpetada selle toote ja kõigi teiste sama allergeeni sisaldavate toodete kasutamine. Et Sul oleks lihtsam valida oma nahale sobivat toodet, on kosmeetikatoodete ja puhastusvahendite pakenditel toodud koostisainete loetelu. ■

AMYL CINNAMAL
BENZYL ALCOHOL
CINNAMYL ALCOHOL
CITRAL
EUGENOL
HYDROXYCITRONELLAL
ISOEUGENOL
AMYLCINNAMYL ALCOHOL
BENZYL SALICYLATE
CINNAMAL
COUMARIN

GERANIOL
HYDROXYISOHEXYL
3-CYCLOHEXENE
CARBOXALDEHYDE
ANISE ALCOHOL
BENZYL CINNAMATE
FARNESOL
BUTYLPHENYL
METHYLPROPIONAL
LINALOOL
BENZYL BENZOATE

CITRONELLOL
HEXYL CINNAMAL
LIMONENE
METHYL 2-OCTYNOATE
ALPHA-ISOMETHYL
IONONE
EVERNIA PRUNASTRI
EXTRACT
EVERNIA FURFURACEA
EXTRACT

Loe lähemalt:
www.ohutusportaal.ee
www.ohutus.ee

www.esmaabi.ee
www.rescue.ee
www.nupukas.ee

Täna blond, homme brünett

Ilusad terved loomulikud juuksed on alati moes, samas on juuste värvimine üks kõige levinumaid iluprotseduure. Kui vanasti kasutati peamiselt looduslikke toonijaid, siis täna on poeriulid täis keemilisi juuksevärve, mis võivad põhjustada allergilisi reaktsioone.

Üha enam noori kogu Euroopas muudab oma juuksevärvi, loobudes oma loomulikust juuksetoonist vikerkaarevärviliste või muud tooni juuste, triipude või salkude kasuks. Taanis värvib oma juukseid lausa 75% noortest naistest. Juuste värvimisega alustatakse keskmiselt 16-aastaselt. Taanit edestab maailmas vaid Jaapan, kus 85% noortest naistest muudab oma loomuliku juuksevärvi.

Tõenäoliselt on kõik inimesed, kes on juukseid värvinud või sellest mõelnud, arutlenud ka juuksevärvide kahjulikkuse üle. Tavaliselt räägitaksegi juuste värvimise kahjulikkusest eelkõige juuste seisukohast, kardetakse juuste kuivamist, väljalangemist ja läike kaotamist. Peaksid teadma, et juuksevärvid võivad põhjustada ka tõsisemaid tervisehäireid. Peaaegu kõik müügil olevad juuksevärvid on keemiatooted, mille koostisesse kuulub suur hulk erinevaid keemilisi elemente, mis võivad põhjustada allergilisi reaktsioone. 2006.

aastal keelustati kogu ELis 22 kemikaali kasutamine juuksevärvide tootmises ja käimas on täiendavad uuringud juustevärvi ohutumaks muutmiseks.

Kas värvitest kaitseb Sind?

Juuksevärvi pakendil olevates juhistes soovitatakse enne juuste värvimist viia läbi test. Väike kogus värvi tuleb kanda esmalt nahale ja kui 48 tunni jooksul ei teki ärritust ega punetust, võid eeldada, et Sa ei ole tootes leiduvate kemikaalide suhtes ülilitundlik. Enamasti on värvitest täpne, kuid ELi tarbekaupade sõltumatu teaduskomitee (SCCP) soovib tarbijatel olla siiski ettevaatlikud, sest allergiline reaktsioon võib tekkida hiljem.

keskkonnasõbralikud.
Nadia, 20

Ma arvan, et EL peaks hoolitsema selle eest, et kosmeetikatooted oleksid ohutud ja

Kui otsustad siiski juukseid värvida, siis tea!

- Loe ja järgi värvipakil olevaid juhiseid ning ohutusabinõusid. Tee alati värvitest ja ära hoiu juuksevärvi soovitatud ajast kauem peal.
- Ära kunagi kasuta juuksevärvi riipsmete või kulmude värvimisel!
- Loputa alati juuksed ja peanahk hoolikalt värvist puhtaks.
- Ära sega erinevate firmade juuksevärve, sest nende koostised on erinevad ja võivad koos kahjulikult reageerida.
- Kasuta värvimisel kindaid. ■

 Loe lähemalt:

- www.selene.ee/sisu/tasub-teada/varviaabits-algajale-kodusvarvijale.php
- <http://sekretar.ee/36465art/>
- www.femme.ee/hoolitsetud/juuksed/2102
- <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/1047> (i.k)

Päike – sõber või vaenlane?

Päike mõjutab ühtaegu nii meie meeleolu kui tervist, aga isegi ka meeleolu. Igal hooajal räägitakse sellest, kas moes on pigem jumekas või hele nahk. Kuigi päike teeb tuju rõõmsaks ja annab organismile vajalikku D-vitamiini, peaksid suhtuma päikesesse ettevaatlikult. Liigne päevitamine on vaatamata päikese kasulikkusele hoopis tervisele ohtlik. Päevitus tekib ultraviolett- ehk UV-kiirte kokkupuutel nahaga. UV-kiired moondavad naharakke, mis omakorda tekitab päikesepõletust, naha enneaegset vananemist, silmakahjustusi ja nahavähki. Nahavähk on üks levinuim vähivorm kogu Euroopas, näiteks Eestis on 10% kõikidest avastatud vähkkasvajatest nahavähk. Naiste hulgas on nahavähk sageduselt lausa teine vähivorm.

2007. aasta juulis algatas Euroopa Komisjon ohutu päevitamise teavituskampaania. Kampaaniaga tutvustati uusi päikesekaitsetoodete piltšümbolitega juhendeid ja uut UV-A tähist.

Päikese käes viibides peaksid alati kasutama võimalikult kõrge kaitsefaktoriga (SPF) päikesekaitsevahendeid, mis ei anna siiski Sulle täielikku kaitset päikeseohtude

eest. Sinu tervise huvides on päikesekaitsetoodetel Euroopas nüüdsest keelatud sellised eksitavad reklaamsõnumid ja väited nagu „päikeseblokaator“ ja „täielik kaitse“. Nende asemel on kasutusele võetud uued kirjeldavad tähised nagu „madal“, „keskmise“, „kõrge“ ja „väga kõrge“.

Mida peaksid teadma UV-kiirgusest?

UV-kiirgust on kolme liiki. Neist kolmas UV-C kiirgus neeldub osoonikihis ega jõua maapinnani, kuid puutud sellega kokku solaariumis. Päevitades peaksid olema teadlik UV-A ja UV-B kiirgusest, nii nende headest kui kahjulikest mõjudest. UV-A kiirgus suurendab töövõimet, parandab ainevahetust ja vereringet. UV-B kiirgus soodustab D-vitamiini tekkimist ja hävitab õhus haigusetekiitajaid. Samas aga põhjustavad mõlemad liigsel päevitamisel immuunsüsteemi kahjustusi, päikesepõletust ja nahavähki. Päikesekaitsevahenditel esitatud päikesekaitsefaktor (SPF) puudutab ainult UV-B-kiirgust. Nüüd hakatakse toodetel kasutama ka UV-A-märgistust – mida kõrgem on UV-A-kaitse väärtus, seda suurem on tootel märgitud SPF.

Ole päikesele tark sõber!

Kogu Euroopas on kasutusele võetud uued päikesekaitsevahendite piltmärgistused, mille eesmärk on päevitajaid teavitada aruka päevitamise põhitõdedest, et inimesed saaksid end kaitsta nahavähi ja teiste päikese ohtude eest.

Välidi otsest päikest kella 11-15 vahel. Sel ajal on UV-kiirgus kõige tugevam.

Kaitse ennast liigse päikese eest ja eelista varjulisemaid kohti. Kanna avaraid riideid, mütsi ja päikeseprille. Pea meeles, et UV-kiirgus läbib ka kergeid pilvi, nii et kaitse end ka pilvisel suvepäeval!

Kasuta päikesekaitsekreemi õigesti. Vali oma nahatüübile sobiv toode ja kanna seda nahale ohtralt korrates ka hiljem kreemitamist. Enamik inimesi kasutab päikesekaitsekreemi valesti. SPF-faktoriga näidatud kaitsetaseme saavutamiseks peab keskmine täiskasvanu kogu kehale kandma umbes 35 grammi ehk kuus teelusikatäit kreemi. Enamik inimesi kasutab kõigest pool sellest kogusest. Päikesekaitsekreemi tuleks nahale määrada iga kahe tunni möödudes ja peale igat ujumist või keha kuivatamist.

Päikesekiirgus on eriti ohtlik lastele. Kui imik või laps viibib liigselt UV-kiirguses, suureneb nahavähi oht tema täiskasvanuks saades. Nahaarstid ei soovita imikutel ja lastel üldse otsest päikesevalguse käes olla, vaid kaitsta neid sobiva riietuse abil. ■

Kas teadsid?

- Heleda naha, tederäppide või sünnimärkidega inimestel on kõrgem nahavähi haigestumise risk.
- Kasuta päikesekaitsekreemi, mis kaitseb nii UV-B- kui UV-A-kiirguse eest. Inimesed alahindavad sageli UV-A-kiirgusest tulenevat vähi ohtu.
- UV-kiired tungivad läbi kergeste pilvede, seega tuleb päikesekaitsekreemi kasutada ka pilvisel suvepäeval.
- Solaarium ei ole ohutum, kuna suurendab melanoomi haigestumise riski. Melanoom on nahavähi kõige ohtlikum vorm.
- Mitmekordne päikesepõletus suurendab nahavähi ohtu. Üks raske päikesepõletus enne 15. eluaastat võib suurendada nahavähi riski kaks korda.
- Kui sünnimärgil, tederäpil või tavalisel nahapinnal tekivad kiired muutused (nädalate või kuudega), tuleks sellesse tõsiselt suhtuda ja arsti poole pöörduda.
- Sinu päevitus võib täna küll väga ahvatlev välja näha, kuid liigne päike soodustab kortsude, lõdva naha, silmaaluste kottide, parkunud naha või tumedate laikude teket hilisemas elus.
- Sinu silmad on UV-kiirguse suhtes tundlikud – päikeseprillid pole mitte ainult coolid, vaid nad ka kaitsevad Sind! Seega eelista kvaliteetseid ja tõestatud kaitset pakkuvaid päikeseprille.

Loe lähemalt:

www.tervisekaitse.ee/?mid=188
www.cancer.ee

Geeni-alaste teadmiste ühendamine

Tänapäeval sõltume rohkem kui kunagi varem visuaalsest kommunikatsioonist - umbes 90% kogu teabest, mille abil me ühiskonnas suhtleme, saame silmade kaudu. Paraku ei osata täna silma võrkkesta haigusi ennetada ja ravida, mistõttu kasvab inimeste arv, kellel on raske nägemispuue. Pimedaks jäämise kõige tavalisem põhjus Euroopas on vanusest tuleneva silma kollatähni degeneratsioon, mis puudutab umbes 12,5 miljonit inimest.

Teadlased kõikjal Euroopas teevad koostööd, et uurida silmade tööd ja nägemise halvenemise põhjuseid geenide tasandil. ELi finantseeritav algatus EVI-GENORET on suurim Euroopas läbiviidud silmahaiguste teadusprojekt, mille tulemusena on juba paranenud vanusest tuleneva silma kollatähni degeneratsiooni põhjustavate geenide tuvastamine.

Loe lähemalt:

www.evi-genoret.org

Ohtlikud tooted

Mida peaksid tegema, kui avastad, et su väikese õe või venna mänguasi sisaldab lahtiseid osi, mille ta võib alla neelata või kui ostad vigase kaabliga seadme, mis tekitab elektrilöögi, tulekahju või põletuse ohu?

Ohtlikuna tunduv toode võib heal juhul olla lihtsalt praak, aga ka inimesele täiesti ohtlik. Kui tegemist on ohtliku toote partiiga, on lisaks Sinule ja Su lähedastele ohustatud ka paljud teised inimesed. Esimese asjana lõpeta ära toote kasutamine, näiteks ohtliku kodumasina peaks elektrivõrgust eemaldama ja väikelastelt ohtlikud mänguasjad käest ära võtma. Seejärel anna ohtlikust tootest kohe teada! Aga kellele?

Ohtlikust tootest teavitamine

1. Teavita tootel märgitud maaaletoojat või kauplust, kust asja ostsid. Helista, kirjuta või saada e-kiri ja kirjelda avastatud probleemi. Müüjad ja tootjad vastutavad toodete ohutuse eest ja peavad tegutsema, kui avastavad ohtliku probleemi.
2. Võta ühendust ametiasutusega, mis tegeleb toote ohutusega. Eestis pöördu ohtliku tööstuskaubaga Tarbijakaitseametisse ja ohtliku toidukaubaga Veterinaar- ja Toiduametisse.

Kui müüjad, tootjad või ametiasutused avastavad, et toode on ohtlik, saavad nad tarbija kaitsmiseks käituda järgmiselt:

- Kui kahju oht ei ole väga suur, hoiatatakse avalikkust toote kasutamisega seotud ohtudest ja juhendatakse toodet ohutult kasutama.
- Kui oht on suur, võidakse toode müügilts ära korjata ja juba müüdnud tooted tagasi kutsuda.

Kõik riigid peavad Euroopa Komisjoni ja teisi liikmesriike ohtlikest toodetest teavitama. Selleks saadetakse infokogumissüsteemi RAPEX kaudu teade Euroopa Komisjonile, kes omakorda teavitab ohtlikust tootest kõiki liikmesriike. ■

Loe lähemalt:

Tooteohutus ja ohutusstandardid www.ohutus.ee
Tarbijakaitseamet www.tka.riik.ee
Veterinaar- ja Toiduamet www.vet.agri.ee
Ohtlike toodete andmebaas RAPEX <http://ec.europa.eu/rapex>

Sinu keha – liiga suur või liiga väike

Üha enam inimesi kõikjal Euroopas puutub kokku kehakaalu probleemidega. Kui neid ihaldavad endiselt modelligoõtu, siis poiste hulgas levib üha enam ülekaalusust. Ülekaalususest on Euroopas saanud nii noorte kui vanade inimeste terviseprobleem number üks.

Nii üle- kui alakaalusus on elustiilist tulenevad probleemid. Alakaalusust põhjustavad sotsiaalne surve ja ebaterved ootused oma keha suhtes. Ülekaalusust põhjustavad aga liigne ja ebatervislik toitumine ning vähene liikumine. Uuringutes on leitud, et kolmandik eurooplastest ei tee sporti ja keskmine eurooplane veedab päevas üle viie tunni istudes. Liigse kehakaalu mõju tervisele on ehmata. Hinnanguliselt on enam kui ühel miljonil Euroopa lapsel südamehaiguste riski suurendav kõrge vererõhk või kõrge kolesteroolitase ning 1,4 miljonil võib olla maksahaiguse varajane staadium. Eestis on juba 6% õpilastest ülekaaluselised ja algklasside õpilaste seas on see kolmas enamlevinud terviseprobleem.

Ma söön palju rämps- ja valmisõitu. Ma tean, et see on kahjulik, aga ma tean selle eest palju sporti. Ega ainult söök pole tähtis, sportimine on samuti oluline. Antoine, 18

Ole oma keha sõber!

1. Toitu tervislikult – piisavalt ja tasakaalustatult! 2/3 Eesti õpilastest toitub ebatervislikult ja vaid 20% söövad iga päev puu- ja köögivilju.
2. Liigu piisavalt! Leia endale sobiv trenn ja liigu sõpradega rohkem värskes õhus. Ligi kolmandik Eesti õpilastest liiguvad ebapiisavalt.
3. Suhtu oma kehasse hoolivalt – üle- ja alakaalusus on võrdselt tõsised terviseprobleemid! ■

Loe lähemalt:

www.trimm.ee
www.toitumine.ee
www.terviseinfo.ee
www.eesti.ee/est/teemad/tervisekaitse/toitumine/

www.inimene.ee/pages.php3/2105
www.eestitoit.ee
www.tervisekaitse.ee/?mid=172
<http://tai.econet.ee>

Seks ja suguhaigused

Mitu korda päevas Sa mõtled seksi peale? Puberteedieas meie keha muutub, hormoonid hakkavad möllama ja muudavad tüdruku nooreks naiseks ning poisi nooreks meheks. Täiskasvanuks saamisega suureneb sugutung ja paljud noored ei oska teha muud, kui oma seksivallutustest rääkida, olgu need siis tegelikud või väljamõeldud.

Kindlasti oled kuulnud kogunud inimeste ütlust, et seks ei ole mänguasi. See võib tunduda mõttetu moraalina, kuid pea meeles, et seksiga kaasnevad ka tunded ja selleks, et üks naudinguhetk ei rikuks ära Sinu noort elu, tuleb seksiga ettevaatlik olla. Põhiliseks mureks suguelu alustamisel on raseduse ja suguhaiguste vältimine. Seksi nautimiseks ja ohutuse tagamiseks tuleb käituda targalt ja vastutustundlikult. See, et Sinu sõbrad seksist räägivad ja sellega võib-olla ka tegelevad, ei tähenda, et Sina seda tegema peaksid – targem on oodata, kuni SINA ISE tunned, et selleks on õige aeg ja õige kaaslane.

Igaüks, kes seksib ilma kondoomita, võib saada suguhaiguse – seda ka esimese vahekorra ajal või oraalseksi kaudu! Vastupidiselt eksiarvamustele on suguhaigused nii homo- kui heteroseksuaalsete inimeste probleem ja üha enam levivad need noorte inimeste hulgas.

Levinuimad suguhaigused

70% suguhaigusi põdevatel naistel ja 50% meestel ei ole mingeid tuntavaid sümptomeid. See aga tähendab, et Sa ei pruugigi aru saada, kas Su partneril on mõni haigus. Kondoomi kasutades on enamik suguhaigusi välditavad. Samal ajal teised rasedustõrkestused vahendid, nt beebipillid, ei kaitse Sind suguhaiguste eest.

- Klamüüdia – üks enamlevinud ja kergemini leviv suguhaigus. Bakteriaalne haigus, millel sageli puuduvad või on vähe sümptomeid. Võib naistel põhjustada viljatust.
- Herpes - tekitab haavandeid ja villoid. Haigus ei ole ravitav ja kordub elu jooksul.
- Gonorröa - võib põhjustada viljatust. Haigus on ravitav.
- Süüfilis - tekitab haavandeid ja nohule sarnaseid sümptomeid. Kuigi süüfilis on krooniline haigus, on see ravitav.
- Hepatiit B - võib põhjustada maksapõletikku ja tekitada tsirroosi, maksahäireid ja maksavähki. Haigusel puudub tõhus ravi.
- HIV/AIDS - inimese immuunpuudulikkuse viirus (HIV) ründab immuunsüsteemi rakke ja muudab organismi nakkustele ning haigustele vastuvõtlikuks. Haigus on ravimatu, kuid antiretroviraalsete ravimite abil ja õigeaegsel sekkumisel on võimalik viiruse arengut pidurdada.

- 2004. aastal oli Eestis suguhaigustesse nakatunuid üle 6000. Suguhaigustesse nakatuvad noored inimesed, eelkõige alla 25-aastased naised.
- Aastate jooksul on Eestis HIV diagnoositud 6342 inimesel, sealhulgas AIDS 180 inimesel (seisuga 14. detsember 2007)
- 21% uutest HIV-viirusest nakatunute ELIs on 15 – 24 aastased.
- Peaaegu pooled Eesti tütarlastest alustavad seksuaalelu enne 18. eluaastat.
- 1996.a. uuringu järgi ei kasutanud esimeses seksuaalvahekorras rasedustõrkestuseid vahendeid 65% 20-24-aastastest noortest. 2002-2003. aastate uuringu järgi kasutasid 58% 14-29 aastastest noortest esimeses seksuaalvahekorras kondoomi.
- 2006. aastal sündis Eestis 14 740 last, samal aastal tehti aga 11 625 aborti.
- 2006. aastal sai emaks 1110 kuni 19-aastast noort naist, neist 25 olid alla 16-aastased. Aborti tegid 1491 kuni 19-aastast noort naist.

Kui kahtlustad, et Sul on suguhaigus

- Poisid peaksid jälgima sümptomeid nagu mäda eritus, käsnjad moodustised peenisel, valusad haavandid ja sügelus. Tüdrukud peaksid jälgima muutusi oma tupe eritises, valulikkust urineerimisel, sügelust ja haavandeid.
- Kui oled mures, mine arsti juurde ja lase ennast ravida, et Sa ei tekitaks kahju endale ega oma partnerile.
- Abi saamiseks pöördu noorte nõustamiskabinetti.

Kui jätab sümptomid tähelepanuta ja ei ravi end õigeaegselt, võib suguhaigus tekitada pikaajalisi või püsivaid kahjustusi ning põhjustada viljatust. ■

Meil olid koolis seksuaalõpetuse tunnid. Need olid küll head, aga üksluised, sest tegelikult on suguhaiguste kohta väga palju infot, mida tasub teada. Charline, 18

Loe lähemalt:

www.amor.ee

www.aids.ee

Kondoomi õige kasutamine: www.aids.ee/main_est.php?id=78 a

Suitsuvaba ühiskond

Kas Sa mäletad aega, kui igas kohvikus ja söögikohas võis suitsetada ning väljudes haisesid juuksed ja riided tubaka järele? Tundub imelik, eksole! Tegelikult on siseruumides ja avalikes kohtades suitsetamiskeeld kehtinud alles 2007. aasta suvest. Üha enam riike kehtestavad mittesuitsetajate ja suitsetajate tervise kaitseks sarnaseid piiranguid ning seaduseid. Kas teadsid, et suitsetamiskeelu kehtestamise algne põhjus lirimaal ei olnud mitte suitsetajate sundimine suitsetamisest loobuma, vaid baari- ja teiste meelelahutustöötajate tervise kaitsmine, kes oma töö tõttu viibisid pidevalt suitsuses ruumis?

Me hakkasime suitsetama selleks, et täiskasvanum välja paista. Miks mitte samal põhjusel lõpetada?

Suitsetamisest loobumise toetamiseks viiakse nii Eestis kui Euroopas läbi erinevaid kampaaniaid ja projekte, milles saad osaleda ka Sina! 2007. aastal osales võistlusel „Suitsuprii klass 2007/2008” enam kui 800 klassi ja 15 000 õpilast. Kas ka Sinu klass on võistlusel juba osalenud?

Lisaks viiakse kõigis 27 ELi liikmesriigis läbi noorte teadlikkuse tõstmise kampaania „Help – elagem tubakata”. Kampaania eesmärk on teavitada noori suitsetamise kahjulikkusest ja aidata noori, kes soovivad suitsetamisest loobuda. Külasta kampaania kodulehte, kus on hulgaliselt huvitavaid infomaterjale. ■

Kas teadsid? Eesti elanikkonnast on ligi kolmandik suitsetajad ja 13-15-aastastest noortest on üle 30% regulaarsed suitsetajad. Igal aastal suitsetatakse Eestis umbes 3000 tonni tubakat ja enam kui 2500 inimest sureb igal aastal suitsetamisega seotud haigustesse.

Euroopa noorte manifest

Loe, mida arvavad 10 000 Euroopa noort suitsetamisest:
www.help-eu.com/youthandtobacco

88% Euroopa kodanikest toetab suitsuvaba poliitikat - suitsuvabu kontoreid, siseruumides asuvaid töökohti ja avalikke kohti.

Loe lähemalt:
www.help-eu.com

www.jahelule.ee
www.terviseinfo.ee

www.cancer.ee

Alkohol ja joomine

Alkoholist räägitakse Eestis väga palju, kuna selle tarvitamine on muutunud enesehävituslikuks. Kas oled vahel neid jutte kuuldes mõelnud, et mis selles alkoholis siis nii halba on? Võib tunduda uskumatuna, mida kõike alkohol mõjutab – tervist, suhteid, kuritegevust, varajast suremust, vara hävimist jne. Alkoholi poolt tekitatud kahju on kordades suurem kui alkoholiaktsiisist saadav riigitulu.

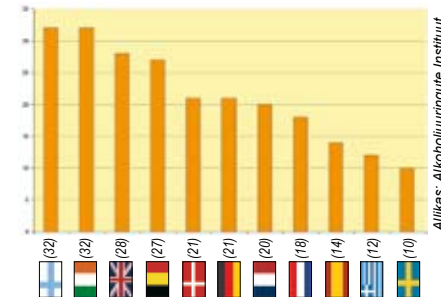
Enamik noori ei usu, et joomine on neile kuidagi ohtlik. Kui alkoholi tarbida targalt ja mõõdukalt, siis võib see nii olla, kuid enamasti ununeb mõõdukus peo käigus. On leitud, et tervelt 47% inimestest, kes alustasid joomisega enne 14. eluaastat, saavad hilisemas elus alkoholisõltlased. Võrdluseks võib tuua, et peale 21. eluaastat alkoholi tarbimist alustanute saavad sõltlased vaid 9%. Lisaks erinevatele tervise- ja sotsiaalsetele probleemidele nõrgendab alkohol Sinu mõtlemist. Selle tulemusena võid muutuda agressiivseks ja põhjustada teistele kahju või astuda kaitsmata seksuaalvahekorda, mida hiljem kahetsed. ■

Kas teadsid?

Eestis on alkoholi proovinud ligi 60% 10-13-aastastest lastest ja 14-15-aastastest noortest on lausa 55% end vähemalt korra purju joonud. Noored ei tarbi kanget alkoholi, vaid joovad end purju lahjastest alkoholsetest jookidest (õlu, siider, long drink), mida nad ise alkoholi ei peagi! Hooli endast ja oska lõbutseda ka ilma alkoholita!

Purjujoomiste arv aastas (15- ja 16-aastaste hulgas)

Alkohol ja liiklus

Kõik teavad, et joores auto juhtimine on ebaseaduslik. Siiski põhjustavad joores juhid üha enam vigastuste ja surmaga lõppevaid õnnetusi. 2007. aastal põhjustasid joores juhid üle 500 liiklusõnnetuse, milles hukkus ligi 70 inimest ja üle 700 sai vigastada. 40% neist juhtidest olid nooremad kui 25-aastased. Joores juhid põhjustasid enam kui 20% kõikidest inimkannatustega ja rohkem kui 33% surmaga lõppenud liiklusõnnetustest.

Loe lähemalt:
<http://lnkkohvik.blogspot.com>
www.ave.ee

www.terviseinfo.ee
www.alkomeeter.com/kuidasmojub.htm

Kas oled kuulnud väljendit “biooloogiline mitmekesisus”? Nii nimetatakse kogu maapealset elu selle erinevates vormides, sh taimed, loomad, linnud, metsad, ookeanid, jõed ja rohumaad. Loodusest saame kõik eluks vajaliku, nii toidu, värske õhu hingamiseks, puhta vee joomiseks ja isegi ravimid. Kas suudad ette kujutada elu ilma jalutuskäiguta metsas või ilma meid ümbritsevate taimedeta? Bioloogilise mitmekesisuse kadumine on meie planeedi jaoks üks suurimaid väljakutseid.

Looduse toimimist mõjutavad kliimamuutus, saaste, looduslike elupaikade hävitamine intensiivse põllumajanduse ja ehituse tõttu ning metsade, ookeanide, jõgede, järvede ja pinnase üleekspluateerimine. Kindlasti oled kuulnud Amazonase vihmametsade vähenemisest ja loomade elupaikade kadumisest Aafrikas. Kuid bioloogilise mitmekesisuse hävinemine ei ole ainult eksootiliste liikide ja paikade probleem, vaid see toimub kõikjal maailmas, sh Euroopas.

Kui suur on probleem tegelikult?

Euroopa on koduks umbes 200 000 looma- ja taimeliigile, samas on 335 selgroogsete liiki väljasuremise ohus, sealhulgas ibeeria ilves, pruunkaru ja kõik meie mereimetajad, näiteks hüljes. Väljasuremisohu ähvardab ka 43% linnuliikidest, 45% liblikaliikidest, 39% kahepaiksetest, 45% roomajatest ja 52% mageveekaladest. Ohustatud on umbes 800 Euroopa taimeliiki, mis võiksid olla abiks uute ravimite välja töötamisel, kuid mille väljasuremisel ei saa nende kasulikke omadusi kunagi kasutada.

© Claudia Meyer

Loe lähemalt:

www.elfond.ee

<http://eelis.ic.envir.ee:8080>

<http://eelis.ic.envir.ee>

http://ec.europa.eu/environment/nature/index_en.htm (i.k)

www.roheline.ee

www.envir.ee

www.panda.org (i.k)

www.loodus.ee

www.loodus.ee (i.k)

Võõrliigid

Euroopa bioloogilist mitmekesisust ähvardab võõrliikide ehk väljastpoolt Euroopat pärit liikide levimine siin piirkonnas. Võõrliikide sissetungi peetakse elupaikade hävitamise järel teiseks kõige olulisemaks looduslikku rikkust ja mitmekesisust ohustavaks teguriks kogu maailmas. Kõikides Euroopa riikides on loodud mitmeid programme võõrliikide levimise takistamiseks ja kontrollimiseks. ELis toetab selliseid tegevusi programm LIFE+.

Kõik võõrliigid on Euroopasse toonud teadlikult või juhuslikult inimesed ise. Teadlikult toodud võõrliikidega on soovitud mitmekesistada põllumajandust ja metsandust ning osad võõrliigid on Euroopasse jõudnud aktiivse kaubandustegevuse kaudu kaubakastides. Mõned enam levinud võõrliigid Euroopas on signaalvähk, väike pikasabaline papagoi ja ameerika hallorav, kes on Ühendkuningriigist kohaliku punaorava peaaegu välja tõrjunud. Mink ehk ameerika naarits on euroopa naaritsa välja tõrjunud. Hiiumaal üritatakse eriprojekti raames euroopa naaritsat uuesti Eesti loodusesse tagasi tuua. Üha enam inimesi Eestis on oma kodudes kohanud ebaharilikult suuri ämblikke, kes on siia saabunud Lõuna-Euroopa riikidest pärit puuviljakastides. Üks enamlevinud võõrtaimeliik on hiidkaruputk, mis toodi 18. sajandil Lääne-Aasiast dekoratiivsetel eesmärkidel. Nüüdseks on sellest saanud nuhtlus, mis levib kiiresti aga samas hävineb vaevaliselt ning ohustab oma mürgise mahla inimesi.

Kuidas ohustavad võõrliigid kohalikke liike?

- Enamus võõrliigid on hästi kohanevad ja seetõttu tõrjuvad nad võitluses toidu ja elukoha pärast kohalikke liigid välja.
- Nad mõjutavad kohalikku loomulikku looduskoosluse tasakaalu.
- Nad mõjutavad normaalsel toiduahelal.
- Nad konkureerivad teiste organismidega, mis täidavad looduses samu ülesandeid.
- Nad võivad olla kohalikele liikidele ja isegi inimestele mürgised.
- Nad võivad olla haigusetekitajate ja parasitide kandjad.
- Nad segunevad teiste lähedaste liikidega, nõrgendades seeläbi geneetilist kohalikke liike ja looduskoosluse toime tulemist.

Lisaks võivad võõrliigid tekitada majanduslikku kahju, sest nende hävitamiseks mõeldud mürgid võivad kahjustada vilja ja tõrjekulud võivad olla äärmiselt kõrged.

Loe lähemalt:

www.envir.ee/95541

www.envir.ee/89801

www.elfond.ee/teemad/raba/cat-408/vrliigid

http://ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/index_en.htm (i.k)

<http://eelis.ic.envir.ee/voorliigid/>

www.envir.ee/89801

Miks on bioloogiline mitmekesisus oluline?

Bioloogilise mitmekesisuse kadumine ei tähenda mitte ainult kaunite maastike, loomade, lindude ja taimede kadumist. Bioloogiline mitmekesisus mõjutab otseselt ka inimeste majanduslikku heaolu, turvalisust, tervist ja teisi igapäevaelu aspekte. Näiteks sõltub enam kui 25% ravimitest ülemaailmsest bioloogilisest mitmekesisusest. Arengumaades sõltuvad kõige vaesemad inimesed otseselt loodusest, mis annab neile nii toitu, puhast vett kui küttepuid. Bioloogilise mitmekesisuse kaitsmine võib aidata vähendada kliimamuutuse mõju. Normaalselt toimivad ökosüsteemid aitavad vähendada atmosfääris olevate kasvuhoonegaaside kogust, sest metsad, turbarabad ja muud elukeskkonnad neelavad süsinikdioksiidi. Toimivad ökosüsteemid kaitsevad ka kliimamuutuse tõttu tekkivate looduskatastroofide eest - kahjustamata rannikualad suurendavad kaitset orkaanist põhjustatud rannikutulvade eest ning terved vesikonnad ja luhtade ökosüsteemid vähendavad jõgede üleujutusi.

Kuidas kaitseb EL bioloogilist mitmekesisust?

EL ja kõik selle liikmesriigid on kasutusele võtnud mitmeid abinõusid bioloogilise mitmekesisuse kaitsmiseks. Kui maailma riikide juhid soovivad vähendada bioloogilise mitmekesisuse kadumist aastaks 2010, siis EL loodab selleks ajaks kadumise juba peatada. Selleks loodud keskkonnaprogramm Natura 2000 kaitseb terveid ökosüsteeme ja elukeskkondi rohkem kui 26 000 asukohas üle Euroopa, mis moodustavad 20% kogu Euroopa pindalast.

Tugev, põhjatu ja piiritu meri

Kas teadsid, et Läänemerd peetakse maailma saastunuimaks mereks? Seda põhjustab Läänemere aeglase veevahetus, kuid veelgi enam mõjutab seda inimtegevus. Lisaks üha tihenevale laevaliiklusele jõuab merevette vihmavee kaudu mürgiseid aineid, mis mõjutavad mereelanike tervist. Jõgede kaudu jõuab merre solk ja keemia, mille tagajärjel suureneb vetikate hulk, mere süvakihtidest kaob hapnik, madalad lahed kasvavad kinni ja põhjasetted muutuvad mürgiseks mudaks. Ühtlasi muutuvad ka paljud teised vee omadused ja halvenevad kalade kudemistingimused. Loe lähemalt ja osale Eestimaa Looduse Fondi Läänemere kaitsmise projektis „Päästerõngas“: www.elfond.ee/teemad/meri/merekaitse

Kuidas saaksid osaleda Sina?

Sa saad teha palju sõltumata sellest, kus Sa parasjagu viibid.

- Külasta mõnd lähedal asuvat Natura 2000 ala ja tutvu sealse bioloogilise mitmekesisusega.
- Osale vabatahtlikuna kohaliku looduskaitseala töös. Keskkonnaorganisatsioonid ja ka metsavahid otsivad alati vabatahtlikke, kes aitaksid neid nende piirkonnas. Otsi mõni tore talgureis või keskkonnalaager, kus inimesed teevad koos looduse heaks midagi head.
- Meisterda oma aeda lindude söögimaja, istuta lilli või ehita väike looduslik tiik. Jäta võimalusel osa oma aiast metsikuks. Ja kui Sul aeda ei ole, võid paigaldada oma aknale lillekasti, mis on oasiks lindudele ja putukatele.
- Väldi keemilisi taimekaitsevahendeid, eelista pigem looduslike tooteid.
- Püüa tekitada vähem prügi ja kasuta seda nutikalt – osta vähem asju, sorteeri oma prügi ja komposteeeri lagunevad aia- ning köögijäätmeid. Nii saad parandada ka oma aia pinnase kvaliteeti.
- Ära lõhu loodust! Metsas matkates ole hoolas ja seenel või marjul käies käitu ettevaatlikult, et Sa ei vigastaks kogu taime ja saaksid sama saagi ka järgmisel aastal. ■

Kui kõik maailma koos miljardit inimest elaksid ja tarbiksid nagu eurooplased, oleks meie ülalpidamiseks vaja kolme Maad.

Osale aktiivselt!

<http://reisid.elfond.ee> www.uuskasutus.ee
www.envir.ee/natura2000 www.terveilm.net
www.teeme2008.ee www.elfond.ee/teemad/meri/merekaitse
www.vabatahtlikud.ee

Säästev areng

Keskkonna kaitsmine on oluline praegu, kuid veelgi tähtsamaks muutub see tulevaste põlvkondade jaoks. Maailma jätkuva saastumise peamiseks põhjuseks on raiskav tarbimine ja tootmine, mida saaksid muuta nii inimesed ise kui ettevõtted.

Viimase 20 aasta jooksul on moodne maailm hakanud mõistma, et inimesed elavad üle oma võimaluste ja et meie eluviis on muutunud planeedile koormavaks. Inimtegevus avaldab loodusressurssidele ja keskkonnasüsteemile, nt veele, maapinnale ja õhule, aina suuremat survet, kuid see ei saa nii igavesti jätkuda, eriti arvestades, et maailma elanikkond kasvab pidevalt. Kui me enda tegevust ei muuda, seisame peagi silmitsi ebastabiilse tulevikuga, kus inimesed peavad võitlema pidevalt vähenevate ressursside eest. Lahendus tulevikuks on teadlik ja säästev tarbimine. Selleks on vaja endalt küsida: kui palju asju meil tegelikult vaja läheb? Tarbimise vähendamine säästab raha, vähendab asjade ja jäätmete hulka ning aitab säästa planeeti.

Mis on säästev areng?

Säästev areng tähendab rahuldava elukvaliteedi tagamist praegu ja tulevikus. Tööstusmaailm on harjunud mugava, hoolimatu ja raiskava eluviisiga, mis kulutab palju energiat ning toormaterjale. Sellise eluviisi otsene tagajärg on suur jäätmete kogus. Säästva arengu saavutamiseks peame muutma oma mitte-säästvat tarbimisharjumusi. Selle asemel et ehitada maju, mis toodavad jäätmeid, saastavad õhku, tarbivad energiat, peaks looma ehitisi, mis puhastavad õhku ja vett ning toodavad energiat ise. Nii saaksime elada jätkuvalt mugavat elu, kuid probleemide tekitamise asemel hoopis lahendaksime neid.

Kas probleem on lahendamiseks liiga suur?

Säästev areng paistab olevat hiiglaslik probleem ja väga ambitsioonikas eesmärk. Iga inimene on täna osake sellest probleemist aga ka lahendusest. Kõik meist saavad aidata, sest lahendused suurtele probleemidele algavad väikestest sammudest. Järgides mõningaid selles päevikus olevaid nõuandeid, nt energia säästmise, prügi vähendamise, igapäevaste esemete korduvkasutamise ja ümbertöötlemise ning keskkonnateadlikult šoppamise kohta, võivad meie väikesed igapäevased tegevused korda saata väga palju.

Loe lähemalt:

www.elfond.ee

www.roheline.ee

www.envir.ee/2853

<http://ec.europa.eu/sustainable> (i.k)

Ma ei osta ökotooteid, sest pole seda kunagi teinud ega tea, mida oodata. Ma pole kindel, et need on sama head kui tavalised tooted. See on harjumuse asi.
Kim, 20

Ma ostan ökotooteid igal võimalusel ja üritan ka oma vanemaid neid ostma panna.
Barbara, 19

Eestimaa Looduse Fond

Eestimaa Looduse Fond (ELF) loodi 1991. aastal 40 looduskaitseja ja loodusteadlase poolt. Sellest ajast alates on ELF ühendanud loodusest hoolivaid inimesi, kes tahavad midagi meie looduse ja keskkonna heaks ära teha. ELF tegeleb paljude valdkondadega, sh. mere-, metsa- ja märgalakaitses, loodushariduses, säästva arengu eest seismise ning keskkonnaõigusega. ELFi algatusel ja toel on loodud rahvusparke, looduskaitsealasid ning viidud läbi ulatuslikke inventuure Eesti loodusväärtuste kaardistamiseks. ELF korraldab põnevaid ja häid tegevusi. Muu hulgas on ELFi vabatahtlikud osalenud naftareostuse likvideerimisel, koristanud metsaaluseid ja igal aastal käib hulk inimesi Eestimaa kaunites ning varjatud paikades talgutel. Kas tundub, et ka Sina võiksid anda oma panuse?

Loe lähemalt ja uuri kuidas saad osaleda www.elfond.ee

Ökoloogiline jalajälg

Ökoloogiline jalajälg näitab maa ja vee pindala, mida läheb vaja ühe inimese ressursside tarbimiseks ja jäätmete kõrvaldamiseks. 2002. aastal arvestati, et maakera suudab oma looduslikke olusid silmas pidades pakkuda inimese kohta 1,8 hektarit pinda, kuid realselt kasutasid ELI liikmesriigid ja tollased kandidaatriigid keskmiselt 4,7 hektarit inimese kohta. Eesti ökoloogiline jalajälg ühe elaniku kohta 2006. aasta andmetel oli 6,5 ha. Sellega oleme maailma riikide hulgas jalajälje suuruse poolest seitsmendal kohal.

Kui suur on Sinu ökoloogiline jalajälg? Vasta küsimustele ja võrdle oma ökoloogilise jalajälje suurust teiste inimestega.

www.earthday.net/Footprint/index.asp (i.k) ■

Kliimamuutus

Vaevalt arvab keegi Eestis, et lumeta talv on tore. Kliimamuutus ehk globaalne soojenemine on üks tänapäeva suurimaid väljakutseid, mis mõjutab meie elu juba praegu ja kui me midagi ette ei võta võivad tulemused olla hirmutavad.

Alates 20. sajandi algusest on Maa temperatuur kiiresti tõusnud, nii on keskmine õhutemperatuur tõusnud 0,74°C võrra. Kas see tundub pisikese muutusena? Mõttele sellele, et 1990ndad olid viimase 1000 aasta kõige soojem aastakümme. Soojenemine jätkub ja 11 kõige soojemat aastat on olnud viimase 12 aasta hulgas. Euroopas on 1990ndatel aastatel aset leidnud ilma ja kliimaga seotud katastroofide, nagu näiteks üleujutused ja tormid, sagedus kahekordistunud võrreldes eelneva kümne aastaga. Muutunud on ka looduse üldine tasakaal, näiteks on tõusnud merevee tase, mis on halb uudis madalatel aladel elavatele inimestele. Lume paksus on alates 1960ndate keskpaigast vähenenud 10%.

Kas võõras mure?

„Kliimamuutus ei mõjuta mind. Ma ju ei ela mere ääres!” Nii arvas üks Eesti kooliõpilane. Ühendkuningriigis on valitsuse uuringu kohaselt noorte suurimaks mureks maailma tulevik. Üldise heaolu pärast muretsseb seal umbes 24% noortest. Eesti noored hoolivad see-eest pigem isiklikust tulevikust, et kas nad suudavad ikka täiskasvanuna piisavalt tarbida ja ühiskonna silmis väärtuslikud olla. Mida arvad Sina?

ÜRO valitsustevaheline kliimamuutuste paneel, mis ühendab sadu kliimaeksperte kogu maailmast, ennustab, et 2100. aastaks on Maa keskmine temperatuur tõusnud tõenäoliselt veel 1,8 – 4°C võrra, halvimal juhul koguni kuni 6,4°C võrra.

Mis põhjustab kliimamuutust?

Teadlased vaidlevad selle üle, kas kliimamuutuse taga on maakera loomulik areng või meie eluviis. Kindel on see, et maakeral ei ole kunagi nii palju inimesi elanud ja inimesed ei ole varem niimoodi maakera saastanud kui praegu. Kliimamuutust mõjutabki otseselt meie endi eluviis, eelkõige rikaste ja arenenud piirkondade nagu Euroopa ja Põhja-Ameerika eluviis. Meie mugav elu ehk efektiivne transpordisüsteem, kodused kütvad ja elektrit andvad elektrijaamad, mõttetuid vidinaid tootvad tehased ja üha enamale inimhulgale toitu andev põllumajandus, tekitavad hiiglaslikes kogustes kasvahoonegaase, mis muudavadki globaalset kliimat.

Kas kliimamuutus mõjutab ka Sind?

- Jäämäed sulavad. Juhul kui Gröönimaa jääkiht ära sulab, mis võib juhtuda järgmise paarisaja aasta jooksul, võib merevee tase tõusta seitse meetrit. Merevee taseme tõusmine ei ähvarda mitte ainult rannikualadel ja saartel elavaid inimesi, vaid saastab ka põlde ja puhta vee varusid.
- Liustikud taanduvad. 2050. aastaks sulab kolm neljandikku Šveitsi Alpide liustikest ja kaovad mitmed suusakuurordid.
- Kliimamuutus tekitab äärmuslikke ilmastikuolusid, sh torme, üleujutusi, põuda ja kuumalaineid.
- 1,2 miljardil inimesel üle kogu maailma puudub puhas joogivesi. Juhul kui globaalne temperatuur jätkab tõusmist, hakkavad veepuuduse all kannatama veel 2,4 kuni 3,1 miljardit inimest.
- Juhul kui temperatuur tõuseb 2,5 °C võrra, võib 50 miljonit inimest jääda näljaohtu.
- Haigused ei vaja passi ega viisat. Troopilised haigused nagu malaaria võivad levida põhjas asuvatesse riikidesse ohustades 210 miljonit inimest.
- Teadaolevalt oli läbi aegade kõige soojem aasta 2003. aasta. Euroopa kuumalaine põhjustas augusti kahel esimesel nädalal 35 000 inimese enneaegse surma, süütas hiiglaslikke metsatulekahjusid ja tekitas 156 miljardi krooni ulatuses põllumajanduskahju. 2070. aastaks võib selline kuumalaine Euroopas aset leida üle aasta.
- Loomad ja taimed ei suuda muutuva temperatuuriga kohaneda. Ühe uuringu kohaselt võib kliimamuutus 2050. aastaks viia ühe kolmandiku maailma liikide väljasuremiseni. Eriti haavatavad on külmades piirkondades elavad loomad nagu jääkarud, hülged, morsad ja pingviinid.
- Kliimamuutus võib päästa valla konflikte, näljahädasid ja suuri põgenikevooge, kes on toidu, vee ja küttematerjali otsinguil.

Mida saaksid kliimamuutuse vähendamiseks teha Sina?

Kas tundub, et Sa ei saa kuidagi aidata? Kui me kõik muudaksime veidi oma käitumist, võiksime mõjutada kasvuhoonegaaside emissiooni. Sa ei pea tegema midagi äärmuslikku ja võid seejuures isegi raha kokku hoida!

- Ära jäta televiisorit, muusikakeskust ja arvutit ooterežiimile. Televiisor kasutab 45% tarbitavast energiast ooterežiimis olles.
- Eelista säästupirne ja kustuta tuled ruumist lahkudes. See ei säästa mitte ainult energiat vaid ka raha.
- Ära jäta peale mobiiltelefoni laadimist laadijat pistikupessa. Nii läheb 95% energiat kaotsi.
- Soovid tassi teed või kohvi? Keeda ainult nii palju vett, kui Sul vaja on, mitte tervet kannutäit.
- Hoia kokku sooja vett ja eelista vanni asemel dušši – sellele kuulub neli korda vähem energiat.
- Sõidua autod toodavad 12% ELi süsinikdioksiidi heitmetest. Miks mitte kasutada ühistransporti? Jalgrattaga sõitmine ja jalgsi käimine on tervislikumad ning odavamad võimalused.
- Lendamine on maailmas kõige kiiremini kasvav süsinikdioksiidi allikas. Võibolla saaksid puhkust veeta hoopis oma kodumaal või avastada Euroopat rongiga?
- Mõtle enne kui prindid. Kas pead selle dokumendi tingimata välja trükkima? Kui jah, kasuta paberi mõlemat poolt. ■

Viimased keskkonnakatastroofid on mind kliimamuutuse suhtes teadlikumaks muutnud. Kahju, et liigne tarbimine tekitab saastet.
Antoine, 18

Loe lähemalt:

www.climatechange.eu.com (i.k) www.roheline.ee
<http://kokkuhoid.energia.ee> www.elfond.ee
http://ec.europa.eu/environment/climat/home_en.htm (i.k)

Prügi

Kas mõtled vahel, mis juhtub prügiga peale selle ära viskamist? Suur osa prügist jõuab lihtsalt prügimäele, kuigi seda saaks uuesti kasutada või ümber töödelda. ELs tekib igal aastal 1,3 miljardit tonni ja Eestis üksi üle 550 000 tonni prügi, millest 120 000 tonni on pakendijäätmed. See tähendab, et keskmine eestlane tekitab enam kui ühe kilo jäätmeid päevas. Kui Sinu kodu ja kooli lähedal on olemas prügikastid erinevatele jäätmele, siis kasuta neid kindlasti!

Prügi hulga vähendamine ei tähenda soovitud asjadest loobumist, vaid teadlikku ja nutikat suhtumist! Teadlik ja säästev tarbimine on harjumus, mis ei võta rohkem aega kui raiskav tarbimine. Näiteks banaani otse korvi panemine on kiirem kui selle esmalt kilekotti toppimine.

Soovitusi hoolivale tarbijale!

- Sorteeeri prügi - olmeprügikonteineris omavahel segunenud jäätmeid ei saa enam taaskasutada.
- Osale aktiivselt kooli ja kodu prügimajanduse planeerimises. Vahel teavad noored rohkem kui täiskasvanud! Anna nõu ja levita hoolivat suhtumist.
- Välti raiskamist! Ära osta liigselt toitu, mille pead hiljem ära viskama. Lugege perega kokku, kui palju te iga nädal söömata toitu ära viskate.
- Eelista ökomärgistusega ja kohalikke tooteid.
 - Väldi ülepakitud kaupu – mitmekordselt pakitud toote ostmata jätmisega mõjutad ka tootjat, kes on ilusa kuid ebavajaliku pakendi loonud vaid müügi suurendamise eesmärgil.
 - Väldi kilekotte, sest need lagunevad looduses 200 aastat. Ära paki kõiki puu- ja juurvilju eraldi kilekottidesse.
 - Säästa paberit – mõtle enne printimist ja kasuta paberi mõlemat külge.
 - Eelista korduvkasutatavaid esemeid ja pakendeid! Kõik ühekordselt kasutatavad asjad muutuvad peale kasutamist prügiks.
- Ole leidlik ja osav. Paranda katkised esemed ja leia vanadele asjadele uus kasutusviis.
- Ära viska töökorras esemeid ja terveid riideid lihtsalt prügikasti. Võib olla vajab neid keegi teine, seega vii vanad asjad heategevusorganisatsioonidele või uuskasutuskeskusesse. ■

Loe lähemalt:

www.rohelinepunkt.ee www.uuskasutus.ee
www.eestipandipakend.ee www.nupukas.ee
www.pakendiringlus.ee www.eesringlus.ee
<http://veeb.tallinn.ee/prygihunt/>

Mida teeksime ilma veeta?

Vesi on eluks üks vajalikumaid ja hinnalisemaid loodusvarasid. Kraanist tulev vesi tundub enesestmõistetavana, kuid tea, et vesi ei ole kõikjal maailmas nii kergesti kättesaadav. Inimesele on kättesaadav vaid alla 1% planeedi veevarudest ja rohkem kui 1,2 miljardil inimesel ehk peaaegu viiendikul maailma elanikkonnast, puudub juurdepääs puhtale ja tervelele ohutule joogiveele.

Õnneks on Euroopas senini küllaldaselt vett, kuigi Lõuna-Euroopas, näiteks Hispaanias, on veepuudus ja põud üha sagedasemad probleemid. Euroopas ei ole põhiprobleemiks mitte vee kogus, vaid selle kvaliteet. Umbes 35% Euroopa veest on pärit pinnaveest, järvedest ja jõgedest, ja 20% sellest on saaste tõttu ohustatud.

Inimesed kasutavad joogikõlblikuks puhastatud veest joomiseks ja toiduvalmistamiseks keskmiselt vaid 7%, nõude ja pesu pesemiseks 22%, tualetis 20%, vannis ja duši all 39% ning auto pesemiseks ja aia kastmiseks 6%.

Kuidas saaksid Sina vett kokku hoida?

- Eelista vannile dušši. Nii kulutad neli korda vähem vett ja käitud nii loodust kui raha säästvalt.
- Keera hambapesu ajaks kraan kinni. See võtab aega vaid sekundi ja hoiab kokku väga suure koguse vett.
- Kontrolli oma veekraane nii kodus kui koolis – tilkuv kraan raiskab umbes 25 liitrit vett päevas, kuigi uue tihendi paigaldamine on lihtne ja odav.
- Pane pesumasin ja nõudepesumasin alles siis käima kui masin on täis.
- Kogu vihmavett ämbritesse või veetünni. Räästast tilkuvat vihmavett saab kasutada näiteks aia kastmiseks või auto pesemiseks.
- WC-d on suure vee raiskajad. Pane vee kokku hoidmiseks veekasti täis veepudel ja lase vanematel koju paigaldada kahesüsteemne pott. ■

Loe lähemalt:

www.healthylife.ee/raamat/vesi.html
www.tervisekaitse.ee
www.roheline.ee
<http://ec.europa.eu/environment/water/index.html> (i.k)

www.elfond.ee/teemad/meri
www.kokkuhoid.energia.ee
www.envir.ee/1109
www.worldwaterday.org (i.k)

Üheskoos parema maailma nimel

Kas Sinu arvates peaksid rikkad riigid vaesemaid riike toetama või arvad, et see on nende enda asi? Iga kuues inimene maailmas on väga vaene - neil on päevas kasutada vähem kui 15 krooni, mis tähendab nälga, hariduse puudumist, konflikte ja puudulikku arstiabi.

Vaesus puudutab miljoneid inimesi kogu maailmas. 200 miljonit last kannatab alatoitluse all, paljud surevad ennetatavatesse ja ravitavatesse haigustesse nagu malaaria ja tuberkuloos, paljud langevad HIVi või AIDSi ohvriks. Miljonid inimesed üle kogu maailma ei saa kunagi kooli minna. Kuigi võib tunduda, et kõik need probleemid ei puuduta meid, siis paljud meie igapäevaselt tarvitavad toiduained on pärit just puudust kannatavatest riikidest, probleemid levivad koos inimeste liikumisega ja mis peamine, meil on siiski vaid üks Maa.

Euroopa on maailma suurim arenguabi andja ja arengukoostöö eestkõneleja. Lisaks humanitaarabile toetatakse eelkõige arenguabi projekte, mis aitaksid riikidel tervikuna tugevamaks muutuda. Selleks korraldatakse erinevaid tervishoiu, haridus-, põllumajandus- ja keskkonnakaitseprojekte ning programme, mis aitavad arenguriikidel välja arendada vajalikku infrastruktuuri, näiteks teed, elektriliinid, veesüsteemid, koolid ja haiglad.

Mis on humanitaar- ja arenguabi erinevus? Humanitaarabi on abi kiire vajaduse korral, näiteks kui inimesed kaotavad oma kodud või vajavad põua tõttu toitu. Arenguabi toetab pikemaajalisi ja -perspektiiviga projekte, sest lisaks toidule ja veele, katusele pea kohal ning riistele, on vaja osata ka lugeda ja kirjutada, milleks on aga vaja õpetajat, pliiatsit ja raamatut ning võimalust kooli minna. ■

Loe lähemalt:

http://ec.europa.eu/development/index_en.cfm (i.k)
www.terveilm.net
www.vm.ee/est/kat_425/

Väliskaubandus

Euroopa on maailmas juhtiv kaubandusjõud ja maailma suurim kaubandusblokk, mis hõlmab ühe viiendiku (20%) ülemaailmsest kaubandusturust. See tähendab, et eurooplased ostavad või müüvad iga viienda maailmas müüdava või ostetava kauba ning teenuse.

Ülemaailmset kaubandust on vaja selle pärast, et ükski riik ei suuda toota kõiki asju, mida tarbijad vajavad või soovivad. Tänu kaubandusele ei pea riigid kõike ise tegema ja saavad keskenduda sellele, mida nad teevad kõige paremini, kiiremini ning odavamalt. Paljud asjad, mida me kanname ja kasutame, on valmistatud maailma eri paigus. Näiteks Sinu arvuti võib olla valmistatud 20 erinevast riigist pärit detailidest.

Ülemaailmne kaubandus toob kasu kõigile

Sinu igapäevased tooted ja tegemised on seotud väga erinevate riikidega. Näiteks ostad Sa Briti popstaari uusima CD, mis on toodetud Hiinas ja mängid seda Jaapanis valmistatud plaadimängijas. Või jagad sõbraga oma rõõmu uue CD üle saates talle Soomes valmistatud telefoniga SMSi. Seejärel lülitad sisse liirimaal kokku pandud arvuti ja surfad internetis Ameerikas toodetud brauseri abil, jood Columbiast pärit kohvi ja sööd Elevantiluu Rannikult pärit kakaost tehtud, kuid Eestis toodetud küpsist jne.

Maailmas kaubeldakse iga päev miljonite kaupade, näiteks toidu ja arvutite, ning teenustega nagu puhkuseraisid ja kontserdid. Ostmise ja müümisega kaasnevad sellised nähtused nagu väliskaubanduse ülejääk ja kaubandusdefitsiit. Nende näitajate abil saab teada, kui hästi majandusel läheb. Kui jätta välja nafta ja gaas, mida Euroopa sisse ostab, ekspordib Euroopa ülejäänud maailmaga võrreldes oluliselt rohkem kui teistest riikidest sisse ostab ehk impordib.

Koostöö

Tänu ELi ühtsele kaubanduspoliitikale räägivad kõik 27 liikmesriiki maailmaareenil ühel häälel. See on väga oluline tänapäeva globaliseerunud maailmas, kus Euroopa suurimateks partneriteks on sellised hiigelriigid nagu Hiina, India ja USA. Kuna rahvusvaheline kaubandus on nii oluline on 151 maailma riiki astunud Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) liikmeks.

Uute turuvõimaluste loomine Euroopa jaoks

Ekspordijatena vajavad Euroopa firmad avatud turge kogu maailmas ning neil on vaja ka õiglast kohtlemist neil turgudel. Selle tagamiseks teeb EL uue turulepääsu strateegia raames koostööd Euroopa ettevõtete ja teiste valitsustega.

EL peab läbirääkimisi kõigi liikmesriikide nimel eesmärgiga luua firmadele välismaal uusi võimalusi ja pääsu uutele turgudele. Ühiselt läbirääkimisi pidades on ELil maailma kaubandussüsteemis palju suurem jõud.

Turulepääsu tagamine ja Euroopa firmade teel olevate takistuste kõrvaldamine on olulised Euroopa majanduskasvule ja töökohtadele. Kaubandusbarjäärideks võivad olla näiteks konarlikud seadused, diskrimineerivad standardid või intellektuaalse omandi ebapiisav kaitse. Euroopa firmade hinnangul kaotatakse ainuüksi Hiinas turulepääsu takistuste tõttu 55 miljonit eurot päevas.

Kas teadsid?

Euroopa on maailma suurim importija ja eksportija - suurim põllumajandustoodete, disainerkaupade ning väär- ja kõrgtehnoloogiatoodete eksportija, suuruselt teine tekstiilitoodete eksportija. Euroopa riikides on rohkem moe- ning disainibrände kui ülejäänud maailmas kokku.

Avatud kaubanduse kaitsjana on Euroopa üks avatumaid turge maailmas. Samuti on Euroopas ühed madalaimad impordimaksud ja maailma 50 kõige vähem arenenud riiki saavad ELi importida tollimaksuvabalt. ■

Loe lähemalt:
www.mkm.ee

www.koda.ee

www.wto.org (i.k.)
http://europa.eu/pol/comm/index_et.htm

Tarbijakaitse ja ohtlikud tooted

Enamus Eestis müüdavatest kaupadest ei ole valmistatud ei Eestis ega Euroopas, vaid on sisse toodud riikidest, kus ei kehti euroopalikud reeglid. Kuigi ELi turul müüdavad kaubad peavad vastama siinsetele tingimustele, satub teiste hulgas turule ka ohtlikke tooteid. Tarbijakaitseametid tegelevad müügil olevate kaupade kontrollimise ja ohtlike toodete eemaldamisega turult. Et ühes liikmesriigis avastatud ohtlik toode ei jõuaks teise riigi turule on ELi 27 liikmesriiki koos Islandi, Liechtensteini ja Norraga loonud Euroopa ohtlike toodete hoiatus- ja monitooringusüsteemi RAPEX.

RAPEX süsteem koondab infot kõikide EL riikides avastatud ohtlike toodete kohta. 2006. aastal avastati Euroopa turult 904, nendest Eestis 17, kasutajatele ohtlikku toodet, sh plahvatusohtlikke välgumihkleid ja kodumasinaid, ohtlikke kemikaale sisaldavaid mänguasju ja kosmeetikatooteid. Ohtlikele toodetele kehtestatakse erinevad sanktsioonid – tootja peab vea korrigeerima, turult eemaldama või see keelustatakse täielikult. RAPEX-süsteem võimaldab leida ja parandada suuremaid probleemvaldkondi. Näiteks on leitud, et peaaegu kõik avastatud ohtlikud tooted pärinevad Hiinast. Nüüd teevad EL ja Hiina koostööd tootjate teavitamisel, et Hiina kaupu saaks endiselt Euroopas müüa. ■

Loe lähemalt:

Ohtlike toodete andmebaas <http://ec.europa.eu/rapex> (i.k.)
Eesti Tarbijakaitseamet www.tka.riik.ee
EL tarbija nõustamiskeskus Eestis www.consumer.ee

Ohutult laudast lauale ehk toiduohutus!

Sarnaselt ohtlike toodete süsteemiga kogutakse ELis infot ka toidust ja loomasöödast pärinevate ohtude kohta. Näiteks on leitud, et vorstis, puuviljades, hoidistes, koeratoidus ja teistes toiduainetes kasutatakse liigselt või keelustatud lisaaineid. Standarditele mitte vastav toit saadetakse päritoluriiki tagasi või hävitatakse.

Veterinaar- ja Toiduamet www.vet.agri.ee
Euroopa Komisjoni toiduohutuse koduleht
http://ec.europa.eu/food/index_en.htm (i.k.)

Kaubandus ja vaesus

Sir Walter Raleigh on öelnud, et see, kelle käes on maailma kaubandus, omab maailma kõiki rikkusi ning seega juhib maailma ennast. Erakordne võim on nendel inimestel ja ettevõtetel, kes otsustavad, mida, kelle käest ja millistel tingimustel osta.

© EC

Mõnede analüütikute arvates saaksid Aafrika riigid oma rahvusvahelise arenguabi toetusel loodavat sissetulekut suurendada praegusega võrreldes viis korda, kui nende kaubandus suureneks ainult 1% võrra. Edukas kaubandus on tihedalt seotud töökohtade olemasolu ja majandusarenguga.

ELi arenguabi toetab suures osas just vaesemate riikide kaubandust, näiteks on EL taganud maailma 50 kõige vaesemale riigile tollivaba ekspordi. Kuigi see tundub väga hea võimaluse ja vastutulekuna, ei ole see piisav abi, sest paljud riigid ei saa seda tegelikult kasutada, kuna nende toodang ei vasta Euroopas nõutavatele tingimustele.

Kaubandusabi

2007. aasta oktoobris kiitis EL heaks kaubandusabi strateegia, mis oli mõeldud vaeste ja haavatavate riikide abistamiseks, et nad saaksid välja arendada vajalikud vahendid oma kaupade eksportimiseks. Strateegia toetab tootmisvõimsuse ja kaubandusega seotud infrastruktuuri arendamist ning rahvusvaheliste ohutus- ja tervisekaitsestandardite täitmist. Nii

Mida tähendab kaubandusalane arenguabi?

Näiteks aitab EL luua sanitaarkontrolli süsteemi Beninis, et Euroopasse eksporditavad krevetid vastaksid Euroopa ohutusnõuetele.

© EC

Loe lähemalt:

http://ec.europa.eu/trade/gentools/faqs_en.htm#dev (i.k.)
www.terveilm.net
www.mkm.ee
www.vet.agri.ee/est/kat_425/
<http://youthink.worldbank.org> (i.k.)

Euroopa Liit on üks maailma jõukamaid piirkondi tootes neljandiku kogu maailma jõukusest. Lisaks üldisele majandustegevusele - sise- ja väliskaubandusele, on ELi jaoks olulised ka näiteks rahu tagamine, humanitaarabi ja vaesemate riikide toetamine kogu maailmas. See teeb ELi oluliseks partneriks nii rikastele kui vähem rikastele riikidele.

EL näeb oma kohta ja võimalustest tulenevaid ülesandeid kogu maailma kontekstis. EL on üheaegselt nii maailma üks suurimaid kauplejaid kui ka maailma suurim rahalise abi andja ja nõustaja vaesematele ning arenguriikidele. ELi suurimad kaubanduspartnerid on USA, Hiina ja Venemaa. Üle Atlandi ookeani suunduva kahepoolse kaubavoo väärtus on aastas ligi 6260 miljardit krooni aastas. Peale sellise majanduskoostöö osaleb EL ülemaailmsel tasandil aktiivselt muu hulgas sellistes tegevustes nagu konfliktide ennetamine, rahu säilitamine, sõjajärgne ülesehitus, rahvusvahelised kaubanduslääbirääkimised, humanitaarabi, keskkonnaküsimused, terrorismivastane võitlus jms. EL põhineb majanduskasvu toetavas rahvusvahelises tegevuses avatud ühiskonna ja avatud turu põhimõtetele.

Üks maailm

Eestis räägitakse teiste riikide abistamise vajadusest kõige enam suurte loodus- ja keskkonnakatastroofide toimumise järel, mil saadetakse abivajavatesse riikidesse nii raha, humanitaarabi kui inimesi, näiteks arste, päästetöötajaid või abilisi koristus- ja ülesehitustöödele.

Viimastel aastatel on hakatud üha enam rääkima ka arengukoostööst ehk vaesemate riikide toetamisest. Selle tegevuse üks peamised ülesandeid on vaesuse vähendamine läbi vaesemate riikide arengu toetamise. Kindlasti oled mõelnud, et miks sellega tegeletakse ja mida või keda see tegelikult mõjutab, kui Aafrika või Aasia riigid omavahel sõdivad ja paljud tsiviilinimesed hukuvad. Vaesus mõjutab ja tekitab üllatavalt palju probleeme, mis ei tunne piire. Vaesus on harimatuse, inimõiguste rikkumise, vägivalda, terrorismi ja ka haiguste kasvulava. Kõik need probleemid liiguvad koos inimestega. See tähendab, et vaesemate riikide aitamine on investering, mis aitab nii abi saajaid kui ka abi andjaid muutes elukeskkonna turvalisemaks.

Kas teadsid?

ELi 500 miljoni suurune elanikkond on maailmas Hiina ja India järel suuruselt kolmas.

Kaubandussuhted on aluseks

ELis on väga pikad ühise rahvusvahelise kaubanduse ja arenguabi traditsioonid. 50 aastat tagasi otsustasid ELi kuus asutajaliiget hakata omavahel piiranguteta kauplema, tegeleda rahvusvaheliste kaubandussuhetega ühiselt ning toetada iseseisvunud endiseid kolooniaid teistel mandritel.

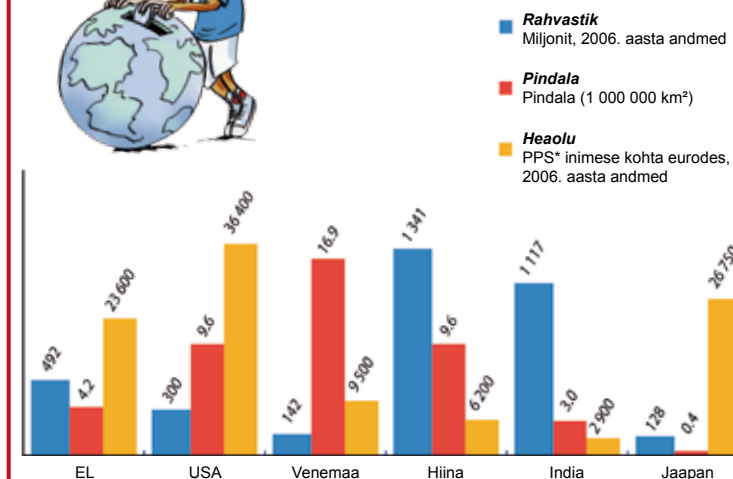
Uute liikmete lisandumisel on EL võtnud enda kanda rohkem ülesandeid ja on pidanud määratlema oma suhted ülejäänud maailma ning rahvusvaheliste organisatsioonidega. Ühisel väliskaubanduspoliitikal on peamine roll Euroopa suhetes ülejäänud maailmaga.

Maailma Kaubandusorganisatsioonis (WTO) aitab EL kehtestada rahvusvahelise kaubanduse eeskirju. ELil on kahepoolsed lepingud ka üksikute riikide ja regioonidega. EL püüab edendada arengumaade arengut kaubandussuhte

Kas teadsid?

Viimasel ajal sõlmitud ELi kaubandus- ja abilepingud kohustavad abisaajaid riike muuhulgas tõkestama massihävitusrelvi. Programm „Kõik peale relvade“ tagab maailma vaesemate riikide kõikidele kaupadele tollivaba impordi, välja arvatud relvad ja laskemoon. Ainult värskete banaanide, riisi ja suhkru import on veel piiratud.

kauku lihtsustades nende riikide kaupadele ligipääsu ELi turule. 1970ndatel aastatel laienes seni Aafrikale keskendunud abi ka Aasiasse, Ladina-Ameerikasse ning Vahemere lõuna- ja läänepiirkonda. Samal ajal hakkas EL andma humanitaarabi loodusõnnetuste ja inimese tekitatud katastroofide ohvritele.

EL ja selle liikmesriigid annavad üle 56% suuremate tööstusriikide ametlikust arenguabist. 2006. aastal oli abi koguväärtus 47 miljardit eurot ehk 735 miljardit krooni, mis teeb üle 1500 krooni ühe kodaniku kohta. USA-s on see näitaja ligi 830 krooni ja Jaapanis 1080 krooni kodaniku kohta. Eestis eraldati 2005. aastal välisriikidele arengu- ja humanitaarabiks maksumaksja rahakotist keskmiselt 89 krooni inimese kohta.

Mäng reeglite järgi

Kaubandus peab olema vaba ja aus, ning selleks, et see oleks kasulik kõigile osapooltele, peavad kõigile kehtima läbipaistvad ja vastastikku kokkulepitud reeglid. EL toetab Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO), mis on kehtestanud oma 151 liikmesriigile reeglid, mille abil muutub ülemaailmne kaubandus avatumaks ja ausamaks. WTO täidab ka vaidluste lahendaja rolli.

Enam kui miljard inimest kogu maailmas peab päevas hakkama saama 1 euro ehk 15 krooniga või veelgi vähemaga. Kolmandik neist elab Aafrikas, Sahara kõrbest lõunas.

Inimesed on tähtsaimad!

EL annab maailma murepiirkondadele humanitaarabi. Abi on tingimusteta. Pole oluline, kas tegu on loodusõnnetuse või inimese tekitatud katastroofiga. Eesmärk on anda hädasolevatele inimestele abi võimalikult kiiresti olenemata nende rassist, usutunnistusest või nende valitsuse poliitilistest veendumustest.

Euroopa Komisjoni humanitaarabi amet (ECHO) on alates selle loomisest 1992. aastal andnud esmavajalikku varustust ja vahendeid enam kui 100 riigile. ECHO rahastab oma 700 miljoni euro ehk ligi 11 miljardi krooni suurusest aastaelarvest ka meditsiinitöötajaid, demineerijaid, transporti ja kommunikatsiooni, toiduabi ning logistikat.

Kaubandus aitab kasvada

ELi-sisene avatud kaubanduspoliitika on osutunud edukaks – see on viinud ühtse ELi turu tekkeni, kus inimesed, kaubad, teenused ja kapital saavad vabalt liikuda. Selleks, et kasu saaksid nii rikkad kui vaesed riigid, on EL asunud maailmakaubanduse veelgi suurema liberaliseerimise etteotsa. Samas kuuluvad ELi välispoliitika vahendite hulka ka kaubanduspiirangud ehk EL võib näiteks piirata või külmutada kaubandussuhted riikidega, kus eiratakse inimõiguseid või muid rahvusvahelisi standardeid. ■

Loe lähemalt: Välisministeerium www.vm.ee

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi www.mkm.ee

Eesti Arengukoostöö Ümarlaud www.terveilm.net

Maailma Kaubandusorganisatsioon www.wto.org

ELi väliskaubanduspoliitika http://europa.eu/pol/comm/index_et.htm

Euroopa Komisjoni humanitaarabi amet http://ec.europa.eu/echo/index_en.htm (i.k)

Puhas joogivesi kõigile

Piisav ja puhas vesi on tervisele ülioluline. Sellegipoolest puudub kolmandikul arengumaade elanikest ligipääs ohutule joogiveele. Igal aastal põhjustab kõlbmatu vesi umbes 4 miljardit kõhuhaiguste juhtu, millest 2,5 miljonit lõppevad surmaga, enim kannatavad kuni 5-aastased lapsed. Igal aastal sureb umbes 6000 last kõhulahtisusest tingitud vedelikupuudusesse.

Aafrika ja Euroopa teadlased teevad koostööd ELi rahastatava projekti SODIS raames, mis tõestab, kuidas joogivee desinfektsioon päikese abil toimib ja võib päästa inimesi surmast. Teadlased on välja selgitanud, et päikesekiirgus hävitab vees elutsevad mikroorganismid, mis põhjustavad haigusi. See on peaaegu liiga lihtne, et olla tõsi. Saastunud vesi valatakse läbipaistvasse plastpudelitesse ja asetatakse kuueks tunniks päikese kätte. Ja ongi kõik.

Loe lähemalt: www.rcsi.ie/sodis

Naabrid kui partnerid – Euroopa naabruspoliitika

Euroopa arendab tihedaid poliitilisi ja majandussuhteid idas ning läänes asuvate naabritega. EL teeb nendega koostööd, et üheskoos reforme ellu viia ja vastu võtta ühiseid väljakutseid.

2004. aastal töötas EL välja naabruspoliitika, mis katab suhted Vahemere, Ida-Euroopa ja Kaukaasia riikidega. Poliitika toetab ELi ümbritsevate riikide poliitilisi ja majandusreformide. Taolise koostöö eesmärk on rikkuse, heaolu, stabiilsuse ja turvalisuse suurendamine. Vägivaldsetes konfliktides osalevad, nõrga riikliku struktuuri ja ulatusliku organiseeritud kuritegevuse, mittetoimivate ühiskondade või plahvatuslikult kasvava elanikkonnaga riigid kujutavad ohtu ka ELile.

ELi abi nende riikide poliitiliste, majandus- ja sotsiaalreformide läbiviimiseks on ajavahemikus 2007 – 2013 kokku 12 miljardit eurot ehk enam kui 185 miljardit krooni.

Loe lähemalt:

<http://ec.europa.eu/world/enp/> (i.k)

http://europa.eu/abc/12lessons/lesson_3/index_et.htm

Millised riigid on osa Euroopa naabruspoliitikast?

Kuidas naabruspoliitika toimib?

Euroopa naabruspoliitika on kokkulepitud reformiprioriteetidel põhinev partnerlus. ELi ja konkreetse riigi vahel lepatakse kokku eraldi tegevuskava, kus EL pakub vajalikku tuge ja teadmisi, mis aitavad reforme ellu viia. Muuhulgas aitab see partneritel:

- tugevdada demokraatiat, näiteks valimiste ja kohtute reformimise teel;
- tegeleda inimõigustega;
- tugevdada ärikliimat, kehtestades paremaid seaduseid;
- elavdada kaubandust;
- võidelda organiseeritud kuritegevuse ja korrupsiooniga;
- teha koostööd illegaalse sisserände küsimustes, parandades samal ajal legaalsete sisserändajate olukorda;
- tegeleda keskkonnaküsimustega;
- arendada inimestevahelisi kontakte tudengite- ja kultuurivahetuse vormis, samuti teadusuuringute ja arendustöö valdkonnas;
- teha koostööd nii omavahel kui ELiga, et vältida konflikte ja tulla toime kriisidega.

Millised suhted on ELil teiste riikidega?

ELil on väga tihedad suhted Islandi, Liechtensteini, Norra ja Šveitsiga. Kõik, välja arvatud Šveits, kuuluvad koos ELiga Euroopa Majanduspiirkonda. Kõik nad on ka Euroopa Vabakaubandusassotsiatsiooni liikmed, kuid ei ole seni ELiga ühinenud. Nende riikide kaubandus- ja teisi poliitilisi puudutavad seadused sarnanevad ELi seadustele.

ELi leping Venemaaga, mida Euroopa naabruspoliitika ei kata, keskendub majandusküsimustele, koostööle teadusuuringute ja hariduse valdkonnas ning sise- ja välisjulgeolekule.

Kuidas naabruspoliitikat reaalsuses rakendatakse?

Naabruspoliitika raames toimuvad sajad projektid. Järgnevalt mõned näited:

Vabaduse ja hariduse toetamine

2006. aastal toetas EL Valgevene üliõpilasi, kes olid ülikoolidest poliitilistel põhjustel välja visatud, stipendiumitega kogusummas 70 miljonit krooni. Tänu neile stipendiumitele ja Euroopa Humanitaarülikooli (EHU) varasemale stipendiumile saavad umbes 500 Valgevene üliõpilast õppida erinevate ELi riikide, näiteks Eesti ja Leedu ning isegi Ukraina ülikoolides.

Ettevõtluse abistamine

Jordaanias on aidatud 704 miljonit krooni maksva tööstuse moderniseerimisprogrammiga väikese ja keskmise suurusega ettevõtteid. Umbes 250 ettevõtet on saanud abi organisatsiooni kaasajastamiseks ja uute turundusgruppide loomiseks. Sarnane projekt käivitatakse ka Alžeerias.

Suhted naaberriikidega on olulised isegi siis, kui kõik naaberriigid ei liitu ELiga. See on tähtis eelkõige põhjusel, et sisserändajad tulevad peamiselt naaberriikidest. Naabritega tuleb alati hästi läbi saada.
Brice, 19

Tuumaohutus

ELi ja Armeenia vaheliste suhete teemaks on Medzamori tuumaelektrijaam. Armeenia sõltub sellest jaamast, kuid konstruktsiooni peetakse ohtlikuks ning see asub maavärinaohtlikus piirkonnas. Euroopa pakub Armeeniale 1,5 miljardit krooni abi tuumaelektrijaama võimalikult kiireks sulgemiseks.

Terrorismiga võitlemine

EL teeb Marokoga koostööd rahapesuvastase süsteemi väljatöötamiseks ja rahandusjärelvalve ameti loomiseks.

EL peab omama mõjujõudu maailma asjades. Olulised on suhted naaberriikidega, dialoogi arendamine ja oma koha leidmine maailmas.

Jérémy, 20

Vabad ja ausad valimised

EL oli Palestiina sõltumatu valimiskomisjoni loomisel esimene ja suurim annetaja ning on alates 2003. aastast andnud abi ligi 290 miljoni krooni ulatuses. See abi aitas tagada hiljutiste presidendivalimiste vaba ja ausa läbiviimise. ■

Õiglane kaubandus

soodne hind vs. orjapidamine

Soodne ost teeb alati meele rõõmsaks. Kuid tea, et Sinu üliodavad teksad või mp3-mängija võivad olla toodetud inimlikkuse hinnaga. Neid võivad olla valmistanud ebainimlikes tingimustes töötanud töölisel või isegi lapsel, kes saavad selle eest peaaegu olematut palka.

Ma ostan õiglase kaubanduse tooteid ja usaldan õiglase kaubanduse märgiseid. Arvan, et nende toodete ostmine on oluline, sest meie tarbijakeskne ühiskond ei ole õiglane. Cécile, 19

Õiglane kaubandus (i.k. *fair trade*) on muutumas Euroopas ja teistes arenenud riikides üha olulisemaks teemaks. Tarbimise suurenemisega üheaegselt on suurenenud ka tarkade ja hoolivate tarbijate hulk, kes uurivad soodsate toodete päritolu ja tootjate tööjõu- ning keskkonnapoliitikat, et olla kindel, et ostetud kaupade eest on tootjad saanud õiglast tasu. Õiglase kaubanduse tooted on muutunud nii populaarseks, et nüüd saab neid osta ka tavalistest kauplustest ja supermarketitest.

Kuidas veenduda, kas toode on õiglaselt toodetud?

Mitmed tooted on varustatud eristuva märgistusega, mis tõestab toote vastavust kõikidele õiglase kaubanduse põhimõtetele. Vastavat märki kannavad näiteks kohv, tee, kakao, suhkur, mesi, banaanid, värsked puu- ja juurviljad, kuivatatud puuviljad, pähkliid, õliseemned ja muud kaubad. Lisaks võid kauplustest leida ka õiglase kaubanduse riide- või kosmeetikatooted. ■

Milleks toetada teisi riike ja hoolida maailmast?

Tea, et iga kuues inimene maailmas peab ära elama vähema kui 15 krooniga päevas ja maailmas on enam kui 100 miljonit last, kes ei saa kunagi kooli minna, isegi kui nad seda tahaksid. Nende ja paljude teiste globaalsete sotsiaalprobleemide lahendamiseks on maailma riigid kokku leppinud aastatuhande arengueesmärkides.
www.terveilm.net
www.un.org/millenniumgoals/ (i.k)
<http://youthink.worldbank.org> (i.k)

Loe lähemalt:
www.fairtrade.ee
www.terveilm.net

www.roheline.ee
www.fairtrade.ee

Tegusaks HeadEsti abil!

Soovid maailma avastada, aga ei tea, kust alustada? Alusta kasvõi oma kodukandist – võtta kokku oma sõbrad ja korraldage üks tore üritus.

Kui soov tutvuda ka teiste riikidega, siis selleks on Sul mitmeid toredaid võimalusi, milles MTÜ HeadEst on Sind alati valmis aitama.

Osale noortelaagrites ja noorsoovahetustes

Rahvusvahelised laagrid toovad kokku noored erinevatest riikidest, et üheskoos arutleda teemade nagu kultuur, keskkond, inimõigused jms. üle. MTÜ HeadEst kaudu on noored käinud näiteks Gröönimaal, Sardiinias, Kosovos, Ukrainas jms.

Eesti, Itaalia, Leedu ja Türgi noored kohtusid Sardiinias aprillis 2007.

Mine vabatahtlikuks

Välismaal aasta vabatahtlikuna töötades õpid elama iseseisvat elu teises riigis ja leiad seejuures mitmeid kasulikke kogemusi aga ka sõpru. Aitame Sul leida sobiva valdkonna ja organisatsiooni, kus vabatahtlikuna töötada.

Mida sooviksid päevikus muuta?

MTÜ HeadEst annab Eestis välja ka Euroopa päevikut. Kas Sul on mõtteid, mida järgmises päevikus paremini teha? Mis teemadest sooviksid lugeda ja millist praktilist infot vajaksid juurde?

Saada meile oma ideed ja ettepanekud headest@headest.ee

Koolitused

Kui Sa ei tea, kuidas oma ideid teostada, siis ehk tasub esmalt ennast koolitada. Noortele korraldatakse erinevaid koolitusi nii Eestis kui välismaal eesmärgiga, et nad suudaksid oma ideid edukalt teostada.

Uuri järgi, mis võimalused Sul on
www.headest.ee
Aitame Sinu unistustel täituda!

Veebimänguga targaks tarbijaks!

Millal viimati tiirsid internetist mõne helina või ostsid kusagilt e-poest uue plaadi? Moodne tarbimine ongi interneti kolinud, kuid sellega kaasnevad ka teatud ohud. Kas oled neist teadlik?

Veebimäng Galactor on müstiline arvutikeskkond, mis on ühtaegu põnev, sest pead õigete vastustega maailma päästma, ja samas aitab see Sul saada targemaks tarbijaks, et hiljem internetis mitte petta saada.

Katseta ise järgi, kuidas käib maailma päästmine www.headest.ee/galactor

